

**MAGYAR
KARÁCSONY**

**OLVASNIVALÓK
SZENTESTÉRE**

**A MAGYAR IRODALOM
HÓDOLATA
A KISDED JÉZUS
ÉS AZ Ő ANYJA
ELŐTT**

**ELBESZÉLÉSEK
ÉS
KÖLTEMÉNYEK**

1991

MAGYAR KARÁCSONY

A KÖTETBEN OLVASHATÓ ELBESZÉLÉSEKET
ÉS KÖLTEMÉNYEKET VÁLOGATTA,
AZ ELŐSZÓT ÉS A JEGYZETEKET
ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

SINKÓ FERENC

© SZENT ISTVÁN TÁRSULAT,
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
ISBN 963 360 366 0
SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
BUDAPEST, 1053 KOSSUTH L. U. 1
FELELŐS KIADÓ: DR. ÁKOS GÉZA
IRODALMI SZERKESZTŐ: FARKAS OLIVÉR
MŰSZAKI VEZETŐ: NÉVERY TIBOR
TIPOGRÁFIA: SZVOBODA D. GABRIELLA
MEGJELENT 13 A/2-ES ÍV TERJEDELEMBEN
PRIMO PRINT RT. 90-413
FELELŐS VEZETŐ: NÉMETH ANDRÁS

MAGYAR
KARÁCSONY

OLVASNIVALÓK
SZENTESTÉRE

A MAGYAR IRODALOM
HÓDOLATA
A KISDED JÉZUS
ÉS AZ Ő ANYJA
ELŐTT

ELBESZÉLÉSEK
ÉS
KÖLTEMÉNYEK

ELŐSZÓ

A karácsony, amióta csak ünnepli az Egyház Jézus Krisztus születésének napját, minden korban szépségek születését is serkentette az emberi alkotás legkülönbözőbb tartományaiban. A karácsonyi himnuszok és népénekek a líra gyöngyszemei. Dallamokat a zenetörténet legszebb alkotásai között tartják számon. A képzőművészet, a festészet és szobrászat is szépséges alkotásokkal hódolt a Kisdéd és az ő édesanyja előtt. A dráma mûzsája a karácsonyi misztériumjátékokkal és azok népies leszármazottjaival, a betlehemes játékokkal gazdagította a nemzetek kulturális kincstárát.

Mindezeknek megvan a maga irodalma. Szorgos szakemberek minden fellelhetőt összegyűjtöttek, feldolgoztak, és kiértékeltek. Az epika, az elbeszélés területén született szép alkotásokat, a karácsonyi történeteket azonban mintha kevésbé vették volna számba az irodalomtudósok. Már pedig ezen témakör termése is rendkívül gazdag és változatos. A karácsony, mindaddig, míg a rádió és televízió hervasztani nem kezdte az emberek ajkán az eleven szót, a beszélgetés, az eszmélődés talán legbensőségesebb alkalma volt az éjféli mise szent misztériumához készülődő, virrasztó szerzetesek és világi hívek, családok életében. Akár a szerzetesi lelki vezető által irányított elmélkedést, akár a kötetlenebb családi beszélgetést vesszük, a karácsonyi történetek nélkülözhetetlen eszközei voltak az eszmélkedésnek, a lélek szárnyalásának.

Az itt következő oldalakon a magyar karácsonyi történetekből nyújtunk át néhányat versekkel díszítve. A hatalmas anyag egészét nem lehet egy kötetben összefoglalni, ezért a gyűjtemény fő célja: a karácsony történetek különböző válfajainak bemutatása.

Az első csoportba az apokrif születéstörténetek tartoznak. A hívek kezdettől fogva többet akartak hallani és tudni a megtestesülés misztériumáról, annak titkairól. Magyarázatot kértek az evangéliumok hirdetőitől a „betlehemi paradoxonra”, arra a felfoghatatlan tényre, hogy a mindenható Isten, a világ ura és teremője, tehetetlen és síró csecsemőként, egy elhanyagolt barlangistállóból indította el Egyszülött Fiát a világ megváltásának útján, amely nem a földi trónhoz, de a keresztfához vezetett el. A magyarázatot szívhez szólóan, gyengéd, emberi történetekben adják elő a középkori és barokk szerzők. Nemcsak a pasztoráció eszközei ezek a történetek: a magyar elbeszélést, epikánkat is dajkálják, ringatják. Akár a Debreceni Kódex, akár a Makula nélkül való tükör elbeszélését tesszük mérlegre elmondható róluk, hogy a magyar novella gyöngyszemei.

A Kisdéd és édesanyja nemcsak a betlehemi misztérium szereplői magyarság szemében. Máriát, tudjuk, István király koronázta a nemzet égi királynéjává. Azt a Boldogasszonyt, aki kezdettől fogva ölébe tartja a Kisdedet. És ez nem pusztán jelkép! Olvassuk csak el Gellért legendáját; a Kisdéd áldoztatja meg a szent püspök látomásában az első magyar mártírokat. A Kisdéd erősíti a magyar lelket. Az Oltáriszentségben rejtőző Jézus jelenik meg IV. Béla király hitvese Laszkarisz Mária királynőnk udvari papjának, a középkori Európa egyik legmeghatóbb legendájában, a Kisdéd Jézus magyarországi köntösének történetében is. A köntöske nagyobb része a három királyok városába Kölnbe került. A magyarság, ameddig csak el nem tűnt a köntös, népes csapa-

tokban zárandokolt oda. A magyarok mindig szeret-
tek zárandokolni. Sokan zárandokoltak el Betlehem-
be is. Meg is maradt magyar búcsújáró helynek, ha
nem is mindig a földrajzi, de a „mennyei Betlehem”,
ahová panaszkodni és erőt méríteni zárandokoltak el
magyar költők, elbeszélők, lelki írók még a XIX. és
XX. században is.

Jónéhány példa mutatja gyűjteményünkben is,
milyen vigasztalásokkal és eszmélődésekkel tértek
onnan vissza nemcsak a maguk, de az egész nemzet
javát is szolgálván.

Azt a világosságot, amely az egykori és a mennyei
Betlehem barlangistállójában fekvő Gyermekből
sugárzik, akkor is és azóta is sötétség veszi körül.
Nálunk is. A szenvedés és a bűn éjszakája.

Mindenkor voltak, s mindenütt vannak a jóságnak
konok ellenségei és gyűlölői, az angyalok és az
emberek között egyaránt. Erről az éjszakáról és
annak árnyékairól soha nem feledkezett meg a ma-
gyar irodalom. Talán éppen ezért oly gazdag azok-
ban a karácsonyi történetekben, amelyekben a Kis-
ded Jézus nem annyira személyében jelenik meg, ha-
nem inkább elvekben és vigasztaló biztatásokban, a
emberi lélek ama képességeiben, amelyről az angya-
lok énekeltek pásztoroknak, és énekelnek azóta is
minden virrasztó léleknek: jóakaratban és a felemel-
kedésben, mely az elhagyatottság éjszakájába is di-
csőíteni tudja az Istent.

A bűn felett diadalmaskodó jóság történeteinek
Charles Dickens (1812-1870) volt a nagymestere. Ő
világirodalmi rangra emelte azt a karácsonyi törté-
netet, amely példázni meri, hogy a betlehem istálló-
ból sugárzó szeretet és kegyelem meg tudja törni a
jeget az emberi szíven, mégha keményre fagyott is az
a bűn és önzés hidegében.

Voltak már akkor, a múlt század derekán is fanyar
kritikusok, akik – mint Yolland Arthur írja – naiv
hitéért megbírálták és megmosolyogták a nagy elbe-

szélőt. Dickens „naiv hite” azonban hatalmába kerítette az angol olvasó közönséget. „A könyvnek nem is maradhatott el a hatása – írja Yolland a karácsonyi történetekről. – Éppen 1843 karácsonyán (a történetek megjelenése után), a szegényebb emberek több gyengéd felebaráti szeretetet tapasztaltak, mint valaha is.” (Yolland Arthur: Charles Dickens élete és művei, Budapest, 1913. Franklin kiadás.)

Magyarország azon európai országok közé tartozik, ahol legtöbb követője volt Dickensnek. A lélek magyar mágusai napjainkig odajárulnak a Jászolhoz a maguk ajándékaival, és a Kisdéd ma is kegyelmekkel viszonzza ajándékaikat – a nemzetnek.

Az elmúlt néhány évtizedben felújult templomainkban a betlehemes játék. A gyermekek vitték vissza oda, ahonnan félévezredre kitiltották. Annak köszönheti életbenmaradását, hogy a nép – igaz, eléggé hiányos és szakadozott köntösben – befogadta zsúpfedeles házacskáiba.

Visszatért templomainkba a faragott betlehem is, sok bájos figurával együtt. Alig van ma már szent-egyházunk, ahol karácsony vigiliáján meg ne jelenék valamilyen mellékoltáron kirakva a betlehemi misztérium, miután ezt is majd egy évszázadra kiszorította a csecsebecséssel teleaggatott karácsonyfa. Miután szinte mindenütt vissza- vagy meghódította helyét a templomban, egyre több otthonban versenyre kel a karácsonyfával is.

Itt van az ideje tehát annak is, hogy tovább lépünk. Hogy újra megjelenjék otthonainkban a karácsonyi asztal, mélyértelműen jelképes, egyszerű étkeivel. Az alkonyi ebéd-vacsora után pedig a virasztás az éjféli miséig, bensőséges beszélgetésekkel, és ezek keretében a karácsonyi történetekkel. Jézus születésének betlehem misztériumáról és annak tanulságairól, arról főként, hogy a Kisdéd jelen van kegyelmeivel a magyar történelemben, és a magyar társadalomban, mindmáig.

HAJDANI ÉS MAI
MAGYAR LÁTOMÁSOK
A BETLEHEMI BARLANG
MISZTÉRIUMÁRÓL

MAGYARORSZÁGI NÉVTELEN

KARÁCSONYI HIMNUSZ

Égi kertek permetelnek
Mámorító harmatot.
Mind a mennyek daltól zengnek,
Újjongnak az angyalok.
Köszönsétek, szántók, rétek,
Kik most kizöldeltetek,
Fürge csorgó s ti mosolygó
Nagy hegyek, a Kisdedet.
Sírva nézi, úgy becézi
Egyszülöttét Mária,
Néz ragyogva, mosolyogva
Szűz Anyjára szent Fia.
Jön a pásztor barikástól:
Jézus szentebb aklot ad.
A Fiúnak sípot fúnak
S énekelnek eklogát.
Még a néma ócska széna,
Még a jászol is nevet,
Úgy karolja, úgy ápolja
A megváltó Kisdedet.
Ottan állván, édes álmán
Jó barmok virrasztanak,
Ráhajolnak, udvarolnak
És fel-felsóhajtanak.

(Sík Sándor fordítása)

DALLOS SÁNDOR

KARÁCSONY ÉJJELÉN

Már reggel különös volt a világ ezen a napon. December volt és tél a világ más tájain, a Libanon hegyeiben északi szél karmolta a sziklákat és naponként sűrű hóesés kavargott a csúcsok felett, itt a lankán azonban csöndes volt az idő, éppen csak meghúsult keveset s még a levelek se hulltak el. Mindössze esett az eső, ez jelezte a telet. Vagy másfél hete verte már szakadatlanul a földet, hol nehéz cseppekben esett, hol mint finom pára szitált, de a világ minden pórusa eltelt nedvességgel. A föld tocsogós lett, a nyáj süppedős talajon legelgetett s a tölgyek és ciprusok kérgei barnák és érzékenyek lettek a víztől, mintha idegek járták volna keresztül-üket.

Huszonharmadikán éjszaka azonban, nem sokkal éjfél után, megállt a eső, nyomban utána olyan meleg szél kerekedett, mintha nem is december, hanem március lenne, és felszárította a földet, pár óra alatt fölitta a tocsogókat. Nem lehetett megállapítani, milyen irányból jött a szél, mert kavargott s érthetetlen volt, hogy miként támadhatott az esős évszak közepén, de megjött s ott loholt egész éjjel a vidéken, mint egy átvonuló, nagy és barátságos állat, amely beszimatol mindenhová. Érthetetlen és kísérteties szél volt. A házakban kitárták az ajtókat a melegre s a szobák elteltek langyossággal.

– Miféle szél ez?

– kérdezték az álmukból fölriadt emberek. Érthetetlen decemberben ez a langyos vihar.

Az öregekben azonban egyszerre érzés támadt s azt mondták:

– Mózes szele fúj. Higgyétek el, ez a Mózes szele s csodát jelent.

S arra a szélre gondoltak, amely egyszer a hitük története szerint tenger fenekét szárította úttá őseik lábai alá, s megremegtek.

– Jehova jár a szélben – suttogták, belehallgatózva a zúgásba és lehajtották fejüket, mert titkok lapangtak a szélben, és Isten súlyától volt terhes az éjszakai levegő. Arcukat égnek fordították, imádkozni kezdtek: – Uram, figyelmezz szavaimra; értsd meg az én sóhajtasomat. Ügyelj az én kiáltásom szavára, én Királyom és én Istenem, mert én hozzá imádkozom...

Dávid reggeli imádságát mondták a nyájat legeltető emberek kint a dombokon.

Árvák voltak, elhagyatottak, ügyefogyott, együgyű pásztorok a dombok oldalán, kitéve az ég, a föld s az emberek minden támadható haragjának, takaratlannak a szélben, födetlenek az eső alatt, martalékai a mezei tüzeknek és farkasoknak s védtelen áldozatai karnak és korbácsnak. Ők egyszerű és jó emberek voltak, fűvek, fák és hasadó rögök titkaiban sugdosott nekik a föld, s az ég mondta nekik:

– Vigyázatok és várjatok. Elfáradt, gazdátlan emberek. Ti egyszerű gondolatúak és tiszták, vigyázatok és őrizzétek magatokat, mert eljön az, aki eljövendő s megmutatja az utat nektek, irányt szab a szívetek érzéseinek, megnevezi a lelketek névtelen vágyait s ismerni és szeretni fog benneteket utolsó ízetekig, mert tibelőletek való lesz. Várjátok, mert eljön.

S az emberek hallgatták a dolgok beszédeit s görnyedtek az Istentől terhes szél alatt. Hallgatóztak. Egyszer csak valaki felállt közülük ijedten.

– Emberek – mondta, mint akinek valami látása van, össze kellene terelni a vemhes állatokat, nehogy megelljenek észrevétlenül ezen az éjszakán. Nem érzitek, milyen különös a szél?

Fölálltak, kiválasztották az állatok közül a vemheket és egy csoportba terelték őket, hogy mindig a szemük előtt legyenek. Ők meg ott ültek mellettük és figyelték őket. Az állatok tőgye duzzadt volt a tejtől, megereszkedett hasuk szelíden és melegen feküdte meg a földet s fejük csöndesen ingott a lélegzéstől. Egyik–másik megszült, itt-ott nagyokat fújt valamelyik s eligazította lomhán a testét, s ahogy az állatok csöndes megadással elnyúltak a földön és halk pihegéssel éltek, érezni lehetett, hogy minden pillanatban elkövetkezik az ellés ideje.

– Milyen nap van ma? – kérdezték a pásztorok.
– Micsoda éjtszaka ez a mai?

De nem tudták, csak azt érezték, hogy valami rendkívüli, amelyet még soha nem értek meg. Csak ültek az állatok mellett, szívták be a párájukat, figyelték a lélegzésük csöndes játékait, a szél rohant felettük, a fű surrogva zizegett, a fák titokzatosan zúgtak s mindez oly megható volt, olyan roppant és ismeretlen gerjedelmekkel teli, hogy nem egyszer sírva fakadtak közülük, maguk se tudták miért s a könnyek végigperegtek kemény, paraszti arcukon.

– Emberek – térdelt fel ültéből a legöregebb pásztor – idefigyeljete! Akit megütöttem közületek, jöjjön most ide, üssön vissza engem és felejtse el a bántást.

– Micsoda? – Nem akarom, hogy sértés nyoma száradjon rajtam! – De senkise mozdult. Ültek és csodálkoztak. Végre megszólalt az egyik.

– Ne kívánj ilyesmit – mondta. – Legyen békeség, mert ma olyan éjtszaka van, hogy ma nem lehet tudni, mi következik.

Valóban olyan volt az éjtszaka. Furcsa moccanásokkal és megmagyarázhatatlan sejtésekkel teli. Nem lehetett tudni, mi következik, csak az volt bizonyos, hogy lesz valami, mert minden telve volt az elkövetkezendők jeleivel.

Így a hebroni országút egyszerre megtelt vándorokkal, akik a város felé közeledtek. Egész karaván volt, és nem akart vége szakadni a menetnek, sőt mindig többen és többen lettek a menetelők. Székéren és gyalog igyekeztek az emberek, a fáklyafény hosszan bevilágította a országutat, s bár távol voltak még, innét a dombokról is ki lehetett venni már, hogy a szekerek rakva vannak holmival, mint a menekültekéi, s hogy akik jönnek, minden házuknépét hozzák magukkal és minden majorságukat.

– Vajon kik lehetnek ezek? – kérdezték egymástól ámulva a pásztorok.

– Kik lehetnek és mit akarhatnak.

De nem tudtak rá felelni, csak találgattak.

– Talán tűzvész lehetett valamerre befelé, leéghe-tett egy város, s kárvallottak keresnek most új hazát.

De biztosan semmit se lehetett tudni, hát csak nyugtalanzkodtak.

– Haza kellene szaladni az asszonyokhoz – mondták –, mert hátha valami veszedelem támad az éjszakában, s ők egyedül vannak odahaza.

Ezen tanakodtak, s egyszerre csak hallották, hogy valaki siet fel feléjük a domboldalon. Balkézt a város felől jött, s igyekezve lépkedett. A kutyák is megneszelték a közeledő idegent, s behúzott farkokkal, és égnek meredő szőrrel rontottak neki a jövevénynek. Csak sokára ismerték meg, hogy az öreg pap tart feléjük.

– A pap jött ki – mondták a pásztorok. – Ugyan mit akarhat tőlünk, hogy éjnek éjszakáján keres fel bennünket? A pap lihegve állt meg előttük. Arca a futástól piros volt és nyugtalan.

– Emberek – kérdezte –, nem tapasztaltatok valami különöset? A szél borzasztóan fúj és egyre erősödik. Tavasz szél, holott decembert írunk. Lent csaknem ledobja a tetőket. Soha életemben nem éltem az esős évszak idején ilyen szelet. Valami rendkívülit nem észleltetek? Nem vettétek észre, hogy meg-

mozdult volna a föld? Vagy az égen nem támadt valami jel az emberek számára? – Nem – feleltek a pásztorok aggodalmasan. – Nem történt semmi, csak az éjszaka furcsa és félelmetes. Mi is aggódunk, hogy valami nagy dolog készülődik a világban, talán leszakad az ég. Mit tudsz te? Nézd...

Megmutatták neki a fáklyás vándorok közeledő seregét a hebroni országúton.

– Látod-e? – Igen – mondta a pap. – Ide jönnek. Vigyázzatok – remegett meg – ki tudja, mi lesz, és minden eshetőségre készen, tartsatok bűnbánatot.

Én az első jelekre felütöttem a szent könyveket, átvizsgáltam őket, azt találtam, hogy Dávid és a többi próféták által jövendölt idő letelt. Talán valaki érkezik, és azért vannak ezek a jelek.

Vigyázzatok! Elsietett, hogy fellármázza a karaván hírével a várost. A pásztorok még sokáig álltak aggodalmas mozdulatlanságban azon a helyen, ahol a pap otthagyta őket. A szél rohant felettük, az állatok szenvedve bőgtek, s ahogy álldogáltak, egyszerre Barnabás, aki fiatal házas volt, és a felesége otthon áldott állapotban, ijedten felkiáltott: – Haza kellene menni az asszonyokhoz, emberek, bezárni az ajtókat és eltakarni az arcukat.

Nagy aggodalom volt a hangjában, s a szemében olyan mély sejtelem, hogy mind feléreztek rá. Mozdulni azonban nem mozgott senki. A országútról már idáig hallatszott az ostorok csattogása, s pásztorok hirtelen az asszonyokra gondoltak. Barnabás ijedten a magáéra, aki az erdő egy tisztásán lakott és aludt csendesen, s mitse tudott a világban történő jelekről.

Így múlt el az éjszaka és reggelre leellettek mind a vemhes állatok.

És reggel, december huszonnegyedikének reggelén, megébredt Barnabás felesége is. Most, hogy fölébredt, észlelte testében az új élet mozdulását, eltelt örömmel, és érezte, hogy élni jó.

Fölkelt és takarítani kezdett. A szél, amely még mindig tartott, a erdőbe is elhatolt, megbolygatta a törzseket, facsarta és hajtogatta őket, a bokrokat ölelgette, s a füvek szálait lelapította a földre, a ház gerincén kettéhasadt, leszakadt az ajtó és az ablakok elé, ott futkosott, nekifeküdt a deszkáknak, és ropogtatta őket.

– Milyen nagy szél van! – csodálkozott az asszony, fejére vette a korsóját, és kinyitotta az ajtót, hogy elmenjen a patakhoz, és vizet merítsen az ebéd-főzéshez. Ahogy kitárta az ajtót, megcsapta a szokatlan melegség.

– Mi történt, hogy ilyen meleg van? – kérdezte magától. – Megjött a tavasz? Hisz csak december vége van! S amint kinézett, látta, hogy a fű mintegy arasznyit nőtt az éjszaka óta. Nem értette, csak valami nyugalanság fogta el, s indult, hogy megmerítse a korsóját. S az erdő körülötte oly csodálatos volt, oly átérzőkenyedett, és oly visszhangos, mintha mindenbe lélek költözött volna. A barna fatörzsekben, amint egymás mögött sorakoztak, volt valami emberi, a bokrok mögül látó szemek néztek, és a harkály nem kopogtatta a fákat, hogy ne fájjon nekik. S menet vadállatokkal találkozott, melyek vele szemben vonultak az erdő mélye felé, megcsöndesedve néha oly közel mentek el mellette, hogy a ruháját érintették karcsú testükkel. Rókákat látott, nőstény szarvasokat, és mókusokat, nyulakat, őzsutákat, borzokat és apró rágcsálókat, peléket, egereket, ürgéket és hörcsögöket kúszni a gyepten az erdő mélye felé, vaddisznók ballagtak ijedten a csapáson, s bogarak és apró rovarok milliói nyüzsögtek a földön, és igyekeztek törtetve végtelen megszállottság alatt be az erdő mélyébe. Már sokan voltak az egész erdő tele volt mozgással, s az asszony ijedten ment az állatok között, hogy vizet vegyen.

Végre elérte a patakot, s ahogy megmerítette a korsóját, eszébe jutott, hogy nyitva hagyta a ház aj-

taját, és nagyon megijedt, hogy a állatok most betérnek az épületbe vagy tolvajok lepik meg a házat elbújnak a rejtekekben, éjjel előjönnek, és megölik őt.

Ijedten fordult meg, és indult el az állatok özönében a háza felé.

De akkor már a madarak is húztak az erdő mélyének irányába, csőrükbe meleg tojásaikkal, szárnyuk suhogásával megtelt a levegő, s íme, két szarka szállt a korszórára, megkapaszkodtak a peremén, és csendesen itták a vizet. S ahogy ment, valahonnét leopárd került melléje a állatok vonuló tömegében, s szelíden megindult mellette. Az asszon fel akart sikoltani ijedében, de a vadállat ránézett, és szelídek voltak a szemei, mint egy gyermeké.

Így jutott el hazáig, s mikor a háza elé ért, látta, hogy annak ajtajában egy férfi áll, és nézi az állatok vonulását. Magas volt a férfi, az arca sovány, mint aki egész életében csak sáskákon és erdei mézen élt, a homloka magas, szemében nagy mélység, haja a vállára omlott, arcát szakáll övezte, ruhája teveszőrből való volt melyet derékban szíj fogott körül. És ahogy állt, és nézte az állatok vonulását, azok láthatólag megfélemledtek és megalázkodtak előtte alázatos kúszásba ereszkedtek, még a leopárd hasa is a földet súrolta, ahogy elvonult előtte.

S akkor az asszonynak, aki mindezt látta, megremegett a térde, átvillant agyán a látomás, letette a korszót, és mélyen meghajolt.

– Uram – rebegte a férfi felé az Istent fogadó Ábrahám szavaival –, ha kedves vagyok előtted, kérlek, ne kerüld el szolgálódat. Engedd, hogy megmossam lábadat, és hozzak egy falat kenyeret, mellyel megerősíted a te szívedet, mielőtt tovább mennél. Térj be Uram, a te szolgálóddhoz.

A férfi azonban megérintette szelíden a kezét.

– Ne hozz nekem vizet – mondta – és ne adj rozslángból sült kenyere se. Semmi szükségem sincs ezekre, nem ezért jöttem. Küldött vagyok, amit mon-

dok neked, fogadd meg. Végy elő fehér lenvásznat, tedd tisztába vele az ágyadat, hintsd meg szobád sarkait illattal és tégy gyantát a tűzhelyedre füstölőül. És semmit meg ne mozdíts azon túl. Ne menj ki a házadból, hogy rózsét hozz a tűzre, s azért se, hogy ellásd az állataidat. E helyett kend meg a hajad olajjal, mosd meg testedet tiszta vízzel, és készíts langyos vizet gyermeki fürdőül, mert mondom neked, elkövetkezett az órád, mielőtt még estére fordulna a nap.

– De uram – mondta az asszony –, hogy lehet ez? Hetek múlva várom még csak nehéz órámat.

Akkor a férfi kimutatott az erdőre.

– Nézz ki az erdőre és higgy nekem. Ezek az állatok is itt mind azért vonulnak az erdő rejtekébe. Parancs úzi ezeket is, hisz egyiknek csak napok múlva jött volna meg az ideje, a másiknak csak hetek múltával. De én azért jöttem, hogy elkészítsem itt a földön a Úr útját, és minden fakadást megparancsoljak minden élőnek, mielőtt lemegy a nap. Bizony mondom néked, hogy nem történhetik ma éjszaka más születés e föld kerekiségén, hanem csak ez az egyetlenegy amelynek a hírét én hozom.

Mikor ezt mondta, kitárta kezét az asszony felé, áldást szántott vele a levegőben, mely hasonlított a kereszthez, aztán kilépett a ajtón és eltűnt az erdő cserjéi közt. Az asszony meg elővette a parancsolt lenvásznat, tisztába tette vele az ágát, meghintette a szoba sarkait illattal, törött gyantát tett a tűzre füstölőnek, aztán megkente a haját olajjal, megmosta egész testét tiszta vízzel gyermeki fürdővizet készített, amint rendelték volt neki és várta, hogy elközelgessen az órája. Az állatok kint még mindig vándoroltak lábuk alatt surrogott a gyepek, a madarak húztak a rengeteg mélyének irányába, s a fák olyanok voltak, mint az elgondolkodó emberek.

Ekkor volt két óra délután.

Ilyen dolgok történtek egész délután hat óráig. A földkerekség ideges volt és várakozó, a gyepek szálai

megduzzadtak a nedvességtől és a fákból lüktetett az oldott anyagok keringése. A repedésekben megmozdultak a magok, s az avar alatt felpattantak az elhullott makkok burkai. Az állatok nagy menete után most csupa percenés volt az erdő, nem hallatszott galambsikoltás, amelyet levágott a vércs vagy az ölyv, és nem hallatszott a nyulak sírása a ragadozók karma alatt. Félelem fogta el az állatokat, s az erdő mélyein megellett vemhéiket nyalogatták.

És egész nap nem szűnt meg a népek vándorlása sem a hebron országúton, egészen este hat óráig. Már egészen előzönlöttek az idegenek a várost. A lakosok kérdezték őket:

– Mit akartok itt minálunk, hogy ilyen csapatosan jöttetek. Mert zendüléstől tartottak vagy ellenséges támadástól. Az öreg pap a szent könyvekkel a kezében egész nap szaladgált az idegenek között és kérdezte őket, a könyvek megfelelő soraira mutatva:

– Nem találkoztatok útközből valakivel?

Mert itt állnak a szent könyvekben a jóslatok, melyek a Messiás eljövetelét jövendölik, ezeknek a jóslatoknak az ideje most letelt. És különös jeleket láttunk már egész nap, s az egész világban lényegében mély változásokat tapasztalunk. Nem láttatok valami királyt jönni az úton szolgálkával szekerekkel, hadsereggel, királyi pompával, tízezer íjjassal, tízezer szablyással, és udvari nőkkel, pohárnokokkal és udvarmesterekkel, baldachinnal a feje felett, és aranysaruvál a lábán? A jóslatok ideje letelt. Nem láttatok?

De senkise látott ilyenféle nagyurat, mind csak egyszerű emberek jöttek velük, senkise tudott felvilágosítást adni.

Így tartott ez egészen este hat óráig, mikorra egészen besötétedett. Akkorra meggyérült a népek vándorlása, s elcsendesedett a hebroni országút. A pásztorok fönt legeltettek a hegyoldalon, számba vették a nyáját, és suttogva beszéltek a nap eseményeit. S ahogy ott legeltettek, egyszerre két emberre lettek fi-

gyelmesek az országúton. Egy férfi jött, baljában fáklyát tartott, s jobbjával kantáron vezetett egy szamarat, amelyen egy asszony ült. Csöndesen jöttek, a férfi kezében lobogott a fáklya, s az asszony fehér köntösbe öltözöt alakja imbolygott a fényben. A pásztorok sokáig nézték őket, amint csöndesen bandukoltak az átlangyult éjszakában s a szamar patája alatt kopogtak a kövek.

– Vajjon kik lehetnek? – kérdezték.

– Aztán mindjárt megadták maguknak a választ is.

– Bizonyára vándorok, akik megkéstek s most a városba igyekszenek, hogy még szállást kapjanak. Bizonyára így van.

S elgondolkoztak, hogy miért vándorolhatnak a népek, s miért özönlötték el úgy a várost, holott más esztendőkből ilyenkor csendes a vidék és az országúton alig mutatkoznak emberek. Az öreg pásztor utánanézett a kis menetnek s megcsóválta fejét.

– Alig hiszem, hogy fedél alá juthatnának – mondta csöndesen –, hisz egész nap özönlött a városba a nép s minden talpalattnyi helyet elfoglaltak.

Hosszan néztek utána, aztán csaknem egészen az útig terelték a nyáját.

Ott vártak mintegy másfél óráig. Megszoptatták a bárányokat, kifejték a megmaradt tejet az állatok tőgyéből, majd megették a vacsorájukat, kis sajtot kenyérrel, s úgy nyolc óra felé megpillantották megint az előbb látott két embert, amint jöttek az úton visszafelé. A férfi megint vezette a szamarat és az asszony az előbbi fehér köntösében ült az állat hátán. Odasiettek hozzájuk.

– Békesség nektek – mondta a férfi és megállt a pásztorok előtt.

– Békesség – felelték azok és ránéztek.

– Megkéstünk vándorlásunkban – mondotta az embereknek. – Minden helyet megtöltöttek már a városban az előttünk jövők és csaknem minden házban újszülöttek vannak. Kérlek benneteket, adjatok

valami fedelet nekem, ahova elvonuljak éjtszakára a feleségemmel, aki nehéz órájának néz elébe.

– Ki vagy te? – kérdezték megdöbbenve.

– Ács vagyok – felelte a férfi – és Galileából jövök. Augustus parancsára jöttünk ide, ki születésünk helyén akarja megszámolni a tartomány népeit.

– Nem valami próféta vagy te? – fordultak hozzá gyanakodva a pásztorok. – Nézd a jeleket, amelyek körülöttes történnék. Minden megváltozott, ahogy szóltál. És lám, a feleséged homloka fehér, mint a hó, az orcája csaknem vakít, a kezéből béke száll és a testéből valami igézet árad. Az ég is kitisztult felettetek és igazán minden olyan, mintha titeket figyelne. Mondjátok meg, kik vagytok.

– Ő – mondta a férfi – higgyétek el, hogy egyszerű emberek, akik békében élünk egymás mellett, és kényszerűségből keltünk vándorútra.

Ne féljete. Jószándékúak vagyunk, és csak fedelet kérünk.

A pásztorok álltak előttük és lassan valami sohase érzett félelemmel telt el minden parányuk. Szinte meg se mertek mozdulni, és ha van a közelben valami rejtek, talán elbújtak volna mögéje. De a domb alján a mezőség közepén állottak, nem volt hová menniök. Végre előlépett közülük a vén pásztor.

– Uram – mondta neki alázatos hangon – kérlek, ne ártsatok nekünk, mi mind szegény emberek vagyunk. Szállást kértél, de mi csak nagyon szerény szállást adhatunk, nem tudom, megelégszete-e vele. De másunk nincs. Fogd meg az állatod kantárát, és indulj el a város felé. Balra az első kaputól mintegy kódobásnyira találsz egy sziklabarlangot amely a miénk; kihajtás előtt szoktuk összegyűjteni és megszámolni benne az állatokat. Menjete oda. Tiszta hely, tegnap takarították.

Szedj szalmát, hintsd meg vele vastagon a fekvőhelyet, takard le pokrócainkkal, vidd feleségedet

békességgel. Kérlek azonban emlékezzetek meg rólunk a mi Istenünk előtt.

A férfi megköszönte s elmentek. A pásztorok meg ottmaradtak és szorongva kérdezték:

– Kik voltak ezek? Ugyan kik lehettek? Nem olyanok voltak, mint a többi ember!

Összehúzódtak, felpiszkálták a tüzeket, de az aggodalmas érzés csak nem múlt el belőlük.

Az idő valamivel hét óra után járt ekkor.

És tizenegy órakor éjtszaka, mikor már kihúnytak a tüzek, és csak a zsarátnok világított hunyorogva a hamu alól, egyszerre csak olyan hang támadt, mely hasonlított a szélzúgáshoz, s bár a pásztorok határozottan érezték arcukon a szél érintését, egyetlen falevél se mozdult, egyetlen fűszál se rezdült, a bárányok gyapjainak egyetlen szála se borzolódott, és a hamu se lebbent meg az alatta még izzó parázs felett.

Egyszerre talpon voltak valamennyien. Az égre néztek, mert egyöntetűen úgy érezték, hogy az ég felől jön a szél. S ahogy felnéztek, egyszerre látták, hogy fent kipattan egy csillag, s hullni kezd lefelé. Zuhantában ragyogó sávot húzott maga után, egyre nőtt, ahogy közelebb ért, és már szinte nappali világosságot árasztott úgy, hogy már minden dolog mögött ott volt az árnyéka.

S ekkor hangot hallottak. Világosan érthető hangot, mintha felettök kiabálnának.

– Az Istennek dicsőség, az embernek béke! Legyenek áldottak az emberek minden munkájukban, legyen barátjuk a föld, a fa, a gye, a levegő! Legyenek áldottak a fogadásban, és a szenvedésben! A mindennapokban és az ünnepekben! Az életben és a halálban a mai napért! Dicsőség és béke!

Nem mertek felnézni a nagy fényben, de úgy érezték, angyalok szólnak. S akkor egyszerre ott termett közöttük a férfi, aki délelőtt Barnabás feleségénél járt, ragyogott az arca, szikár teste felmagasodott, és megállt a remegő pásztorok előtt.

– Mit féltek? – kiáltotta nekik az ujjongás hangján. – Emeljétek fel az arcotokat, örüljétek, mert megszületett a Gyermek ez órában, ki az Úr Krisztus, betölti lényével az egész földet, fölmagasztalja a népet, a szegénységet, és fölmagasztal titeket is! Siessetek látására!

Erre fölserkentek a pásztorok, takarókat szedtek össze, és a bárányok hasáról nemrég tépett mosott gyapjút, illatos füveket szedtek, és ami eleség volt náluk, mind magukkal vitték. S mikor beléptek a sziklabarlang ajtaján, a délutáni vándorokat látták maguk előtt, az asszony a szalmán ült, arca sápadt volt, szeméből mennyei derű sugárzott, és a gyermeket szoptatta alázatosan. A férfi felettük állt, meghajtotta a fejét, és úgy látszott, imádkozik.

– Ó – suttogták izgatottan a pásztorok –, az ács! Az ács, aki délután nálunk járt! Nézzétek! Leborultak, és szemükből patakozott a könny.

Valamivel éjjél előtt volt ekkor.

UJFALUSSY JUDIT

KRISZTUS URUNK SZÜLETÉSÉRŐL

Ájtatos lélek! Minekelőtte ezen örvendetes titkot leírom, arra emlékeztetlek meg, hogy e születésről ne úgy vélekedj, mint más közönséges gyermeknek születéséről; hanem gondold meg, hogy Krisztus urunk, valamint a természetnek szokott járásán kívül fogantatott, úgy annak járásán kívül született is. Erről az Istennek szent anyja így szólott szent Brigittának: – Bizonynal tudjad, hogy ha szintén az emberek az ő gyenge elméjük szerint úgy vélekednek is, sőt biztosan beszélnek, hogy az én szent fiam szokás szerint született tőlem, csakugyan igaz az mégis, hogy olyan módon született, amint az Isten fiához illett.

Ezt az angyal szent Brigittának így világosította meg – Valamint – úgymond – az Isten fia az ő isteni hatalma által úgy ment be fogantatásakor a méhbe, hogy a szent Szűz teste épen és szűzen maradt, úgy jött ki azután az ép és szűz testből születésekor is istenségével és emberségével a testnek sérelme nélkül, mint az édes illat szokott a rózsából kijönni anélkül, hogy ennek épségét megsértse. Krisztust szerető hív lélek! Elmélkedjél csak arról ájtatosan, miként jött ki a te édes Megváltód a szentséges szűz Máriából, mint egy édes illat a legszebb rózsából, s meglátod, hogy szíved erről szorgalmasan nem gondolkodhat anélkül, hogy meg ne induljon.

Másnap, hogy Betlehembe érkeztek, úgymint szombaton, a szűz Mária egész nap az istállóban ült, mint egy elhagyott gerlice a kőszikla hasadékában, s minden kitelhető ájtatossággal készült a szüléshez,

Szent József pedig arról szorgalmaskodott, hogy minden szükségest, beszerezzen. Ülvén tehát a szűz Mária, a helynek rútságáról gondolkodott, ahol az Isten fiának kell majd megszületnie; mert valahová tekintett, mind csak kemény és egyenetlen kősziklát látott a homályos istállóban. Óh, vajha láttad volna, mennyi könnyeket hullatott szent fiának ily nagy szegénységén! Bizonyára sírnod kellett volna vele.

Midőn tehát az estve elközelgett volna, mondá szűz Mária szent Józsefnek.

– Szeretett vőlegényem! Közelget már a szerencsés éj, melyben a Isten csudát teend. Ma éjfélkor lesz kilenc hónapja, hogy teremtettem méhembe fogadtam. Az éjjel tehát meglátjuk azt, akit a pátriárkák és a próféták régen óhajtottak.

– Szeretett Máriám! – mondá viszontag szent József – örvendezek én azon, és az Istennek hálát adok, hogy nekem ilyen nagy kegyelmet adott. De vajon nem kellene-e némelly ájtatos asszonyokat hívnom kik szülésednél jelen legyenek? – Nem szükséges – felelé a szűz Mária –, mert az angyalok jelen lesznek, kiket az Atya-Isten az ő fiának szolgálatjára küld. Másra nincs szükségünk, hanem hogy buzgó imádsággal a szüléshez készüljünk, hogy méltók lehessünk a Megváltót elfogadni. Azért szeretett jegyesem egész éjjel imádkozzunk, kérvén a Szent lelket, hogy tanítson bennünket, mikép fogadjuk a világ Megváltóját.

– Kész vagyok megcselekedni – mondá szent József – ami tőlem kitelhet, mindent; csak kedvesen vegye tőlem az Isten.

Kiment azután, amint szent Brigitta jelenése bizonyítja, melyből ezen egész történet vétetett, s a szent Szűznek egy égő gyertyát hozott, melyet a falhoz ragasztott. Azután ismét kiment, és magát a imádságra adta. Óh, keresztény lélek, essél te is térdre szent Józseffel, kívánván, hogy a világ Megváltója benned szülessen.

Midőn tehát csak maga volt a szent Szűz, levetette lábbelijét, mint valaha Mózes az Isten parancsolatjára, ki hozzá a csipkebokorból szólott: mivel tudta, hogy ama föld, ahol az Isten fia születik szent lesz. Letette azután palástját, és fej-fátylát maga mellé, és egy szoknyában maradt, haját válláról leeresztvén. Kiterített azután két gyapjú- és két vászonruhácskát, melyek pólya gyanánt szolgáljanak s melyeket magával onnan hazúlról hozott volt; azonkívül két vászonruhácskát, melybe fejét bepólyázhassa; és mindezeket maga mellé rakta, hogy kéznél legyenek. Midőn tehát meggondolta, mily alávalók a készülétek arra, hogy oly nagy királyi gyermeknek szolgálatjára legyenek, akihez képest minden világi gazdagság alávaló kicsinység, sírni kezdett, és így szólott – Óh Atya-Isten, tekints minden kincsemre, melyet szent Fiadnak számára elkészítettem! Ez minden gazdagságom, melyet neki ajándékozni akarok. Jól tudom én, mily méltó ő, mint mennynek-földnek ura, hogy aranyba pólyáztasson. De ah, te is tudod, menybéli Atya, hogy szegénységem miatt jobbat, drágábbat, szebbet nem szerezhetek. Vedd tehát kedvesen pusztá akaratomat.

Minekutána minden kész volt, a szent Szűz letérdelt, szemeit és kezeit az égre fölemelte, és egész éjfélig térden állva maradt. Óh, kicsoda mondhatja meg, mily buzgón imádkozott akkor a szent Szűz. De meg is világosított mind testében mind lelkében, úgymond szent Brigitta jelenése; s elragadtatván elmélkedésében isteni édességgel egészen elborított, mert annyira közlöttele vele az Isten a istenségének ismeretét, amennyire gyarló természete elviselhette.

Elméjének ezen elragadtatásában átlátta ő, mily nagy legyen azon Isten, aki belőle kijövend, és ellenben mily alávaló legyen a emberség, mely születni fog. Megismerte végtére azt is, hogy a Atya-Istentől öröktől fogva született az, akit ő most test szerint

szülend, és hogy ő annak az anyja lesz, kinek atyja öröktől fogva az Atya-Isten.

Közelgetett már ama szerencsés óra, amellyet az ég és a föld óhajtott, s mellytől a világ váltsága függött, úgymint mellyben a Isten fiának, mint egy koronás vőlegénynek az ő ágyas házából, a szent Szűznek méhéből ki kellett jönnie. Óh, valóban arany óra volt ezen éjféli tizenkettedik óra! Elérkezvén az éjfél, olly világosság szállott le az égből, melly a délével felért, s mellytől nem csak az istálló és Betlehem városa, hanem az egész világ megvilágosított.

Az emberek látván ezt nagyon csudálkoztak, hogy éjféلكor déli naphoz hasonló világosság van. Azon szempillantásban a szentséges gyermek olly erősen megmozdult az ő szent anyjának méhében, hogy ez az elragadtatásból magához tért, és ugyanazon egy szempillantásban a szentséges gyermeket minden fájdalom nélkül meg is szülte. Miként ment pedig ez végbe, maga illyformán jelentette ki a szent Szűz: – Mikor – úgymond – az én szent fiam született, úgy tetszett, mintha a fél szívem ment volna ki belőlem.

Úgy látszott tudniillik neki, mintha szíve testében a nagy édességtől ketté szakadt volna, s mintha a fele a testébe megmaradt volna, felét pedig megszülte volna. Akarván azután látni, hová lett légyen a fél szíve, íme, kisdéd szent fiát látta lábai előtt feküdni, ki mindenkép tiszta és makula nélkül volt, s kiből olly nagy világosság származott, hogy a napot hozzá hasonlítani nem lehetett, és a gyertya, mellyet szent József az istállóba hozott, természet szerint való világosságát elvesztette. E szülésnek módja ollyan volt, hogy azt csak maga foghatta meg a szent Szűz, ki róla így szólott:

– Midőn szent fiamat szültem, olly nagy örömet érzettem testemben és lelkemben, hogy térdeim a földet, mellynek színén állottak, nem érzették, s valamint szentséges világossággal méhembe beköltözött, mikor őtet fogantam, úgy hasonló világossággal, lel-

kemnek nagy örömével méhemből ki is jött, mikor szültem. Ékes ábrázatját pedig meglátván, nagy édességgel telt meg a lelkem.

Mihelyt az édes szűz Mária az ő szent fiát a kemény kősziklán mezítelen feküdni meglátta, azonnal keresztül tévén kezeit s nagy tisztelettel meghajtván fejét, illy szavakkal imádta:

– Köszöntlek tégedet, felséges Istenem! Köszöntlek téged, szent fiam!

Ezeket pedig olly tisztességgel és ájzatossággal mondta, mintha a mennyben a szent Háromság trónusa előtt térdepelt volna. A nagy tisztesség miatt nem mert a szent gyermekhez mezítelen kézzel nyúl-
ni, ez tehát, minekutánna jó ideig a mezítelen földön feküdt, idestova kezdett forogni, s a nagy hidegtől reszketvén, kezecskéit nyújtogatni, mintha az anyjától segítséget kért volna. A szent Szűz a nagy tisztelet miatt még sem mert hozzá nyúl-
ni, nem tartván méltónak magát arra, hogy az ő terem-
tő Istenét kezeivel megillessen. Az édes gyermek tehát kegyesen sírni kezdett. Óh Atya–Isten! Kicsoda tartóztathatja meg magát a sírástól, ha a te szent fiadnak sírását meggon-
dolja! Óh, Mária, hogy hagyhatod e tisztaságos gyerme-
ket a földön olly sokáig? Íme, hozzád nyújtja kezeit e szelíd báránka és tőled kíván segítséget.

Valjon mit mondott az Atya–Isten, látván az ő egyetlen szent fiát a kemény kősziklán mezítelen feküdni és illy alázatos szegénységben és elvetettségben a nagy hideggel viaskodni? Ha az Istenség szenvedhetne, bizonyára szomorúsággal és könnyhullajtásokkal nézte volna. Ennél többet a kis Jézus, mi-
helyt a világra jött, nehezen szenvedhetett. Nagy csoda valóban, hogy az angyalok oda nem siettek, és a földről fel nem emelték. De ők inkább ama nagy csodán álmélkodtak, melyet urukon láttak, mert inkább koldus fiának látszott lenni, hogysen Isten fiának.

Mikor tehát a szent Szűz az ő kis fiát a földön a kemény kősziklán mezítelen feküdni látta és a hideg

miatt sírni hallotta, anyai szíve meglágyult, s bő könnyhullatásokra fakadván, meg nem tartóztathatta magát tovább, hogy szerelmes kisedének segítségére ne legyen. Erre való nézve anyai kezeit kinyújtván, a földről felemelte, szívéhez szorította, orcájával és lehelletével melegítette, azután a földre ülven, ölébe vette, elsőben ruhába, aztán posztóba bepólyázta, kezeckéit a pólyazsinórral, mely a posztócskára volt kötve, a pólya alá szorította, fejcskáját ruhával bekötözte, s édes csókokkal apolgatván¹, a nagy öröm miatt sírni kezdett. Ó, Istenem, micsoda nagy örömben volt akkor a szent Szűz! Csoda, hogy az ő szűz szíve meg nem hasadt. A sok csókolással, ölelgetéssel és édes szorítással szűz szívéhez meg nem elégedhetett, olyan örömet érezvén lelkében és testében, melyet senki meg nem foghat. Végére az ő szűz tejével emlőit kivévén a szent anya, szoptatni kezdte szűz tejével azt, aki isteni hatalmával mindeneket életet. Milly édes volt légyen e tej, kitetszik abból, mivel a Szent Lélektől származván, mennyből jött.

Ezek így lévén, szent József az istálló előtt imádkozott. Gondolta ugyan, hogy a nagy titok már végződik, de a nagy világosság miatt, mely az istállóból kiszolgált és az angyali ének miatt, melyet hallott, nem merte szemeit fölemelni. Az édes szűz Mária tehát behíván őtet magához.

– József – úgymond – jöjjsze ide! Íme, megajándékozott az Isten egy fiúval.

Erre szent József mezítláb bement, s ösztetett kézzel a szent Szűz előtt térdre esett s fejét földig lehajtván, örömében sírva fakadt.

– Szeretett Józsefem! – mondá a szent Szűz –, emelkedjél föl és nézd meg e gyönyörűséges gyermeket.

Felemelkedvén tehát egy keveset, rá pillantott és meg-meg² a földre borulván olly sűrű örömkönnyhullajtásokra fakadt, hogy szűz Máriának is sírni kellett vele. Felemelkedvén azután másodszor, keresztül tet-

te kezeit és a gyönyörű gyermekre függesztette szemét, és azon szempillantásban olly nagy örömmel telt, hogy azt vélte, hogy szívének kell szakadni. Nem győzván egy szóval a gyönyörű gyermekre eleget nézni, örömében szinte elragadtatott és egy szót sem szólhatott. Minekutánna egy ideig illy édes örömben mulatott, mondá neki a szent Szűz:

– Vedd magadhoz, szeretett Józsefem, e gyönyörű gyermeket és adj neki első köszöntésül egy csókot.

Kezébe vette tehát nagy tisztelettel és orcájához szorítván teremtőjét nagy belső indulással megcsókolta s magában olly nagy édességet érzett, hogy a csontjait áthatotta és a nagy öröm miatt nem szólhatott, hanem csak sírt. Így elegendőképpen örvendezvén újra magához vette tőle a szűz Mária az ő szent fiát, s több csókok közt magához szorítván így szólott szent Józsefhez:

– Hová tegyük e drága kincset – úgymond –, aki méltó volna arany bölcsőbe tétetni? Vizsgálódtak tehát mindaketten, hová tehetnék, de semmi alkalmas helyet nem találhattak. Azért a jászolyhoz kellett vinniök, s midőn oda közelítettek volna, az ökör és a szamár tiszteletet mutattak tehetségök szerint teremtőjüknek. Szűz Mária ezen csudálkozván sírni kezdett és illy szavakra fakadt.

– Óh Istenem, az oktan állatok megismernek, az emberek pedig nem ismernek. Mivel ők, édes szülöttem, neked engedik jászolyokat, fogadd ezen alávaló ágyat kedvesen az arany bölcső helyett. Örömet megszerezném én ezt, ha módom lenne benne.

Szent József azért a jászolyban szénából ágyat csinált, amilly jól lehetett, és a szűz Mária a kisedet sírva bele fektetvén szent Józseffel előtte térdre esett.

Mihelyt pedig a jászolyba tette a kis Jézust, az ökör és a szamár azonnal reá kezdettek lehelni s ez által őtet megmelegítették, mintha tudták volna, hogy melege van szüksége. Óh, Atya-Isten, kicsoda ne

szánakodjon, ha meggondolja, hogy a felséges Isten az emberektől olly annyira megvetetett, hogy az ok-talan állatoknak kellett őtet melegíteniök!

De nézd meg, keresztény, ama két földi szerafimot is, szűz Máriát és szent Józsefet, a földön térdepelni, és a megtestesült Istent imádni. Gondold meg, mennyi könnyhullajtást öntöttek, milly nagy ájtatossággal imádkoztak előtte, milly kedvesen mosolyogtak a kis Jézusra, milly nagy csodálkoztak alázatosságán, milly jó kedvvel kötelezték le magukat szolgálatjára. Rövid-nek tetszett az éjszaka, amint előtte térdepeltek, s a nagy édesség miatt, melyet érzettek, egészen elfelejt-keztek magukról. Tüzes üszögök gyanánt égtek szíve-ik az édes gyermekhez való szeretettől.

Valjon micsoda gondolatai voltak a kis Jézusnak, látván magát olly elvetett helyen barmok között fe-küdni? Könnyhullajtások csordultak ki bizonyára szent szemecskéiből és nagy szívbeli fájdalommal szenvedte, hogy a világ ilyen formán fogadta őtet. Kétségkívül felemelte könnyező szemecskéit az ő szent atyjához, mondván:

– Nézzed szent atyám, mennyire megaláztattam és miként megvettettem az emberektől! Ezelőtt csak a pusztá földön feküdtem, most pedig a barmok közt a jászolyban fekszem. Íme, még a szükséges dolgok nélkül is szűkölködök. De mindezt elszenvedem örö-mest, míg élek.

1 apolgat = ölelget, csókolgat

2 meg-meg = újra, ismét.

PÁZMÁNY PÉTER

HOGYAN SZÓLÍTGATÁ
A BOLDOGSÁGOS SZŰZ
AZ Ő KISDED FIÁT
A BETLEHEMI ISTÁLLÓBAN

Hasonlítja Oseas próféta az Urunk születését hajnalhoz, mert miképpen a piros hajnal egek sérelme nélkül a világi állatoknak csudálatos örömmel mutatja magát, úgy a mi Üdvözítőnk tisztaságos Anyjának méhéből minden alkalmatlanság nélkül született.

Mikor azért elközelgetett születésének ideje, kimondhatatlan örömmel teljesíté Szent Anyját.

És miképpen az első Ádámra csendes és kedves álmodat bocsájta Isten, mikor Évát oldalából építé, úgy a Szeplőtelen Szűznek értelmét mennyei elmélkedéseknek mélységes tengerébe, akaratját isteni szerelemnek gerjedező tüzeiben mindenestül elmeríté, mikor Urunkat elhozá, és mint egy álomból, az isteni dolgok csudálkozásából felocsúdván, előtte látá szülöttét, Urát, Teremtőjét.

Azért öröm és félelem között nem tudván, mit művelne, térdre borulván, hihető, hogy eképpen szólott neki:

– Óh, áldott Gyermekek!
Óh felséges Isten!
Óh édes Fiam!
Óh én mennyei Szent Atyám!
Óh Uram Teremtőm!
Ki vagyok én, hogy alázatos szolgálódat
ily nagy jóval látogatod?
Szoptassalak – e téged, mint fiamat,
vagy imádjalak, mint Istenemet?
Bétakarjalak – e, mint anyád,
vagy tiszteljelek – e, mint szolgálód?

Tejet adjak – e,
vagy temjénnel áldozzam néked?
Hogy lehet, Uram, hogy ölembe
vegyelek Téged,
ki az egeket bétöltöd?
Mint tápláljalak téged,
Ki minden állatokat eledellel tartasz? –

Efféle sok és mitőlünk gondolhatatlan
ájtatosságok után, végre ölelvén,
csókolván, sírván, örülvén, ölébe vévé
és nagy böcsülettel bétakargatá Fiát,
Atyját, Istenét.

NÉVTELEN MAGYAR FERENCES

MINŐ ÖRÖME VALA AZ ISTENSZÜLŐ MÁRIÁNAK,
MIKORON AZ HÁROM SZENT KIRÁLYOK
IMÁDÁK
AZ Ő ÉDES SZÜLÖTTÉT,
AZ KICSINYDED JÉZUST
ÉS MIKORON NAGY ÉS BŐSÉGES AJÁNDÉKOKAT
HOZÁNAK NEKIE

A Mi Urunk Jézus Krisztus, az Atya istennek bölcsesége az Ő születésének utána a tizenharmad napon meg akarta magát mutatni és jelenteni a pogányoknak is, azaz a három királyoknak, kik akkoron pogányok valának. Ehhez ím ezt kell eszünkbe vennünk, hogy midőn a kegyes mindenható Isten megígérte vala Ábrahámnak és az szent pátriárkáknak, hogy ez világra bocsájtja az Ő Fiát és a Szűz, azaz Mária bizony¹ Istent és bizony embert szül majd, erről nemcsak a zsidóságban a zsidóknak adott előjeleket, de a világ különb-különb szeribe² is, hogy ennek általa megmutatná, hogy nemcsak a zsidókat jött vala üdvözíteni. Kiváltképpen prófétát adott vala az napkelet fele lakó pogányoknak, kinek neve Bálaám vala. Ez régen megprófétálta, hogy eljön majd a Messiás. Imígyen szólott:

– Látom az Krisztust, de nem ma nézek őreája és nem mostan. Támad Jákobtól egy csillag és Izraelből egy vessző nevededik fel. És megveri Moabnak hercegit, miképpen Mojzes egyik könyvének huszonegyed részében vagyon megírván.

Vala pedig ott három szent király Baalámnak nemzetségéből, akik, miképpen Aranyszájú Szent János mondja, őrállót szeretzenek egy nagy magas hegyen, hogy vigyázná, mikoron támadna fel a csillag. Ők meg imádkoztak vala, mondván:

– Ó, mennyországnak Istene, ó Izraelnek Istene, bocsásd el immár az csillagot. Ó, vajjon mikoron telik be Bálaámnak jövendőmondása!

És íme, isteni szerzésből történék, hogy Karácsony éjjel e szent királyok, kik nagy bölcsek és nagy égbe néző mesterek valának, felmenének az felülmondott hegyre, miképpen Szent Vincze mondja, hogy ők is őriznék az megmondott csillagot, ha feltámadt-e? És íme, azon órában³, melyben a mennynek és földnek teremője, mi Urunk Jézus Krisztus születék asszonyunk Máriától, feltámadna egy igen nagy szépségű fényes csillag, akkora, hogy még az napnak ő fényessége se bántja vala meg az ő világosságát. Aranyszájú Szent János és Szent Bonaventura atyánk úgy mond, hogy az csillagban egy igen szépséges gyermek képe vala és az gyermek homlokán egy kereszt vala. Azért mikoron láták a csillagot, igen örülének rajta és akarák imádni. De, miképpen Szent Ágoston doktor mondja: Istennek angyla megtiltá őket mondván:

– Ez csillagot ne akarjátok imádni, de menjetek el és imádjátok a mennynek és földnek teremőjét, mert mostan született ez világra.

Ez nemes királyok azért tanácsot tartának, miképpen mennének ez új királyhoz, miképpen köszönnének, minemű ajándékot vinnének nekie. És, miképpen szent Vincze doktor mondja, ímezt mondják vala:

– Látjátok, uraim, ez király, ki most született, igen nagy hatalmas. Vigyőnk aranyat neki. Ezt is látjátok, hogy kereszt vagyon a homlokán. Bizonyában azt jegyzi ez, hogy embereknek üdvösségéért keresztfán hal meg. Azért vigyünk neki keserű mirrhát.

Azért énekli az anyaszentegyház az zsoltosmában:

– Láták az királyok az csillagot,
mondván egymásnak: ez az nagy
királynak jegye,
menjünk el, keressük meg őtet,
és áldozzunk neki ajándokokat,
aranyat, temjént és nemes kenetet.

Felkészülének azért nagy tisztességgel és eleredé-
nek, hogy megkeresnék az új királyt. És a csillag előtt-
tük megyen vala, mutogatván neki az utat, mellyen
kellene nekik menniek. Úgy, hogy mikoron megszáll-
nak vala néminemű városban avagy mezőn, a csillag
is megáll vala és minekutánna megnyugosznak vala,
az csillag elered vala előttünk, és ím ezek utána ere-
dének vala elálmélkodván. Azért Szent Bernard dok-
tor ím ezt mondja vala: Ó isteni irgalmasságnak cso-
dátosságá mihozzánk bűnösökhöz. Íme, ugyan-
olyan erővel és hatalommal vonz minket is magához,
hogy neki szolgáljunk és őtet szeressük, mert íme na-
ponként csillagot támaszt fel minékünk, amiképpen a
szent királyoknak. Mert az mi megvilágosító csilla-
gunk, azaz a mi lelkiismeretünk gyakorta mondja ne-
künk: Kelj fel szegény nyavalyás, mit állasz, dicsérjed
Istenedet. Ezeket mondja szent Bernard.

Ezenképen jövének a Zsidóságba. És mikoron kö-
zelítettenek vala Irsaliomhoz⁴, elenyészék előlük az
csillag. És mondhatatlan igen megszomorodának
mondván:

– Ó, minékünk, nyavalyásoknak! Bizony, valame-
lyőnk bűneiért enyészék el az csillag. Ó, felséges Is-
ten, mit tegyünk és hova legyünk immár!?

Szent Tamás doktor pediglen azt mondja, hogy ta-
nácsot tartanak, mint kellene tenniük? Némelyik
mondá:

– Uraim, térjünk haza, mert bizony igen veszedel-
mes dolog ez, hogy mi idegen földön keressük az új
királyt.

Mondá az másik:

– Menjünk csak Irsalomba⁵, mert ilyen nagy ki-
rálynak az királyi várban kell születnie, avagy ha ott
nem született, tudakozzuk meg. Mert doktorok vagy-
nak ott, azok jól tudják.

Annyira megerősülének Krisztusnak szeretetiben,
hogy elvégezek, hogy bemennének Isralumba⁶, jólle-
het igen jól tudják vala a császárnak parancsolatját,

hogy amely ember egyéb császárt avagy királyt nevezne római császárnál, az legottan a fején maradna⁷. Azért mondja Aranyszájú Szent János, elcsodálkozván ez szent királyokon: nem tudják vala–e ez királyok, hogy Irsalumban országol vala Heródes? Nem értik vala–e, hogy az országos király, mikoron él vala, mely ember egyéb királyt tisztel, ottan fején marad? Bizony jól tudják vala mindezeket, de mikoron meggondolják vala az jövőendő királyt, az Krisztust, nem félnek vala az Heródestől. Ó, boldog királyok, kik, minekelőtte Krisztust látták volna, Krisztusnak confessori⁸ lennének az keménység királynak előtte.

Annak okáért mikoron Jerusalumhoz közel volnának, megrémüle mind az város, jelessen Heródes, ki mostani király és idegen nemzet vala. Követeket küldde hozzájuk, hogy megtudakoznák, kicsodák, kit keresnek és minek okáért jöttenek volna oda. Felelének a királyok, mondván:

– Jöttünk megkeresni a zsidóknak királyát, ki mostan született.

Mondanák az követek:

– Ezt semmiképpen továbbá ne mondjátok, mert bizonyával tudjátok meg⁹, hogy Heródes mindnyájatoknak fejetekeket veszi.

Mondanák a királyok:

– Szabad őfelsége velünk¹⁰. Mi az igazat semmiképpen meg nem tagadjuk. Mert láttuk napkelet felé az ő csillagát és jöttünk ajándokkal, hogy őt imádjuk.

Úgy mond ehhez¹¹ Aranyszájú szent János: Ó, ájtatos lélek, gondold meg ez királyoknak ájtatosságát és szeretetüket: még meg sem látták Jézus Krisztust, máris készek érette meghalni. Nos, ezért Krisztusnak szolgálja: íme, megmutatták teneked ez királyok, miképen szeressed az Krisztust; te is Krisztusnak szeretetiért inkább válaszd magadnak a halált, hogy nem mint őtet megtagadnád halálos bűnnek miatta.

Megmondták tehát Heródesnek az követek, mi járatanban vannak és mit keresnek a királyok. Legottan

még inkább megrettene és megháborodék, mert ő is hallotta vala az csodákat, melyek üdvözítőnk születése napján történtenek vala. Azért írja szent Máté evangelista: hallván Heródes király, megháborodék és mind Irsalum vele egyetemben. Mert azt alojtja¹² vala, hogy ő helyette országol majd; őtet pedig, miképen idegent, kiűzi az országból.

Mert azt mondja Szent Ágoston doktor: Ó, én édes Istenem, vajjon milyen lesz az ítélet Krisztus ítélő székéről, amikor az kicsinyded Jézusnak bölcsője megrettenté az kevély királyokat? Féljék immár mostan az királyok őt, ki immár az Atyaistennek jobbja felől ül, kitől az kegyetlen még akkoron fél vala, mikor anyjának emlejét emi¹³ vala.

Elfödözé azért Heródes az ő álnokságát, azt mutatta, hogy vígadna Krisztusnak születésén. Béereszté az királyokat és nagy tisztességgel fogadá őket. Mondá nekik:

– Uraim, miben jártok? Felelének ezek:

– Keressük, hol született a zsidóknak királya.

Ó, én édes Jézusom, mely igen megolvasztottad vala a Szentlélekkel ezeknek a királyoknak szívüket; semmit nem félnek vala Heródestől, de nagy bátorsággal vallanak vala tégedet.

Mondá Heródes:

– Ah, én is hallottam valamit erről, de nem tudom, való-e avagy nem.

Mondának Krisztus királyai:

– Tudja meg felséged minden bizonynyal, hogy való. Mert mi magunk szemünkkel láttuk napkelet felé az ő csillagát.

Mondá Heródes:

– Hát mit keressük, uraim, ha láttátok a csillagát? Felelének az királyok:

– Íme, ajándokkal jöttünk őhozzája, és hogy imádjuk.

Heródes szeretetesen¹⁴ kezdé kérdezni a csillagok idejét, mely nekik megjelent vala, mondván:

– Uraim, ti megmondjátok nekem az születésnek napját és idejét, íme, én megmondatom nektek az doktorokkal és mesterekkel, mely városban született. És mind egyetemben megyünk hozzá és imádjuk őtet.

Ó, áruló Heródes, ajkával szépen szólt, de kezében tört tartott, hogy ártatlan Úr Krisztust megölné, ha tehetné!

Íme Heródes egybe gyűjté mind az papi fejedelmeket és írástudókat és kérdezi oda őket, hol kellene születnie Krisztusnak.

Ők pedig egyenlőképpen¹⁵ felelének, hogy Betlehemben kell születnie, miképpen Mikeás próféta megírta... Ennek utána Heródes egybehívá a királyokat és mondá nekik:

– Menjete el Betlehembe, mert, miképen az doktorok mondják, ott kell a gyermeknek megszületnie. Ott azért kérdezzétek meg szeretetesen a gyermeket és amikor meglelenditek¹⁶, mondjátok meg énnekem. Én is elmegyek és imádom őtet.

Azért mondja Béda nevű doktor: Ó, Heródes, igen jó ígéretet ígérsz az királyoknak, ha beteljesítenéd, de bizony nem mondasz igazat, mert szándékos az, hogy az ártatlan vért kiontsad, beszéddel ájtatosságot mutatsz, de szíved rakva álnoksággal...

Az nemes királyok nem értették meg az ő álnokságát, minek utánna búcsút vőnek¹⁷ Heródestől, útnak eredének Betlehem felé. És íme, amint kijövének Irsalumból, legottan esmeg megjelenék nekik az csillag. Ó, én édes Istenem, ki mondhatja meg, hogy megörültek ezen a királyok. Azért írja szent Máté evangélista: Látván az csillagot, nagy örömmel megörülének... És előttük megyen vala, miképen először.

És mikoron Betlehemhez fél mérföldön volnának, amiképen szent Vince doktor írja, eleikbe jövének az városbeli nemesek és polgárok, mondván:

– Felséges urak, nekünk tiszteletes felségeiteknek mi kell és mi a szándokotok mihozzánk.

Felelének az királyok:

– Hol vagyon az zsidóknak mostan született királya, mert láttuk neki csillagát és íme előttünk vagyon. Azért jöttünk őhozzája, hogy imádjuk őtet.

Kik felelvén mondának:

– Mi Heródesnél egyéb királyt nem tudunk.

Ó, áruló betlehemiek, ez királyokat csak egy csillag is megvilágosítja, titeket pedig az bizonyosság napja: a mi Urunk Jézus Krisztus nem világosíthatott meg. Az csillagot mindenek látják vala, mert miképen Szent Maximus püspök mondja, nem vala igen magasan odafel a földtől.

És a királyok bemenvén az városba, eljutának az helyre, holott asszonyunk Mária vala az drágalatos kincssel. A doktorok mind közönséggel úgy látják, hogy asszonyunk Mária még az istállóban vagy az hajlokban vala, holott üdvözítőnket szülte vala. És azt mondja Szent Vince doktor, hogy József isteni szerzésből nem vala akkoron ott, hogy atyának ne alojtának őtet. No, azért Krisztusnak ájtatos szolgálja, gondold meg ájtatosan, miképen megijede asszonyunk Mária, mikoron ez sok sereget látá. És ím ezt mondja vala magában:

– Óh énnekem, mert bizony az én édes Jézusomat keresik ezek, hogy elrekkentsék és elveszessék¹⁸. Nem vala hova rejteni, hanem az jászolban tevő a kicsinyded Jézust és ő maga varrani avagy imádkozni kezde. És íme, a csillag megállapék¹⁹ az gyermek feje fölött. Elcsodálkozának az királyok ezen. Merthogy sem palotát, sem nagy házat nem látnak vala ott, ahol a csillag megállá. Egymásra tekintének és mondának:

– Mi dolog ez, hogy a csillag nem indul meg? Amiképen szent Maximus püspök mondja: az csillag új világosságokat bocsát vala ki és naggyal²⁰ fényesebbeket, mint annak előtte, olyha²¹ ezt mondaná az királyoknak:

– Ez az a király, akit ti kerestek.

És a királyok leszállának lovokról és egyik közülök beméne, mondván:

– Ki vagyon itt? És látá asszonyunk Máriát, hogy imádkoznék. Az ketteje²² is beméne és az istenszülő Máriát meglátván, legottan megvidámula a szívük. Asszonyunk Mária pediglen mondá:

– Nemes uraim, mit jártok²³ vala? Felelének az királyok.

– Tudod-e, hol született az zsidóknak királya? mert akarjuk őtet imádni.

Asszonyunk Mária pediglen nem mondá azt, hogy nem tudja, hol vagyon, de nagy alázatossággal mondá:

– Az doktoroknak és az írástudó mestereknek, nekik kellene tudniok ezt.

Ahogy ezeket szólná asszonyunk Mária, a kicsinyded Jézus ugyancsak megolvasztá az királyok lelkét. Esmeg²⁴ kijövének és megtekinték a csillagot. Hát, mégis azon helyen áll, olyan fényes képen, mint annak előtte. Esmeg betérének, s mondának asszonyunk Máriának:

– Mondd meg nekünk szépségű személy²⁵, ha tenálad vagyon az gyermek és ha te szüted őtet? Mondá nekik asszonyunk Mária:

– Immár tizenharmad napja.

És hogy ezt hallák a királyok, kérni kezdék asszonyunk Máriát, hogy megmutatná az kicsinyded gyermeket.

Látá asszonyunk Mária, hogy jó szándokban vannak az királyok, kivéve ő fiát az jászolból és térdére tévé. A királyok pediglen megkérdezők, kicsoda volna neve. Mondá asszonyunk Mária:

– Jézus.

Mihelyt hallák az királyok az Jézus nevet, nagy ájtatossággal egyszersmind²⁶ térdre esének az gyermek Jézus előtt és az testben imádnák a bizony Istent²⁷. Tisztelék, miképen királyt és imádnák, miképen Istent.

Mert csak az emberséget látják vala kívül és hiszik vala, hogy az istenség hozzája egyesült volna.

Ó, boldogságos Mária, minemű örömed és vígasz-ságod vala neked, mikoron ezt nézted vala te szemekkel! Bizony én hiszem, miképen szent Vincze mondja, ezt mondtam temagadban:

– Ó, én édes fiam, kicsinyded Jézus, im egynehány napja vagy, hogy szülsz, és immár is világnak végéről hoztál hozzád királyokat, kik téged imádnak?

Ó én édes Istenem, mely nagy hitük vala ez királyoknak. Vajjon minemű nagy mondhatatlan dolog vala ez, hogy az kicsinyded Jézust látják vala, miképen egyéb gyermeket, utálatos helyen, társaság nélkül²⁸, hogy ilyen nagy, nemes, tiszteletes királyok imádják őtet és bizony embernek és bizony Istennek hiszik. Nyilván ismerhetjük azért, hogy semmiképen nem tették volna ezt, ha nem hittének volna benne:

Ennekutánna megnyiták ő kincseket és nagy bőv-séggel fejenként aranyat, temjént és mirrhát adának ajándokon nekije. Igen szépen szól az ájtatos szent Bernard doktor emellé es²⁹ ímezt mondja: Az nemes fölséges királyok imádják az csecsemő gyermeket és nagy bőv-séggel ajándékot adnak nekije. De ó, királyok, ha ígyen bölcssek vagytok, hol láttátok ez királynak bársonyát? Bizony nincsen egyéb bársonya, hanem ímez kicsinyded posztó foltok, melyekbe anyja bepólyálta. Ha királynak mondjátok, hol vagy a koronája? De bizonyában ti látjátok őtet a koronában, mellyel megkoronázta őtet az ő szüleje, azaz a mi halandó testünkben. Ó, királyok, honnatán³⁰ vagy ez tinektek, hogy Krisztust imádjátok? Bizonyában az egész zsidóságban sem lelnétek ilyen nagy hatalmasságot. Nem várt-e titeket az jászol? Mit míveltek királyok, mit míveltek? Az csecs-emő³¹ gyermeket imádjátok-e, ki posztó foltokba pólyáltatott be? Azért Isten ez? Az Isten bizonyában az ő szent templomában vagy, és az Istennek széke a menny-

országban vagyon, ti pediglen az jászolyban kerestek? Az szegény anyjának ölében imádjátok? Mit míveltek, királyok, mit míveltek? Aranyat adtok neki, azért király ő? Ha király, hol vagyon az ő királyi palotája? Hol vagyon királyi ágya? Hol vagyon királyi udvara? Nem látjátok-e, hogy az palotája istálló, az ő ágya jászoly? Íme, lássátok atyámfiai, mely igen megkábultak ez eszes emberek, hogy ily kicsinyded gyermeket imádnak.

Ó, én édes Istenem, ha megnézzük, atyámfiai, nem balgatagok ezek, de minket tanojtanak³², mine-mű nagy kívánsággal keressük meg az Jézust. Az, ki odahozta vala, bizonyában megtanojtá őket, mit kellene cselekedniek. Ezeket mondja szent Bernard doktor: Ó én édes Istenem, vajjon ki mondhatja meg, mely igen édesen néz vala az kicsinyded Jézus őreájok! Ó, mely édesen szól vala az Istenszülő Mária velök? Miképen Aranyszájú szent János mondja: mind szerével megbeszéli nekik, miképen jött vala hozzá az angyal, és hogyan fogadta volna szűzen, hogyan szülte volna, hogy szűzen megmaradott volna.

Minekutánna imádák az királyok az kicsinyded Jézust és nagy bővséggel megajándokozták volna őtet, nagy tisztességgel és ajétatossággal³³ esmeg térdre esének, apolgatják³⁴ és csókolgatják vala őneki lábait és kezeit. Bulcsút vévén pediglen asszonyunk Máriától és térdet, fejet hajtának Urunknak, Jézusnak és eltérvén haza eredének. De íme, álmokban Istennek angyla megjelenék nekik, mondván, hogy Heródeshez ne menjenek. És más úton térének hazájokba.

Ó, nemes királyoknak csodálatos hitök. Mert miképen Aranyszájú szent János mondja, nem esének kétségbe azon, hogy ha Isten ez a gyermek, hát mire fél Heródestől, de nagy erősen hirdetik vala mindeneknek Krisztusnak istenségét.

Az Istenszülő Mária pedig a jászolnál marada ő fiával, mi Urunk Jézus Krisztussal és Józseffel mind-

addig, míglen el nem jöve a tisztulásának napja. Ó, mely igen vígaszula az ő fiához³⁵, ó, mely igen nagy szorgalmatossággal és szeretetösen viseli vala gondját, ó, mely igen nagy tisztességgel és kegyes szeretettel tapogatja és fogdossa vala őtet. Térdre esik vala, úgy veszi fel az jászolból és térdre esik vala, úgy teszi vala a jászolba. Ó, mely igen nagy vígassággal ölelgeti és apolgatja vala és szorítja vala őtet magához.

Mely nagyon gyönyörködik vala őbenne. Ó, mely igen örömet emelgeti vala őtet. Minemű gyönyörűsége volt ebben asszonyunk Máriának, megismerhetjük mi önnön magunkból, keresztények lévén. Mert mikoron az ő édes fiának, mi Urunk Jézus Krisztusnak kínját áhítatossággal meggondolandjuk, jóllehet kesergünk és könnyörülünk és bánkódunk őrajta, de oly igen nagy édességet érezünk benne, hogy gyakran sokan vagyunk úgy, hogy ha mind kezeket és láboakat általfurdosnák sem érzik. Ó, azért minemű gyönyörűsége vala asszonyunk Máriának, mikoron az édes fiára néz vala. Úgy mond szent Jeronimus³⁶ doktor, hogy ha minden tagja nyelv lenne, sem mondhatnája³⁷ meg.

Ó, Istenszülő Szűz Mária, minekünk, keresztényeknek egy nagy panaszunk vagyon reád. Hova tőd³⁸ ez sok kincset, kit ez királyok hozának mi Urunk Jézus Krisztusnak? Egy cipellőst³⁹ nem vől⁴⁰ belőle, de mezítelen lábbal, mezítelen fővel és éhen-szomjan futos⁴¹ vala városról városra. Hova tőd el asszonyunk Mária. Szent Bernard doktor megfelel az ő nevében, mondván: mikoron Mária megismeré fiának akarattját, hogy az földön nagy keménységes szegénységet akar tartani, kevés nap alatt a szegényeknek osztá.

Mikor azért elközelgetett születésének ideje, ki-mondhatatlan örömmel teljesíté Szent Anyját.

Nos, azért áhítatos lélek, látod immár, miképen él és lakozik vala asszonyunk Mária az kicsinyded Jé-

zussal az istállóban. Menj hozzá és könyörögj neki, mert íme, szemünkkel látjuk, hogy az gyermeket könnyebben megengesztelhetik. Menj hozzá azért és mondjad ímez áhítatos imádságot:

– Óh édes Jázus, ki születél Máriától és temagadat az királyoknak megjelentéd és megvilágosítád ő elméjüket, hogy téged megismerhessenek, kérlek téged én édes Uram, kicsinyded Jézus, világosítsad meg malasztoddal én lelkemnek setétségét, és az te nagy vígaszságos⁴² jelenésednek miatta kérlek én édes Jézusom, hogy adj malasztot énnekem, hogy szolgálhassak teneked. Úgy tégy, Uram Jézus, élő Istennek Fia.

JEGYZETEK

- ¹ bizony Istent és bizony embert = valóságos Istent és valóságos embert
- ² szeribe = részeibe
- ³ hórában = órában
- ⁴ Irsaliom = Jeruzsálem
- ⁵ Irsalom = Jeruzsálem
- ⁶ Irsalum = Jeruzsálem
- ⁷ fején maradna = főben járó bűnnek számítana
- ⁸ confessori = hitvallói
- ⁹ bizonyával tudjátok meg = vegyétek tudomásul
- ¹⁰ szabad őfelsége velünk = szabadságában áll azt tenni velünk, amit akar
- ¹¹ úgy mond ehhez = azt fűzi hozzá
- ¹² alojtja = véli, hiszi
- ¹³ emi vala = szopta vala
- ¹⁴ szeretetesen = szívélyesen
- ¹⁵ egyenlőképpen = egyhangúlag, egybehangzón
- ¹⁶ meglelenditek = megtaláljátok majd
- ¹⁷ vőnek = vettek
- ¹⁸ elrekkentsék és elveszessék = elrabolják és elveszítsék
- ¹⁹ megállapék = megállapodott
- ²⁰ nagygal fényesebbeket = sokkalta fényesebbeket
- ²¹ olyha = mintha
- ²² ketteje = a másik kettő
- ²³ mit jártok = mit kerestek, mi ügyben jártok
- ²⁴ esmeg = ismét
- ²⁵ szépségű személy = szépséges személy
- ²⁶ egyszersmind = mindnyájan
- ²⁷ bizony Isten = valóságos Isten
- ²⁸ társaság nélkül = kíséret nélkül
- ²⁹ emellé es = ezzel kapcsolatban
- ³⁰ honnatán = honnan
- ³¹ csecs-emő = csecsszopó
- ³² tanojtana = tanítana
- ³³ ájéatossággal = áhítattal
- ³⁴ apolgatják = ölelgetik
- ³⁵ igen vigaszula az ő fiához = nagy örömét lelte fiában
- ³⁶ Jeronimus = Jeromos
- ³⁷ nem mondhatnája meg = nem tudná megmondani

³⁸ tőd = tetted

³⁹ cipellős = cipő, saru

⁴⁰ vől = vettél

⁴¹ futos = bolyong, jár-kei

⁴² vigasztágos = örömteli, boldogító

ARANY JÁNOS

RÁCHEL

Akkor Herodes ... Elküldvén szolgáit, levágata minden gyermekeket, kik valának Betlebemben ... Ráchel, siratván fiait, nem akart vigasztalást bevenni, mivelbogy az ő fiait nem volnának..."

/Mát. II. 16. 18./

A lámpa csügged, az éjféli setét,
Virrasztja Ráchel két szép kisedét;
Arcára halvány mécs világa süt,
Viharzó búja már lecsöndesült,
Mint a derékban megtörött virágszál
Alácsüggeszti fonnyadt szirmait;
Dús fürtözetje dúlt képén alászáll,
S beárnyékozza kettős fiait.
Ül ágya szélén és az ágyban ott
Szelíden nyugszik a két kis halott;
Meghülve, de nem merevedve meg, –
Téjarcáikon lágy mosoly lebeg;
És a kicsiny száj félig nyitva, mint
Ösztönszerűleg az emlőre nyílt.
Három egész nap, három lázas éj
Mult el, mióta nincsen éte, álma,
Midőn a zsarnok Heródeszi kéz
Szép csecsemőit keresé halálra.

Oh, a rémséges éjtszaka
Midőn a kised álmai fölött
Poroszlók kardja villoga
És százakat és ezreket leölt,
Midőn kétségbeesett anyák,
Keresve menedék tanyát,
Dobogó kebelen
Vitték a gyöngé magzatot,
Kit az anyai félelem
A fájásig szorongatott:
Vitték, hogy a vad szolga ösvényét
– Elébe futván – rövidítenék
Midőn *Rámába* hallatott
Sirás, kiáltás, jajgatás,
Lőn keserű könnyhullatás –
Mikép jósoltatott!

Azóta Ráchel búja fenn virraszt,
Kizárva minden részvétet, vigaszt.
Magához senkit nem bocsáta:
Mint vészmadár elem-csatába,
Merült be tenger bánatába.
Hiába kérte martalékait
A sír, megnyitva éhes ajkait:
A sírral ő dacolva pörbe szállt,
Kétségb'esése kétlé a halált.
Mignem kizajlott szenvedély után
Nyugottság tünt fel az ábrázatán,
Olyan mélabús, kietlen nyugalom,
Minő romok felett vagyón.

Most csendes a bú, mintha éji vész
Multán a hold fájdalmasan kinéz.
Értelme néha még felhős ugyan,
Hanem felhője már villámtalan;
És lelke tűrni tud, habár föleszmélt,
Elbírja az emlékezet keresztjét.

Olykor, ha lassú merengésiben
Elméje, mint fáradt madár, pihen –
Olykor lehajtja melle bimbait,
Csiklándva mintegy alvó fiait;
De visszaretten és sóhajt nagyot,
Emlője érzi a halálfagyot;
Könnyhullatásban szívfájdalma
könnyül,
Bánatja szózatossá panaszban enyhül.

RACHEL SIRALMA

Puha fejrő ágyam hullámos redőin
Mily szépen alusztok, én szép csecsemőim:
Édes-é az állom...?
Unszoló emlőmet elfogadni késtek;
Balgatag reménnyel várom ébredésetek –
De hiába várom.

Ah! hiszen nem fogtok ébredni, – tudom már,
A ti nyugovástok több a nyugalomnál,
Tudok mindent – jaj – jaj!
Nevető szememre nem nevettek vissza,
Gőgicsélő szómra nem rebegtek vissza
Csókra készítő ajkkal.

Halva vagytok, halva. Ime, itt a mély seb:
Mintha nem lett volna elegendő kisebb
Ajtó a halálnak!
Mintha gyenge csírárt egy ujj nem letörne –
Mintha kis galambfi nem meg volna ölte
Kit szíven nyomának!

Oh, hadd csókolom meg e vérző sebajkat,
Mely, égre kiált bár, iszonyúan hallgat, –
Oh, hadd mossa könnyem!
Kiált fel, te nyílt seb, bosszuért az égre,
Hogy kegyetlen szerződ meglakoljon végre,
Lakoljon meg szörnyen!

Mi haszna! mi haszna: nincs már nekem fiam!
Folya már miattok bosszuló vérfolyam,
Föl nem ébrednének:
Azt a kis patakot, mely a szívet hajtja,
Ha egyszer elapadt, ki nem pótolhatja
Óceánja vérnek.

Iszonyú Heródesz! ha már eltökéled
Ártatlanokra fenni pallosodnak élet,
Miért biztad másra?
Szomjazó szemekkel mért nem jövel magad?
Talán kőszivedből enyhe forrás fakad,
Irgalom forrása.

Oh, ha láttad volna... oh, fiaim, lelkem! –
Lerogyék előtte, sírva térdepeltem
A vad pribék előtt;
Kértem, hogy ne bántsa, mondtam, ne ölje
meg,
Mert *enyém* szép ártatlan kisdedek:
Hiába kérem őt! –

Sirt a vad poroszló, szemei könnyeztek;
Azt hívém nem bántja, azért áll oly veszteg
Feledém, hogy szolgál:
Ha te könnyeznél ott, kemény szívű király
Egy fiait féltő anya fájdalomnál –
Meg nem ölted volna.

Bethlehem leányi, kik anyák *voltatok*,
Ne irigyeljétek e kettős bánatot,

Ne irigyeljétek:
Ha nem volt oly büszke jogotok remélni
Mint Ráchelnek, ím a bánat is felényi
Részben jut tinéktek.

Temetés lesz holnap. Jertek el, oh jertek!
Látogassuk együtt a temetőkertet;
Nem irtózom többé:
Fektessük le halvány gyermekimet szépen
– Kik alusznak immár az Úrnak kezében
Fiaitok közzé.

Íme, a szép tavasz kiesett az évből,
Egy nemzedék holt ki az emberiségből,
Nyugszik temetőben;
Serdül Bethlehemnek, felnő számos ifja:
De egynek se leszen születése napja
E két esztendőben.

Hah, de mily panasz, hogy e kor méhe meddő!
Íme, látok, látok ... megnyílt a jövődő
Távolban, közelben:
Kiről annyi jósnak zenge ihlett szája,
Megszületett, érzem, Júdának királya
Kicsiny Bethlehemben!

Zsarnoki féltésed vérengzése volt ez:
De tudd meg, de tudd meg, vérszopó
Heródesz,
Hogy ő nincs elveszve!
Napjaid számítvák, megifult az idő,
És, kitől rettegsz, nem féli fegyverid ő,
Az Ige, az eszme!

SÍK SÁNDOR

A GALILEAI ASSZONY

Ráchel, a bethlehemi Simon fazekas fiatal felesége, ott ült a kis ház lapos tetején, a szövőszék előtt és csendesen dolgozott.

Alkonyodott. A háztetőn kellemes szellő fujdogált. A fazekas egy csomó edényt szállított el a megrendelőnek és még nem érkezett haza.

Ráchel szorgalmasan dolgozott. Néha egy-egy percre ölbeeresztette a kezét és a lábainál játszókat két kislányra nézett. A szeme ragyogott és fölillant benne az anyai büszkeség. A két kicsi – az egyik egy-éves lehetett, a másik kettő – valóban méltó is volt a büszkeségre. Gyönyörű gyermekek voltak; mindenki rajtuk felejtette a szemét, aki elment a ház előtt. Ráchel mosolygott ilyenkor és látszott rajta, hogy természetesnek találja az emberek bámulatát.

– Mariamne, Heródes felesége is büszke lehetne, ha ilyen szép két gyermeke volna! – gondolta és újra a munkájához fogott.

– Jó estét, Ráchel! – szólította meg a szomszéd ház tetejéről Szalóme, a szomszéd takács felesége. – Kedves hírt hozok, örülni fogsz ha elmondom.

Ráchel csak úgy félvállról viszonzta a köszöntést. Lenézte a szomszédasszonyt, nemcsak azért, mert az ura a megvetett takács-mesterséget folytatta, hanem főleg azért, mert nem volt gyermeke. De Szalóme vagy nem vette észre a lenézést, vagy nagyon hozzá lehetett már szokva. Fürgén átlépett a két terraszt elválasztó alacsony korláton és odaült Ráchel mellé. Egy pillantást vetett a kicsinyekre és ebből a pillan-

tásból leplezetlen irigység csapott ki, azután az asszonyhoz fordult.

– Tudod-e, mi újság? A galileai asszony elmegy a városból. Ráchel szeme felcsillant.

– Az ács felesége? – kérdezte.

– Az. Most beszéltem velük, hogy vízért voltam. Készülődnek. Az ács megvette az öreg Áron szamarát.

– Hová mennek? Végképen elhagyját Bethlehet? – kérdezte a fazekas felesége.

– Kérdeztem, hogy hová mennek, de az ács csak annyit mondott, hogy nagyon messzire mennek. El kell menniük, azt mondja. Nem tudja visszajönnék-e valaha.

Ráchel elgondolkozott.

– Talán visszamennek Galileába. Názáretbe valók, vagy hova – mondta.

– Hát most már megszabadulsz attól az asszonytól – tette hozzá a takácsné.

Ráchel maga elé nézett.

– Nem haragudtam rá – mondta csendesen. – Nem volt rá okom. Sohasem bántott. Kedves, jó asszony volt. Csak bosszantott, hogy mindenki azt a fiút dicsérte. Mintha minden ember engem akart volna bosszantani.

Hogy az ács fia ilyen szép, meg olyan szép. No bizony, egy galileainak a gyereke! Az én két kicsikém mellett! – Hát most már megint nem lesz párja a fiadnak a városban – mondta a takácsné sóhajtván. Bárat és némi irigység rezgett a hangjában.

Ráchel lehajolt, az ölébe vette a kicsikéket és hevesen magához szorította őket.

– Nem tudom, hol késik az uram ennyi ideig. Már itt kellene lennie.

Nem tudom, mi van velem, de valami nyugtalanság bánt egész nap.

Mondtam az uramnak is, kértem, ne menjen el

ma, de kinevetett. Azt mondta, okvetlenül el kell vinnie az edényeket a farizeus Józsefnek.

Nagyon szigorú ember. És holnap szombat lesz.

Szalóme kihajolt a korláton és lenézett az utcára.

– Ott jönnek ni, épen! A galileaiak!

Ráchel odanézett.

Ott ment az ács az utcán, csendes, komoly lépéssel. Kis batyu volt a balkezeiben, a vállán fejsze és fűrész. Kötőféken vezette a szamarat.

A számaron ült az asszony. Ölében tartotta a gyermeket. A feje a gyermek fölé hajlott. Látszott, hogy nem lát semmit maga körül, hogy nincs más gondolata, csak a gyermek.

Mikor a ház elé értek, a takácsné lekiáltott.

– Jó utat, galileai!

Az ács felnézett és csendesen mondta:

– Békesség nektek.

Ekkor megmozdult az asszony is. Fölnézett. Ráchel érezte, hogy a szeme őrá tapad. Különösen érezte magát. Valami megszügyenülésfélét érzett.

– Isten veled, jó Ráchel! – mondta szelíden az ács felesége.

Ráchel felelni akart, de aztán maga sem tudta, hogyan történt, hirtelen elfogta valami makacs bosszúság. Elvörösödött és elfordította az arcát. Nem felelt.

A galileaiak csendesen mentek tovább.

A két asszony egy darabig hallgatott.

– Különös emberek ezek! – szólalt meg aztán a takácsné.

Ráchel hallgatott.

– Tavaly, amikor ideköltöztek, mindenféle különös dolgokat meséltek róluk. Az öreg Manassze, a pásztor, váltig azt hajtogatja, hogy ez a gyermek lesz a király, aki eljövendő.

Ráchel elgondolkozva nézett maga elé.

– A pásztorok mind azt mondják, de mindenki kineveti őket.

– De csodálatos, hogy mind ugyanazt mondják!

Hogy angyalt láttak és imádták a gyermeket a barlangban. Mondják, hogy az a három különös idegen nagyúr is hozzájuk ment a pásztorok barlangjába. De mióta idebent laknak a városban, nem történt velük semmi rendkívüli.

Egy kissé hallgattak.

– Ha király volna – mondta végül Ráchel – nem lakna Bethlehemben, hanem Jeruzsálemben. Mindenki ismeri őket; ez a József egy ágrólszakadt ács és még hozzá galileai. Képtelenség, amit azok az emberek fecsegnek. Mit tehetne egy ilyen szegény kisgyerek a rómaiak ellen és Heródes ellen? – Ha nem volna az egész ilyen képtelenség, Heródes már rég eltette volna láb alól – tette hozzá Szalóme. – Aki már annyit meggyilkolt, mit törődne egy szegény ács-gyerek vérével?

Lassan esteledni kezdett.

Simon fazekas fáradtan és éhesen érkezett haza. Rögtön vacsorához ültek. A gyermekek már aludtak. A fazekas keserűen panaszkodott a farizeusra, akinek nem lehet a kedvére tenni.

– Nem jó világ jár mostanában a szegény emberre! – hajtogatta. – A munkát nem fizetik. Az adót meg behajtják. Már megint készül valami.

Az egész város tele van katonával. Úgy hemzseg itt a sok római, mintha nem is Izraelben volnánk, hanem valami pogány országban.

Sohase volt itt ennyi. Jeruzsálemből jöttek. A századosuk a város véneivel alkudozik. Jó nem lesz belőle, annyi bizonyos.

– Talán valami gonosztevőt keresnek – vélte Ráchel.

– Nem lehet tudni. De ha azt keresnék, tudnám én, hol kell keresniök. Azért nem kellett volna idejönniök Jeruzsálemből. Azt közelebb is találnának, mint Betlehemben.

Az asszony épen csitítani akarta az urát, mikor zörgettek az ajtón.

Ráchel felsikoltott.

Egy római katona lépett a szobába.

– Te vagy-e Simon, a fazekas? – kérdezte az embertől.

– Én vagyok uram – felelte Simon.

A katona megparancsolta, hogy kövesse a város véneihez. Oda hivatalos ma minden bethlehemi családapa.

– Az asszony itt marad! – tette hozzá.

– Követlek uram! – mondta a fazekas, de az ajkai remegtek. Ráchel reszketve borult a nyakába.

– Simon, Simon, jöjj haza hamar! Félek! – súgta a fülébe elhaló hangon.

A fazekas elment a katonával. Ráchel utánament az ajtóig és kinézett az utcára.

Az utca tele volt katonával. Itt is ott is férfiakat kísérték a vének háza felé. Csupa aggódalmas arcokat lehetett látni. Más katonák ide-oda jártak az utcán. Majdnem minden ház elé jutott egy-egy.

Ráchel látta, hogy az ő házuk előtt is járkál egy, a takácsék előtt nem. Megvárta, míg a katona járkáltában odaért az ajtó elé és az arcába nézett. Összeborzadt. Vad, kegyetlen arc meredt rá, két gonosz szem fúródott a szemébe.

Reszketve futott be és sírva, kezeit tördelve járt föl és alá a szobában.

Megállt a kis ágy előtt.

A két kis gyerek ott aludt egymás mellett. Édesen mosolyogtak álmukban. Egy pillanatra megnyugvás szállt a szívébe, amint rájuk nézett. Akaratlanul is elmosolyodott.

Ebben a pillanatban egy éles kürtszó hasított végig az utcán.

Nyomban utána sikoltás ütötte meg a fülét. Asszonyi hang volt. Aztán még egy és még egy. Ráchel ré-

múlten ugrott fel az ágy mellől. A vér megdermedt a szívében. Borzasztó rettegés fogta el, aminőt még sohasem érzett.

Az ajtót hevesen felszakította és belépett az a retentő katona, akit a ház előtt látott. A kezében meztelenül villogott a széles, rövid kard. Egy percre megállt, körülnézett, azután fölillant a szeme és egyenesen az ágy felé indult.

– Elő csak azokkal a király-porontyokkal! – dörögte.

– Gyermekeim! – síkoltotta Ráchel félőrülten és kiterjesztett karokkal az ágyra vetette magát, testével takarva a kicsinyeket.

A két gyermek felébredt a zajra és ijedten sirdogálni kezdtek.

A katona az ágyhoz lépett és durván félrerántotta az anyát.

– Félre, asszony! – mormogta és a kicsik után nyúlt.

Ráchel örülten vetette rá magát a katonára.

– Ember! Ezek az én fiaim! Mit akarsz? Mit vétettek neked? Ártatlanok ezek! Könyörülj, uram, édes jó uram! Pénzt akarsz? Adok.

Szegények vagyunk, de mindenünket neked adjuk! – kiáltotta magánkívül; nem is tudta, hogy mit mond. És közben tépte, rángatta, karmolta, ütötte a katonát. A római lerázta magáról és kirántotta az ágyból az egyik gyereket.

Következő pillanatban egy ijedt kis sikítás hallatszott és a kisfiú vére a padlóra szökkent.

– Gyilkos! – rikoltotta az asszony és újra a katonára rohant. Most nem tudta olyan könnyen lerázni magáról. Az asszony a kétségbeesés erejével tépte, marcangolta a katona arcát, rácsimpaszkodott a testére, karjára. Sokáig tartott, míg a rómainak sikerült egy hatalmas lökéssel a falhoz taszítani az asszonyt. Ráchel eszméletlenül terült el a földön.

A dulakodás alatt az élő kisfiú tágranyitott, csodálkozó szemmel ült az ágyon és csendesen sírdogált.

Ráchel csakhamar magához tért. A feje sajgott, minden tagja fájt, keze, arca vérzett. Az első percekben nem emlékezett semmire és nem tudta, hol van. Mintegy félálomban nézte az asztalon lobogó mécesest és félálomban hallotta a nyitvamaradt ajtón beszűrődő hangokat.

– Végeztél? – kérdezte egy türelmetlen hang.

– Elvégeztem. Itt a két holttest. Csúnya munka volt. Az a vadmacska alaposan összekarmolt. Hanem nem értem azt a tetrarchát! Furcsa egy népség ez, hogy ilyen kalyibában nőnek a királyaik.

A hangok elhaltak, a beszélgetők eltávoztak.

Ráchel lassanként egészen magához tért. Visszaemlékezett a szörnyűségekre, amik történtek.

A két kisfiú eltűnt. A földön hatalmas vértócsa mutatta, hogy mi történt az imént a szobában.

Ráchel kétségbeesve ugrott föl. Levetette magát a szétzilált, vérfoltos ágyra.

– Fiaim! Fiaim! Édes kis fiaim! – sikoltott és zokogott magánkívül sokáig. – Hát megöltek benneteket. Megöltek. El kellett vesznetek. De hát miért? Istennem! Miért? Mit vétettetek? Kinek vétettetek? Egyszer csak átvillant lelkén egy gondolat. Mit mondott a katoná a király-porontyokról? És mit beszélt az a két gyilkos odakint? Nem a zsidók királyát emlegették-e? Király...! És a galileai asszony elszökött a fiával! Azok megmenekültek! A zsidók királya! Hát az ő fiait azért ölette meg a zsarnok! Az ártatlanokat. És az ács felesége csakúgy csókolgatja a fiát ezután is, mint eddig!

Rettenetes harag vett erőt rajta. Úgy érezte, hogy meg tudná most ölni a galileai asszonyt és a fiát.

Fölugrott. Egy pillanatig állt, eltorzult arccal, gyű-

lölettől lobogó szemmel, összeszorult ököllel. Aztán kirohant a házból.

Az utcán katonák jártak, véres alakok, vértől csöpögő kardokkal, gyermek-holttesteket cipeltek. Minden házból jajgatás, zokogás, átkozódás hallatszott.

Ráchel megragadta az első katonát, akivel találkozott.

– Uram! Az ács! A galileai! Megszökött! Elmenekült! – kiáltotta oda rekedten.

A római értetlenül nézett rá.

– Mit akarsz tőlem, asszony? Eredj az utadra és sirasd a fiaidat.

– De uram! Az ács fia! Elszöktek, délután! A fia! Ő az, akit keresnek! Ő lesz a király! Mindenki tudja! A pásztorok mondják, akik az angyalt láttak... És az idegen próféták is őt imádták... Őt kell megölnötök. Én nyomára vezetlek! A déli kapun mentek ki. Még utolérheted! A tetrarcha megjutalmaz! A római sehogysen akarta megérteni, miről van szó. Végre annyit kivett a lázas, összefüggéstelen szavakból, hogy egy gyermek megszökött. Néhány percet tanácstalanul állt. Erre nem szólt a parancsa. Kényelmetlen dolog neki indulni az éjszakának. De azért arra gondolt, hogy Heródes biztosan megjutalmazza, ha megkeríti az elszököttet.

Elindult az asszonnyal.

Végigmentek a városon. Mindenütt ugyanaz a kép: véres, marcona katonák, átkozódó, jajgató asszonyok. Férfiak sehol. A római nem akart harcot: volt rá gondja, hogy őrizet alá vegye őket.

Ráchel lázas gyorsasággal, szinte futva ment a római előtt.

Elértek a kapuhoz. A római őrség megállította őket és csak akkor engedték meg a kimenetelt, mikor a katona elmondta, hogy mi járatban vannak. Az őrk biztosították őket, hogy két órával az öldöklés

kezdeté előtt foglalták el helyüket és azóta egy lélek sem hagyta el a várost.

A katona erre vissza akart fordulni, de Ráchel olyan hevességgel bizonyította, hogy a galileaiak egy kevéssel az űrség kezdete előtt szöktek ki, hogy vég-re mégis elindult.

Szép, derült csillagos éjszaka volt. A sziklás út fehéren csillogott előttük.

Szótlanul haladtak egy jó óra hosszat.

Egyszer a római megállt. Arra gondolt, hogy a társai most, munka után, alighanem jóízű lakomára gyűlnék a városban. Talán jutalmakat is osztanak. És ő nincsen közöttük. Itt jár a vak éjszakában, egy zsidóasszony szavára.

– Te asszony! – mondta. – Te megcsalsz engem! Ráchel ijedten tiltakozott és váltig erősítette, hogy nyomon vannak.

A római a fejét csóválta.

Megint nekiindultak.

A tájék kissé vadabb, kövesebb lett. Ráchel sietett, szinte repült.

A harag, a bosszúvágy égette, űzte.

A római egyre lassabban lépegetett.

Mikor már vagy két órája mentek, megállt a római.

– Nem megyek tovább! – mondta. Ha csakugyan elsöktek azok a zsidók, hadd fussanak. Arra nem szólt a parancs, hogy utánuk kell menni. Eb jár kint éjjel, ha nem muszáj.

Azzal megfordult és elindult visszafelé. Hiába rimámkodott az asszony, nem hallgatott rá.

Ráchel egyedül maradt a sziklás úton.

Mit tegyen? Visszaforduljon ő is? És futni engedje a galileai asszonyt! Kevélykedhessen a fiával? És az ő fiai meggyilkolva! Minden erén végiglobogott a nagy, sötét harag.

Nem! Ha másképp nem lehet, visszahozza őket ő maga. Olyan iszonyú erőt érzett most magában, hogy egy percre se gondolt arra, hogy nem bír el az áccsal.

Visszahozza azt a gyermeket! Pusztuljon az is, ha az ő fiai elpusztultak. Ne legyen boldogabb az az asszony se, mint ő. Futva indult előre.

Egész lelkét eltöltötte ez az egy gondolat: a boszszuállás.

Maga sem tudta, mennyi ideig ment így. Egyszer aztán megpillantotta, amit keresett.

Két összehajló szikla közt, egy kis zugban, ott ültek a galileaiak.

Az ács és a felesége ébren voltak. A gyermek anyja ölében aludt.

Ráchel szívéen nagy, diadalmas ujjongás lobbant keresztül.

Most odarohan és kiragadja a gyermeket az asszony kezéből és fut vele vissza a halálba! És ekkor valami egészen váratlan, önmaga előtt is megmagyarázhatatlan dolog történt.

Amint győzelmes gyűlölettel, egy szilaj ugrással odarohant elébük, a galileai asszony fölnézett rá és halkán, szelíden, mint akkor, a ház előtt, ezt mondta:

– Békesség neked, Ráchel.

És Ráchel most nem fordította el a fejét, hanem szelíden, csendesén, szinte alázatosan felelte:

– Békesség neked, galileai asszony.

És mintha valami ígézet kényszerítette volna, odatapadt a szeme az alvó gyermekre és nem tudta többé levenni róla. A lelkében valami nagy békességet érzett.

– Miért jössz utánunk, jó asszony? – kérdezte az ács. És Ráchel így szólt:

– Azért jöttem, hogy megmondjam nektek, hogy ne késlekedjete, mert a ti ellenségeitek tudják, hogy eljöttetek a városból és utánatok jöhetnek és halálra vihetik a gyermeket. És azért jöttem, hogy lássák ez én szemeim Izrael reménységét.

És akkor a galileai asszony fölkelt a földről és odanyújtotta a gyermeket a fazekas feleségének.

Ráchel a fiaira gondolt, megcsókolta a gyermeket

és sírni kezdett és nagyon fájt a szíve és mégis nagyon boldog volt.

A galileaiak pedig fölvtették a földről csekély holmijukat és az asszony fölült a számárra.

– Békesség neked, jó Ráchel! – mondták és elindultak.

A fazekas felesége sírva nézett utánuk sokáig és úgy tetszett neki, mintha sok fehérruhás kisgyermek menne mellettük jobbról és balról, pálmaágakkal és aranykoronákkal játszogatva és az arcuk fénylene, mint a fényes csillagok, és mind édesen mosolyognának a gyermekre.

És megismerte köztük az ő két fiát.

RÉGI
ÉS ÚJABBKORI MAGYAROK
A KISDED JÉZUS ÉS AZ Ő
ANYJA NYOMÁBAN

SZENT GELLÉRT PÜSPÖK NAGY LEGENDÁJÁBÓL

HOGYAN JELENT MEG
ELŐSZÖR MAGYARORSZÁGON
URUNK JÉZUS KRISZTUS
AZ Ő ANYJÁNAK ÖLÉBÉN?

... Gellért püspök, Isten szolgája, minекutánna Csánád egész tartományát megtérítette Krisztus hitére, és székesegyházát felépítette Szent György vértanú tiszteletére, nemkülönben tető alá hozta Keresztelő Szent János templomának szomszédságában a Boldogságos Szűz monostorát, hogy az majdan, halála után nyugóhelye legyen, és miután Szent István királynál kiesdekelte, hogy az mindeme műveit számos birtokkal bőkezűen megajándékozza, a próféta-ság lelkével eltelten ilyen módon jutott vértanú halálra Istvánnak, a szent királynak halála után a tizennegyedik esztendőben:

Péter király és a magyar nemzet között nagy háborgás támadt. A magyarok ezért előkelő követeket küldtek Lengyelországba Vászoly fiaihoz, Andráshoz, Bélához és Leventéhez, akit Szent István nemzetségből származtak. Kérték őket, jöjjenek vissza onnan magyar földre. Béla ott maradt, András és Levente azonban visszatért az országba. A magyarok pedig nagy seregekben özönlöttek elébük Pest városába. Egy részük, engedve az ördög sugallatának lángra lobbant és azzal a követeléssel lépett a hercegek elé: engedjék meg, hogy az egész nép visszatérjen a pogánysághoz, öljék meg a püspököket és a papokat, rombolják le a templomokat, vessék el a keresztény hitet és tiszteljék ismét a bálványait. A hercegek pedig hagyták, hogy kövessék szívük vágyát és eleik tévelygésében vesszenek el.

Egyébként ugyanis a tömeg nem szállt volna hadba Péter király ellen.

A nemrég megkeresztelkedettek közül egy bizo-

nyos Vata szegődött elsőként az ördög szolgálatába és pogány módra nyírta meg a haját.

Nagy sokaság követte példáját: a gonosz lelkeknek mutattak be áldozatot, lóhúst ettek, különböző istentelenségeket és oktalanságokat műveltek, papokat és keresztényeket gyilkoltak meg, szentegyházakat romboltak le, különben pedig szószólóik azt hirdették, hogy András és Levente parancsa, miszerint halállal kell lakolnia a papokkal, szerzetesekkel és hívekkel együtt minden püspöknek, hadd tűnjön el emléküik is mindörökre és álljon helyre ismét őseink hite.

Szent Gellért, mikor mindezek hírére vette, Székesfehérvárra sietett, ahol akkor már számos keresztény sereglett össze, köztük Beszteréd, Bód, és Benéta püspökök és Szónok ispán. Elhatározták, hogy tovább mennek Buda felé, hogy ott illő tisztelettel fogadják Andrást és Leventét. Sietve útra is keltek. Mikor elértek arra a helyre, amelyet Diósdnak neveznek, és ahol Szent Szabina tiszteletére épült szentegyház állott, Gellért misét mutatott be és a jelenlevő sokaság buzdítására ünnepi beszédet mondott a katolikus hitről és az érte járó jutalomról, az örök életről. Beszéde végén sírva fakadt és így szólt:

– Testvéreim és társaim a püspökségben, és ti hívők, akik itt jelen vagytok, tudjátok meg, hogy a mai napon a vértanúság koronájával ékesítve jutunk el az örök boldogságba a mi Urunk Jézus Krisztus színe elé. Mert íme, tudtotokra adom az isteni titkot, amely az éjszaka feltárult előttem. Láttam ugyanis a mi Urunk Jézus Krisztust.

Szentséges édesanyja, Szűz Mária ölében ült és egymás után magához szólított bennünket és saját kezével megáldoztatott minket teste és vére szentségével. Amikor Benéta püspök lépett elébe, Jézus Krisztus visszavonta tőle a szentséget. Ő tehát ma nem részesül a mi vértanúságunkban.

Végezetül Szent Gellért arra intette a jelenlevőket,

hogy gyónják meg bűneiket egymásnak. A sokaság a mise végeztével buzgó imádságba merült, majd az örök boldogság reményétől eltelve, mint leendő vértanúk, vidám lélekkel megáldoztak. Utána pedig tovább indultak a dunai átkelőhely felé.

Szent Gellért, mivel vézna volt és Isten szolgálatában elfogyott már minden ereje, szekéren vitette magát. Mikor eljutottak a pesti átkelőhelyhez, íme, őt istentelen teremtés, Vata és cinkosai, akiket teljesen hatalmukba kerítették a gonosz szellemek, rárontottak a püspökökre és kíséretükre, kőzáporral árasztva el őket. Szent Gellért újra és újra a kereszt jelével áldotta meg a parittyásokat. Szent István első vértanú példájára Pannonia első vértanúja térdreborult a porban és így kiáltott:

– Uram, Jézus Krisztus, ne ródd fel nekik bűnül, mert nem tudják, mit cselekszenek.

Ezek erre még inkább felbőszültek, rárohantak, szekerét a Duna partjára borították. Aztán ide-oda rángatva őt, taligára dobták, felhurcolták a Kelen hegyére és onnan letaszították. Ott lent, mivel még lélegzett, dárdával átverték a mellét, majd egy ott heverő kötömbhöz vonszolták s azon szétloccsantották agyvelejét.

Így távozott el Krisztus dicső vértanúja a világ siralomvölgyéből az örök boldogság honába az Úr 1047-ik esztendejében.

A Duna – bár azóta többször is megáradt, a kőről, amelyen Szent Gellért koponyáját szétloccsantották, hét esztendőn át sem tudta lemosni a vért. Végülis a követ elvitték onnan a papok.

A szent ember holtteste egy egész napig feküdt ott, ahol a vértanúság pálmáját elnyerte. Megkövezték Bőd püspököt is, úgy ment át a dicsőségbe. Beszteréd püspök is halálos sebet kapott, ő harmadnap költözött el e világból. Benéta püspököt azonban megmentette András herceg. A többiekkel és a püs-

pök házanépével együtt megölték Szónok ispánt is.

Annyi keresztényt mészároltak le ezen a napon,
hogy egyedül az Isten kegyelme ismeri számukat.

Így teljesült be Szent Gellért jóvendölése.

FRÁTER VINCE

A GYERMEK JÉZUS KIS KÖNTÖSE

Valaha, az Árpád-házi királyaink idejében Magyarország számos nagyhirű ereklyével vonzotta magához a búcsújáró zarándokokat Európa távoli sarkaiból is. Ilyen volt Székesfehérvárott első szent királyunk és fia sírja, Pesten Szent Gellért ezüst koporsója, Nagyváradon Krisztus atlétájának, László királynak sírja, amely körül éjjel-nappal zsongott a zsoltosma, Bátán a Szent Vér ereklye, ama csoda emléke, amely szemmel láthatóan tárta a kétkedők szeme elé, hogy az átváltozott Ostyában nemcsak a Test, de a Vér is benne rejtőzik.

A budai vár alatt, a Duna szigetén, a Szent Margit maradványait rejtő márvány sírból áradt szerte az egész országba, de még idegen földek felé is a kegyelem és a gyógyulás reménye. Jelesebb alkalmakkor akkora tömeg sereglett össze a szigeten, hogy az ereklyéket ki kellett vinni a templomból, a külső kápolnába, mert az nem bírta befogadni a sokaságot.

Volt azonban egy másik kincse is Szent Margit Nyulakszigeti templomának. Híre nagyobb volt Európában, mint a szent királylány relikviáié. Aminek – némi szomorúsággal elmondjuk ezt – nagyon egyszerű a magyarázata: a kincs nagyobb részét nem a Margit-szigeti domonkos templom falai közt őrizték, hanem az akkori világ egyik leglátogatottabb zarándok központjában – a Három Királyok ereklyéinek őrző helyén –, Köln városában.

A nevezetes emlék egy kék selyemből készült tunika, a Gyermek Jézus kis köntöse volt. Nagyobb részét tehát a rajnai nagyváros egyik női szerzetházának, az ágoston-rendi nővérek Mária Magdolnáról elnevezett

kolostorának temploma birokolta, a bal ujjacskáját pedig a Margit-szigeti domonkos apácák szentegyháza. Sajnos, a történelem, amely a Duna fölött is, a Rajna fölött is egyformán könyörtelenül pusztítja az emberi szellem kék virágait, elsodorta a köntöskét is meg a bal ujját is, de mára még a hírét is. Hadd idézzünk fel történetéből néhány adatot, ami a Magyar Sion című lap hasábjain jelent meg 1901-ben, amikor is a jeles és nagytekintélyű egyházi folyóiratot Prohászka Ottokár és Zubriczky Aladár főtisztelendő urak szerkesztették. A kis köntös történetét is egy tudós pap, Némethy Lajos foglalta össze, eredetiben közölve a latin és német forrásokat, amelyek Jézus hajdani magyar-szeretetének e csodaszép virágocskájáról elmesélnék egyet-mást a késői utókor okulására.

Sajnos, ez az egy és más nagyon kevés a magyar olvasónak, mert amiként a latin nyelvű forrás címe is jelzi: túlnyomó részben azt írják meg a Rajna-parti szerzők, hogy miként került az ereklje Kölnbe. A forrás címe: „*Historia translationis Tunicae Jesu Christi de Hungaria ad inclitam civitatem Coloniensem ad monasterium albarum dominarum, ubi ab incolis quam extraneis incredibili honore veneratur*”. – Magyarul: „Jézus Krisztus köntösének, Magyarországból a nemes Köln városába, a fehér apácák zárdájába történt átvitelének története, amely szerzetházban hihetetlen nagy tisztelettel vannak iránta mind a helybeli lakosok, mint a külföldbeliek.” Mivel tehát a Rajna-menti források inkább csak a köntös további sorsáról szólnak, ahhoz, hogy a csodájának mélyébe megpróbáljunk beleleselkedni, igénybe kell vennünk a józan logika szabályait. És lendületbe kell hoznunk képzeletünk szárnyait is.

„Volt egy buzgó pap Magyarországon, aki Magyarország királynéjának káplánja volt.” Így kezdi a történetet a kölni jezsuiták könyvtárában őrzött német kézirat, amely ezt a francia jelzést viseli: „Femmes

Blanches á Cologne, LXXV." – („Kölni fehér asszonyok, LXXV.") Ki lehetett az a magyar királyné? – kérjük legelőször. Az eset, amit a kézirat elmond, 1260-ra datálható. Ekkor Magyarország trónján a sápadt arcú, mindig komoly IV. Béla király ült, akinél kevés magyar uralkodó ment át több megpróbáltatáson. Még gyerek volt, amikor apja, II. András bevonta őt a politikai élet küzdelmeibe. Igaz, jót is tett vele azzal, hogy ily korán megkezdte fia politikai edzését. A tatárjárás iszonyataira kellett felkészülnie, utána pedig az elpusztított országot újra felépítenie. És mind haláláig küzdenie országaért és trónjáért, idegen hatalmakkal – mert a Kárpátok koszorúzta csodálatos medencét mindenkor minden közeli és távoli hatalom meg akarta kaparintani -, de harcolnia kellett főuraival, sőt még önnön fiával is.

A királyné pedig?! Mária, a bizánci – nikeai császár, Laszkarisz Teodor leánya, a mindenkor kiszolgáltatott áldozat. Minden hercegnő az volt abban a korszakban, adták-vették őket a hatalom és a hiúság véget nem érő vásárán. Mit se számított akaratuk, asszonyi méltóságuk. Mai fiatalok megbotránkozva olvassák, hogy az akkori hercegnők között – ha nem bódították el a hatalom és dicsőség mákonyával – nem egy fogadott szüzességet. Nem hiszik el róluk, hogy valóban a kolostorba vágyódtak. Egyes papi kitalálásnak tekintik, ha a hajdani írásokban az effajta történeteket olvassák. Pedig a kolostor nem egyszer szinte az egyetlen menhelyet kínálta a szegény adott-vett királylányoknak.

1218-ban jegyezték el Máriát Béla magyar királyfi-val. 1220-ban esküdtek meg. Két év múlva a trónörökös apja parancsára – elbocsájtja feleségét. A következő esztendő őszén veszi vissza III. Honórius pápa parancsára. A fiatalok apjuk haragja elől kénytelenek Lipót osztrák hercegnél menedéket kérni.

És jöttek a gyerekek, egymás után. Tíz gyermeket hozott a világra Mária, nyolc leányt és két fiút. A csel-

szövések és menekülések véget nem érő felhői alatt. Mitől szenvedett többet, attól-e, hogy leányait, báránykait egymásután vették el tőle vagy hogy férje, Béla és fia, István viszálykodása akkor se enyhült, ha időnként békét kötöttek? – Ők egymással, én teveled vívok értük, Jézusom, Istenem – sóhajtozott az újonan épült visegrádi palotájának díszes kápolnájában. – Nincs más reményem, csak Te és nincsenek más szövetségeseim, csak az én lányaim.

A nyolc közül kettő Spalato városában várja a felátadást. Akkor haltak meg, mikor a királyi család a tatárok elől menekült oda. Nem bírták a megpróbáltatásokat. A többiek? Ki a szomszéd országokban éli az uralkodói feleségek látszatra fényes, befelé tövises életét, egy él itthon Magyarországon, a Nyulak szigetén. Négyen, biztos tudja, látja Mária – az életszentség nehéz ösvényén kapaszkodnak az ég felé: Kinga Krakkóban, majd Ószandecban, Konstancia Halicsban, Jolán Boleszláv lengyel herceg oldalán és Margit a Duna szigetén. Időnként maga Mária is meglakja az apácák szigeti vendégházát és erőt merít leánya véget nem érő, forró imádságaiból.

– Abba a magasságba azonban, ahol ő jár, nem bírok felkapaszkodni – sóhajtja, mikor meglesi, hogyan merül el a Jézussal folytatott társalgásban Margit.

Hol ez, hol az a nővér surran be a királynőhöz a kolostori vendégházba azzal, hogy látták és hallották, Margit imádság közben valakivel társalog a kapitoliumban vagy a kóruson. És hallják a hangot, amely válaszol suttogó szavaira. Úgy cseng, száll az a hang, mint a messziről érkező énekszó. Hallják, de nem értik, mit mond.

Ő volt tehát a köntös történetének egyik fő figurája, a magyar királyné. Ki volt azonban a káplánja? Nevét nem örökítették meg írásban, valószínű, soha nem is tudja már meg az utókor. Csak sápadt, sovány arca

fehérlik a korabeli szentek galériájában. Izzó, a lélek rejtett tájaiba látó két szeme világít felénk, mint két világító csillag. Miből gondoljuk, hogy szent volt? „Ez a pap harminchárom esztendőn át bőjtölt, úgy, hogy húst soha nem evett” – írják a régi krónikások.

Ezen szentéletű pap egy alkalommal igen belemélyedett az imádságba.

És igen rászomjazott, hogy testi szemeivel is lássa Jézus Krisztust.

Ekkor megjelent előtte egy angyal és megkérdezte:

– Isten alázatos szolgálja, milyen formában kívánnod látni a Mi Urunkat? Szenvedéseinek véres palástjában, a keresztfá iszonyatos trónusán e, avagy kisdéd gyermek alakjában? Nehéz leckét adott az angyal a papnak. Melyik titkot válassza: a megtestesülését-e avagy a megváltó szenvedés és halál misztériumát? Nem is tudott döntení nyomban azon éjszakán. Három nap és három éjszaka elmélkedett és imádkozott. Végül is, mikor az angyal harmadszor jelent meg, leborult előtte és azt suttogta:

– Ó, mennyei küldött! A Gyermek Jézust szeretném látni!

– Legyen akaratod szerint. Ám akkor arra kérlek téged, hogy készíts a mi kisdéd Urunknak ruhácskát... Egy kis köntöst, kék selyemszövetből. Mikor elkészülsz vele, a legközelebbi alkalommal, karácsony táján tedd rá az oltárra és úgy mutasd be a miseáldozatot.

Ezeket válaszolta az angyal és eltűnt, otthagyva a királyné káplánját gondolatai között. Az idegen országbeli írásokban csak annyit olvashatunk, hogy a pap az angyal parancsára kék selyem ruhácskát készíttetett. Mi azonban nem tudjuk fel nem tenni a kérdést: ugyan kivel készíttethette el a harminchárom esztendő végigbőjtölő pap a kék selyem köntöskét, ha nem Mária királynéval? Nyilvánvaló, hogy egy két napi gondolkodás után kihallgatásra jelentkezett.

– Felséges királyné, máskor te szoktál győnni ne-

kem. Most én mondok el valamit neked olyan titoktartás terhe alatt, mintha te volnál a pap én pedig ami vagyok, legutolsó méltatlan koldus szolgája Jézus Urunknak, a mennyei Máriának és neked, földi Úrnőmnek.

Tőviről hegyire elmesélte neki a történetet, nem felejtve el nagy gondját, hogy honnan is szerezzen ő Visegrádon kék selymet, kivel szabassa ki, kivel varrassa meg a köntöst? – No, meg ki legyen az, aki ki-hímezze szívünk szeretetével, s földísítse bűnbánatunk drágaköveivel?! – tette hozzá Laszkarisz Mária királynő, miközben az izgalomtól hollófekete haja tövéig bíborba borult márványfehér arca.

És máris összeparancsolta komornáit, udvari lányait és asszonyait, a szabászokat, a varrókat, főként a himzőket. És kiadta az utasítást, készítsék el a köntösét, addig ne aludjanak, ne tegyék le kezükből a tűt, cérnát, ollót, egyéb szerszámot, amíg kész nem lesz a kis ruhadarab. Neki is estek a dolognak az udvari asszonynépek, a kíváncsiság se akadályozta meg kezük szorgos munkálkodását. Persze azért szünet nélkül suttogva kérdezősködtek egymás között:

– Kié lesz en ez a köntöske? Csak nincsen áldott állapotban asszonyunk? A királyné meghallotta suttogásukat, és így válaszolt:

– Nagyobb királynak készül ez, mint akit én meg tudnék szülni.

Élkészült tehát a kis köntös, kék selyemből, arany hímezéssel bőven cifrázva, különböző színekben szikráztak rajta az ékkövek. A királyné átadta káplánjának a drága öltözetet, az első magyar karácsonyi ajándékot, amely azonban nem földi gyermeknek készült, hanem az Isten Fiának, a Mi Asszonyunk szülöttének.

– Ott lehetek-e én is azon a misén, amelyen ráteszi kegyelmed az oltár asztalára? – kérdezte a királyné.

– Úgy hiszem, a magyarok uralkodónője, akinek négy lánya járja az evangéliumi szűk ösvényt, mélt-

több bárminemű miseáldozatban résztvenni, mint én azt bemutatni.

Így tehát a megállapított reggelen a káplán a köntöskét ráhelyezte a visegrádi királyi palota kápolnájában az oltár asztalára. Az oltár mellett pedig legbizalmasabb asszonyai és szolgálólányai társaságában ott térdelt az ország úrnője.

És a pap megkezdte a szent áldozatot. Egyre mélyebben merült el az áhítat és a mennyei komolyság tengerében, mely mind sűrűbb hullámokban árasztotta el a szent asztalt, az oltár környékét és az egész kápolnát, hogy nemcsak a királyné, de még a legutadatlanabb dajka is féltérdre emelkedvén, miként azt hajdani piktorok festik régi krónikák díszes betűi között, kitárt kezeit a levegőben felejtven leste, mi történik az Úr asztalán.

A legenda kölni íródeákja oly szűkszavúan mondja el a továbbiakat is:

„Amidőn Jézus Krisztus testét és vérét felemelte, Megváltónk gyermeki alakban magára öltve a mondott tunikát, megjelent a papnak”.

Nem, nem ilyen kurtán ment végbe mindez! A mi Megváltónk, ha tunikát kért, nem azért teszi, hogy magának tetszelegjen vele, illegetse magát az oltáron, hanem hogy tanítson. Megmutasson és kinyilvánítson tudnivalókat elsősorban a papnak, aki az áldozatot bemutatja, nemkülönben a királynénak és mindenkinek: mégha az együgyű dadának is, aki az áldozatban résztvesz.

Urunk és Megváltónk úgy jelent meg a visegrádi királyi palota oltárán, ahogyan egykor a betlehemi barlang kemény sziklaföldjén: csupaszon, ruha nélkül, dideregve, hidegtől reszkető ajkakkal, a gyermeki kiszolgáltatottság keresztjére szögezetten, két karját befogadást könyörögve és esdve tárta ki az áldozatot bemutató pap és a körötte térdelő asszonynép felé.

Abban a pillanatban döbbsent arccal emelkedett fel a királyné és udvari női népe még magasabbra,

mert mintha angyali hangú kórus énekszava zendült volna meg a kápolna boltívei alatt, mérhetetlen sokaság éneke, messziről, az évszázadok boltívei alól sodródva felénk, millió kisdéd torokból és szívből felszállva, magyarból és más nyelvűből, szálltak, özönlöttek, áradván, miként a Duna tavasszal, s mint az északnyugati szél a völgyekben és a síkságokon.

A pap kitárta két karját és felkiáltott.

– Uram, Jézus, ki jászladban ugyanolyan kiszolgáltatott vagy miként a kereszteden...! Miféle sokaság jön felénk énekszóval? Szívet remegtető, mélyzengésű, korok felett elszálló szózat morajlott el a pap feje fölött:

– Ezek az én testvéreim a kiszolgáltatottságban. A születendő és megszülető kicsinek, Pannoniában és a világon mindenütt. Érettük vettem magamra az ő alakjukat. Fogadjátok őket azzal a szeretettel, amellyel a Teremtő teremtményeinek és ajándékainak tartoztok.

Őérettük fázom és reszketek, mielőtt majd eltikadnék értetek a keresztfán. Mert ti voltatok, ti vagytok a kisdéddek és azzá lesztek Atyám országában is. Oda nem mehet be más, csak aki olyan tiszta, mint a legkisebbek.

A pap homloka hangosan koppanva hullott rá az oltárra. Két karjával sokáig ölelte a Láthatatlant. Aztán megfogta a kis köntöst és az Ostya és Bor fölé emelte.

– Mindenható! – kiáltotta hangosan – öltözz bele kicsiny voltunkba, öltözz bele szívünkbe, végy magadra mindnyájunkat köntösödnék.

Jézus pedig – miként a legelsőnek idézett írásban olvassuk:

„felvette magára a ruhácskát a szent sakramentom konsekrációja után, megállván az oltáron gyermek alakjában, mely mosolygón és kedvesen tekintett az áldozóra, aki nagy örömmel és szívének vígadásával e szemlélésben sokáig időzött, úgy hogy a szent mise

majd három óra hosszúra elhúzódott." Ez a mosoly, a gyermek Jézus mosolya! Hatalmába kerítette, megragadta és leigázta a papot, s a papon, a keze tartásán, a sóhajain át a királynét és udvari asszonynépét; fel-emelte őket önmaguk fölé, a tér és az idő fölé, ahol észrevétlen szárnycsapásokkal suhannak tova az órák, századokká tágulnak a percek, perceké szelődülnek a századok, mert itt, a lét eme síkján minden szív beérkezik céljába, abba a révbe, ahová első dobbanásától kezdve igyekezik, az időtlen örökkévalóságba.

– Uram – sóhajtotta a pap –, a megtestesülésnek egyetlen méltó módja lehetett csupán! Az, hogy Édesanyád méhébe szálltál le és onnan Gyermekként léptél ki.

Mikor elhangzott ezen a visegrádi misén az utolsó ámen, érthető, hogy Mária királyné meg se várta, míg a papja leveti magáról a miseruhát, máris elhalmozta kérdéseivel. A pap pedig hűségesen elmondotta mindazt, amit látott, hallott, s aminek értelme feltárult előtte. Amelyek közül nem a legutolsó volt a királynénak szóló tanulság:

– Minden megpróbáltatásod között légy boldog, ó Mária királyné. Te tíz testvért szültél a Gyermekké lett Megváltónak. Szentek koszorújától körülvéve lépsz majd az Úr elé, szentekkel, akiket te szültél ennek a hazának és az anyaszentegyháznak.

A mise után a királyné minden tőle telhető kitüntetést felajánlott a papnak, csak adja neki a ruhácskát. Meg is kapta, azon feltétellel, hogy ne hagyja közhírré tenni a csodát, amíg ő, a pap él. Nemcsak az alázat miatt kérte a királynétől hallgatását; de félt azoktól a vizsgálatoktól is, amelyeket ilyen híresztelések ügyében az egyház indítani szokott. Laszkarisz Mária megígérte, hogy nemcsak maga nem beszél a miséről, de hallgatást parancsol udvari asszonynépének is.

Ezután megkapta a köntöskét. Készítettett egy dí-

szes szekrénykét, belerejtette és elhelyezte kincstárában.

A szekrényke és a benne őrzött kincs azonban nem maradt meg sokáig rejtekében. Hiába tartotta meg a királyné, amit megígért, az asszonynépe nem tudta megállni, hogy – amiként szokásos – kicifrázva tovább ne adja a köntös történetét. A hír szárnyra kelt és nemcsak Magyarországot járta be, hanem eljutott távoli külföldökre is.

Többek között Poroszországba is, ahol ekkortájt a német kereszties lovagok forgatták pallosaikat és építették vörös téglából váraikat és templomaikat.

Egy napon vendég állított be Béla király palotájába ebből a távoli tartományból. A latin és német krónikák az ő nevét se írják meg.

Némethy főtisztelendő pedig egy sor nevet hoz szóba, mint Balk Hermann hadseregparancsnok, Bernheinni Diterich, a helyettese, Tutelai Konrád, Bergei Henrik, Zeitzli Henrik parancsnokok, végül Osternai Peppo a német lovagok prussziai tartományi mestere.

– Felséges király – mondta mély tisztelettel a látogató – emlékezel-e, hogy seregemmel a magyarok oldalán harcoltam a tatárok ellen? – Mondanod se kell, a magyarok nem szokták elfelejteni azt, akinek hálaival tartoznak. Tudom, hogy sok jó vitézed halt meg értünk, téged pedig súlyos sebtől vérezve mentettek ki a csatából. Mi a kívánságod? – Nekem semmi, felséges király. Elegendő nekem a dicsőség, hogy veled s népeddel együtt küzdhettem. Van azonban egy húgom, aki szerzetesnő Kölnben, a fehér apácák kolostorában. Az ő érdekében merészkedem színed elé. Bocsásd meg vakmerő voltomat, de egyetlen hozzátartozóm ezen a földön, mindennél jobban szeretem őt és nincs erőm megtagadni, ha valamit kér tőlem.

– Mit kér tőled kedves húgod, amiért vállaltad a hosszú utazás fáradságait, hogy hozzám jöjj? – Elju-

tott hozzá a híre, hogy a magyar királyné kincstárában van egy kis köntös, amelyet a kisded Jézus egyszer magára öltött Visegrádon, a kápolna oltárán. Ha úgy is csak a kincstárban őrzik és nem oltáron a templomban, esedezve kéri és vele együtt én is, hadd vihessem el neki legalább egy időre. Nemcsak hogy látni szeretné, de hiszi, a köntöske arra ihleti majd őt is, apácátársait is, hogy mélyebben merülhessen el a megtestesülés titkainak szemlélésében.

Mária királyné először hallani se akart róla, hogy a kis köntöstől megválják. A lovag azonban térdenállva esdekelt, s nehéz érvekkel kérlette Laszkarisz Máriát Béla király is.

– Valóban hősiezen és önmagát nem kímélve harcolt értünk a lovag. A hűséges és bátor szövetségest pedig nem szabad elkedvetleníteni, mert ki tudja, mikor szorulunk rá újfent.

A királyné meghajolt. Annyi mindenét odaadta már ezért az országért, hát most odaadja a Kisded Jézus köntöskéjét is. De nem az egészet. A bal ujját lefejtette, készíttetett egy kisebb tartót, belehelyezte a köntös ujját és elvitte a Nyulak szigetére, a dömés apácák kolostorának templomába, ahol leánya, Margit ekkortájt már egész valójával elmerült a mi Urunk titkainak tengerében.

A lovag boldogan indult el Köln felé, hogy átadja húgának a drága kincs nagyobbik felét. De nem érkezett el hozzá itt e földön.

Útközben szembetalálkozott a Halál angyalával. És mire az ajándéka eljutott Kölnbe, az ágostonos fehér apácák Mária Magdolnáról elnevezett kolostorába, maga az apáca-húga is eltűnt az élők sorából.

A ládikát betették a kolostor ama kamrájába, ahol az elhunyt szerzetesnők hagyatékait szokták sutba dobálni.

Másfélszáz esztendeig hevert itt a láda felbontatlanul. 1214-ben zarándokok érkeztek Magyarországból Kölnbe. A Rajna parti városban a magyar búcsújáró

mindig gyakori és ismert vendégnek számított. Ezek a magyarok azonban most azzal járták a különböző kolostorokat, hogy a Kisded Jézus köntösét keresik, amely Magyarországból került a három királyok ereklyéinek városába és amely köntösnek a bal ujját Buda város tövében, a Duna szigetén őrzik egy kolostorban.

Először mindenütt elutasították őket, mondván, hogy Krisztus köntöséről mit se tudnak Köln városában. A magyarok azonban erősködtek, vitatkoztak. Még azt is tudták, hogy a szekrénykén öt lakatnak kell lennie. Elannyira, hogy a városban elterjedt a híre és végül is minden zarándok a köntöst kereste-kutatta. S nem hiába, mert a szekrényke előkerült és benne a kék selyem tunika is, amelynek hiányzott a bal ujjja.

„Ezen ereklyét azonnal nagy tisztelettel dicsőítették a magyarokkal együtt, dicsérték Istent és irgalmasságához kegyelemért fohászkodtak – olvashatjuk a hajdani beszámolóban. – Ezen naptól kezdve és ezen időtől fogva kezdték mindinkább tisztelni Jézus ruhácskáját nemcsak a magyarok, de méginkább a többi zarándokok és a helybeliek is. Az Úr Jézus tunikájának emez előbukkanása a mi Urunk 1412-ik évében történt bramaynde huszadik napján Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak dicséretére, örömére és dicsőségére, aki mindenütt dicsértessék, dicsőíttessék és áldassék minden embertől és teremtménytől, minden csodálatos műveiben örökké és végnélkül. Ámen.”

Szent Margit szigetén a mohácsi vészig őrizték a köntös darabkáját. A török elől azonban nemsokára menekülniök kellett az apácáknak; Pozsonyban húzták meg magukat. Ott maradt-e a köntös a templomban a török prédájára vagy később, útközben veszett el? Minden esetre: nyoma se maradt az ereklyének.

A kölni részt még évszázadokig tisztelet övezte. Minden évben nagy zarándoktömeg kereste fel a Du-

na mellől is. Nemcsak magyarok jöttek el, látogatták meg, hanem ausztriai németek és szlávok is. A zárándoklatok magyar jellege hovatovább háttérbe szorult: „bécsi zárándoklat” névvel emlegetik a krónikák, megírván, hogy nem egyszer ötezer lélek vonult a Duna mellől a Kisdéd Jézus köntöse elé.

Aztán jött II. József. Az 1776. évi február 23-án kelt rendeletével eltiltotta, hogy a dunai tartományokból zárándokok induljanak az európai kegyhelyek felé.

Mára nyoma veszett a köntös nagyobbik, kölni részének is.

A DEBRECZENI KÓDEXBŐL

URUNK JÉZUSNAK GYERMEKSÉGEÉRT

A jó Isten immár a mi bűneinket Urunk Jézusnak gyermekségeért csak könnyen megbocsájtja. Ami megmutattaték ímilyen példából:

Vala egy szegény gyarló asszony, ki mikoron az ő bűnei felől gondolkodnék, az a gondolat töre szívébe, hogy az Isten azokat neki soha meg nem bocsájtja. Pedig örömet penitenciát kíván vala tartani róluk.

Ha az ítéletre gondol vala – méltónak ítéli vala magát a pokolra, ha pedig a paradicsomnak szép és gyönyörűsége voltára, az jutott eszébe, hogy oda egy förtelmes állat* se mehet be.

Mikor az édes Urunknak kínjáról emlékezik vala, hálátlansággal vádolta magát azok miatt és kétségnek vermébe esett vala. És e mai napon, karácsony napjára jutván, ugyancsak nagy szívbeli keserűséggel kezdett gondolkodni. Urunk gyermekségéről, aki mai napon születteték a Szeplőtelen Anyától.

És ekkor az jutott eszébe, hogy a gyermekek könnyen megbocsájtanak.

A gyermekké lett Urunk Jézust kezdé tehát kérdeni az ő ártatlan kicsinységeért, hogy bocsájtaná meg az ő bűneit.

S azonnal szózat lőn a mennyországból hozzája, mondván:

– Megbocsájtatnak a te bűneid.

* Bűnös asszony

TARCZAI GYÖRGY

MÁTYÁS KIRÁLY KARÁCSONYA

Négy-öt nappal karácsony előtt lassanként elcsöndesedik a felső város. A nem idevalók mind haza sietnek. A főpapok, főurak itt hagyják palotáikat. A külföldi követségek, a városi, vármegyei deputációk elmaradnak. A vándor kalmároknak, alkuszoknak, muzsikuskus és komédiás népségnek nyomavész.

A királyi kancellária, a kamaraház s a pénzverő kapujára lakat kerül. A budai mesteremberek és kalmárok is becsukják boltjaikat. A reggeli misék után a városi darabontokon kívül alig lézeng egy-két ember az utcán. A házak belsejében annál nagyobb a sürgés-forgás. A kémények naphosszat füstölögnek. Ádáz meszelés és súrolás, no meg sütés-főzés folyik mindenfelé. Az előkelő polgárok asszonyai és leányai naphosszat ünneplőruhájukat mustrálják. Ünnepe első napján a király ismét a Nagyboldogasszony templomában hallgat misét, ünnep harmadán pedig ősi szokás szerint, minden évben más és más budai patricius házába látogat el, s ott üríti ki szent János poharát.

Ünnep szombatján még inkább elcsöndesedik minden. A királyi vár piacára szinte halotti nyugalom borul. A vár három belső udvarán és folyosóin alig jár teremtet lélek.

Mátyás király karácsony előtt csaknem egész udvarát szélnék ereszti, hogy ki-kí családja körében töltse el a szent estét. A kapuórségen, a főudvarmesteren, egy-két kamaráson, udvari vitézen, apródon kívül csak néhány ajtónálló s egy maroknyi szolgacapat marad helyén, no meg Nagyszakácsi Veress György a

főszakács, szakácsai és kuktái hadával. Nekik ilyenkor akad a legtöbb dolguk. Karácsony első napján Buda valamennyi szegény emberét a királyi konyhából vendégelik meg. A koldusoknak az öreg mise után a templomok kapujában osztják ki edényestül a remekbe főtt ételeket. A szégyenlős szegényeket a város főbírája íratja össze s ezeknek a kukták lakásukra viszik el.

Veress György napok óta hajnaltól fogva talpon van. Azaz inkább dobogón álló öblös karosszékében ül. Onnan dirigálja az óriási csarnokban, a tűzhelyek, sütőkemencék hosszú sora előtt sürgő embereit. Most is bársonyruhát visel. Nemcsak mestersége iránt való becsületből, de azért is, mert nagy ünnep előtt, vagy ha jeles vendége akad, a király is be szokott fordulni a konyhába s maga szabja meg a fogások rendjét. Csak ha különösen ki akar tenni magát, húz díszes ruhája fölé hófehér vászonlebernyeg s lát két kezével munkához. A szakácsok, kukták, a tüzelő- és mosogató legények lármás hada ilyenkor meglapul. A lábasok sistergésén és a tűz pattogásán kívül alig hallatszik más hang. A sütés-főzés a királyi konyhában nem esik meg lőtás-futás nélkül. Amikor azonban a főszakács nekigyürkőzik, mindenki lábujjhegyen jár, nehogy a főurat munkájában megzavarja.

Aznap, az ünnep vigiliáján Veress György ugyancsak türelmetlenül feszengett trónusán. A király az előttevaló napon váratlanul Esztergomba utazott s gályája reggelre sem tért vissza.

– Hát ha ott üli meg a karácsonyt – töpreng magában. Ezt ugyan maga sem hitte. János érsekkel aligha enne egy tálból szívesen.

A főszakács már azon tűnődik, hogy Vitus mester házában tölti el a szent estét, ha a király nem tér haza. Láta a betlehemet. S bár csak arasznyi nagyságban és a faragott kép háttérében örökítette meg rajta, a megtiszteltetésnek módfelett örült. Váltig azon törte fejét, hogy mivel szolgálja meg figyelmét. Vagy

talán feleségének kedveskedjék valamivel? A fiatal teremtés egy idő óta egyre fogy s szinte napról-napra sápadtabb.

– Csak nem beteg tán? – dörmögi kurtára nyírt bajusza alatt fönnhangon a szakács.

– Nekem semmi bajom! – hangzik föl mellette Parlaghi comes jól ismert hangja.

A főszakács meglepetten üti föl fejét. A főudvarmester a folyosóra vezető nyitott ajtón lépett be hirtelen.

– Csak főzze meg a karácsonyesti vacsorát a szokott módon! – Hát mégis haza jön a király? – Vecsernye idejére itt lesz s a bíboros is velünk vacsorál.

Tizenegyen leszünk.

Parlaghi comes ezzel odébb áll s a folyosóról az étékfogók és pohárnokok házába nyit. Kisvártatva nagy a sürgés-forgás az ebédlő palotában, amelyet a kis lakomák idejére vörös kárpittal két részre választanak el.

A vörösmárvány kandallóban javában pattog a tűz. A tarka kövekkel kirakott padlóra hatalmas szőnyeget borítanak. Csak nem régen kapta Mátyás király ajándékba a perzsa császártól, akivel a török ellen szövetségre lépett. Most használják először. Az étékfogók, pohárnokok kandi hada ugyancsak megbámulja színpompás indák közé szót csuda-állatait s a sok fura vadászt, aki ezekkel birokra kél.

– Szaporán dologra legények! – nógatja őket mesterük.

A berakott művű, hosszú, nehéz, kecskelábú asztalt visszarakják helyére s a fal mellől tíz széket állítanak oda. A főhelyre a király koronásdíszű nagy karosszéke kerül. A terem végébe, a mestergerendát tartó oszlop körül lépcsőzetes kerek polc tornyosul a magasba, három ezüst unicornis hátán. A legények odasietnek s az ott kirakott arany-ezüst edényeket kapkodják.

– Megbolondultatok! – kiált rájuk az étékfogó

mester. – Hát nem tudjátok, hogy ma csak ónedény kerül az asztalra? Az oszlop mögött, a fal hosszában sorakozó almáriumokra a sáfár már délelőtt mindent kirakatott. A szentestén a királyi udvar az istállóban született Megváltóhoz illő alázatból óntányérból ónkanállal evett s ónpohárból ivott, mint az alsóvárosban a szegény emberek. Az asztalt is csak kékszegélylyel átszőtt fehér vászonabrosszal terítették le. A tereméből kivitték a pogány istenségek szobrait. Csak a mennyezet négyszögletes fülkéinek tiszafa keretében csillogtak az aranyozott planétaképek. A falak mellé, a szobrok vörös márványtalapzatára ónmázás, olasz cserépkorsókban a télikertben vágott friss virág került. A csillárokat nem gyújtották meg s az asztalra rakott háromkaros gyertyatartón kívül csak a kandalló lobogó tüze világított.

Amire künn besötétedik, a terítéssel is végeznek. Az étkefogók és pohárnokok maroknyi hada az oszlop mögé vonul s ott beszélget, évődik egymással s a márványkeretbe foglalt ajtóban strázsáló két alabárdos, páncélos legénnyel. Az ajtónállók a várban mind Orosziba való hórihorgas, ruthén jobbágyok voltak s magyar beszédjük kész mulatság.

A fiatal étkefogók szinte pukkadoznak jókedvükben, miközben a két daliát furánál-furább kérdésekkel ostromolják.

– Mit ennétek ti otthon ma? – kérdé az egyik.

– Hajdinát és kenyeret – felelé az egyik ajtónálló komolyan s lelke hazaszáll a görbe hegyek országába, Magyarország határára.

– Hát nálatok nem ünnep a karácsony? – Vagy igen – feleli a másik –, de csak tizenkét nap múlva üljük meg.

– Persze göröghitűek vagytok, félhitűek! – Egész a hitünk, csak templomaink görögök! – Hát karácsonykor mit esztek? – Bobajkát! – Hát ez miféle állat? – kérdi egy kotnyeles legény s a többi föl kacag.

– Magad vagy állat – fakadt ki mind a két alabár-

dos haragosan. A következő pillanatban mindnyájan elhallgatnak. A főudvarmester lépett be s nyomában egy apród.

Az öreg úr körülnéz.

Az apródot a főszakácshoz küldi, ő maga visszatér a könyvtárba vezető folyosóra. Esztergomból visszajövet, a király pár főnyire fogyott udvarával a könyvtár kisebbik szobájában várta a szent estét.

Amire az apród visszatér, nagyot koppan az ajtónállók alabárdja. Az étékfogók és pohárnokok sort állanak. Az apród nyomában két udvari vitéz lép be, majd ismét egy fiatal kamarás. Azután a hosszúszakállas Regiomontanus doktor, a királyi csillagvizsgáló mestere, az udvari litterátus emberek közül az egyetlen, akit ura a szent estére itt tartott. A taliánokat a budai plébánosokkal hívatta meg karácsonyestére, hadd verjék ki fejükből legalább az ünnepek idejére a pogány gondolatokat.

A csillagász jobbján Karai László prépost, az alkancellár haladt, mögöttük egyfelől János püspökkel, az egri bíborossal, másfelől Thurzó Jánossal oldalán a király. A Szepességről való bethlenfalvi Thurzó János akkoriban már dúsgazdag kalmár s Krakó főbírája volt.

Alig egy hónappal előbb bérelte ki Mátyás király zólyomi rézbányáit.

Besztercebánya alatt azonban kiöntött a Garam s a víz elárasztotta az utakat. Thurzó Esztergomnak került, hogy hazautazhasson s minthogy idejére úgy sem kerülhetett volna vissza, a király magával hívta karácsonyi vendégnek.

Parlaghi comes, ki utolsónak lépett be, kijelöli mindenkinek a helyét. A király karosszékébe, az asztalfőre, a karácsonyesti vacsorán mindig a várban maradt legfiatalabb apród ült s az asztal egyik végéhez a bíboros, a másikhoz a pohárszék alá most is a király telepedik le. A bíboros mellé Karai prépost és a csillagász, a király szomszédságában Thurzó és az

udvarmester kerül, köztük a kamarás és a két udvari vitéz.

S alig hogy az asztali áldás elhangzik a bíboros ajkán, belép Veress György talpig meggyszínű bársonyruhában. Nyomában két fehér kukta. Az étékfogók átveszik az öblös tálat. A főszakács kihúzza az övébe dugott tokból kanalát s a vendégek szeme előtt merít a káposztalében főtt csíkból s megkóstolja, bizonysgául annak, hogy nincsen méreg ebben. A talián fejedelmek udvari ceremóniáinak rendje szerint a budai várban is ez a szokás. A király azonban most leinti.

– Ugyan ne mókázzék! – szól rá. – Hiszen fia-talián sincs köztünk.

Üljön közénk mester.

A főszakács mélyen meghajlik s nyugodtan az asztalhoz ül, az apróddal szemben üresen maradt székbe, Regiomontanus s a kamarás közé.

Valahányszor a király csak bizalmas hívei körében tart ünnepet, a főszakács is asztalánál eszik, amint-hogy farsang idején, amikor talián tudósaival disznótort ül, az udvari böllérnek hasonló tisztesség jár ki.

A káposztalében főtt csík után sült hal kerül az asztalra. Azután mákos étel s dióval, mákkal töltött kalács. Végül ostya mézzel, sajt, alma és dió. Épp úgy, mint a felsővárosbeli polgárházakban vagy a jobbágyok kuckóiban karácsony szombatján.

– Akárcsak nálunk otthon! – gondolja Thurzó János, de nem beszél. A király is hallgat. Arca komoly. Ám nem a hitszegő főérsek miatt.

Lelke visszaszáll a múltba. Hunyad várába, amikor a szent karácsonyt még hőislelkű apja, a nagy emberhez méltó anyja, s a vérpadon kimult bátyja körében töltötte.

Az étékfogók és pohárnokok nesztelen léptekkel járnak az asztal körül, rakják rá az ételeket, töltögetnek ónkancsókból az ónpoharakba. Csak a sajtnál élénkül meg a kedv. Regiomontanus doktor a betlehemi csillagról beszél, János püspök, akit egyszerű

barát léte emelt Mátyás király fényes méltóságra, szent Ferenc karácsonyáról, amelyet Greccióban ült meg, az erdőben fölállított jászol előtt. Thurzó János a lengyelek karácsonyi szokásait emlegeti, a temérek babonát, amely a nagy ünnepet megelőzi s szent Miklós napjától ünnep szombatjáig szinte minden lépésüket, minden cselekedetüket kíséri. Karácsony estéjén aranyozott bölcst ringatnak s ebben a gyermek Jézus fából faragott alakja fekszik.

– Hát te miért nem nyitod ki a szádat? – fordul szavával Mátyás király jóságosan az apródhoz, aki komoly méltósággal ül helyén, az asztalfőn.

– Vajjon miről beszéljek, felséges uram? – Hát apádról, a hősi hadvezérről, aki most betegen gubbaszt várában.

Tamásfia György szemében kigyúl a tűz s szaporán, mint mikor a barátok iskolájában leckéjét fölmondta, elmeséli, mint járt apja alig kétezer főnyi hadával nyáron Lengyelországban, mint pusztította sorra az ellenség városait. Hanem aztán, amikor a király a lengyel királyokkal békét kötött, önszántából s a maga költségén építette föl a templomokat, a kolostorokat és ispotályokat, amelyeket katonái gyűjtottak föl. Az elevenképű fiú szemében könny csillan föl s a király tréfásan rászól.

– No ne félj, nem csorbul meg azért örökséged. Szíve irgalmaért máris kárpótoltam.

Karai prépost sebtiben elmondja, hogy a király parancsára épen harmadnapja küldte el a donációs levelet a nyárádi uradalomról Tarkóvárába.

– Nem arra gondoltam! – szólal meg ismét az apród s arca kipirul.

– Büszke vagyok, hogy apámuram is olyan, mint felséged. Egyik kezével lesújt az ellenségre, a másikkal fölemeli.

Közben véget ér a vacsora. Az étékfogók leszedik az asztalról a tálakat, a tányérokat, a poharakat s az abroszt is. Az egyik udvari vitéz bíborbársonyba kö-

tött, ezüstveretes könyveket rak a király és vendégei elé. Karai prépost a zsolozsmás könyvvvel kezében fölemelkedik székéről s fönnhangon a karácsonyesti officium olvasásába fog.

– Hodie scietis, quia veniet Dominus; et mane videbitis gloriam eius.

– Et mane videbitis gloriam eius – ismétlik az asztal körül ülők.

A termet kettéválasztó kárpit meglegbben. Vörös selyemszövetén át egyre erősödő gyertyafény szűrődik keresztül.

A zsoltár nyomában, amelyet versenként fölváltva mondtak el mindenki föláll. A bíboros a szentírásnak Krisztus születéséről szóló fejezetét olvassa. A többiek elgondolkodva hallgatják.

A leckét és a homiliákat Mária és szent Józsefről, egymáshoz való tiszta viszonyukról és ennek jelentőségéről ismét a prépost mondja el. A szent éjszaka varázsa mind nagyobb mértékben ejti rabul a királynak és vendégeinek szívét. S amire a responsoriumok elmondásába fognak, az asztal egyik végéről a másik felé hullámzó hangok a meghatottságtól egyre halkulóbb morajba fulladnak. A főszakács s a csillagász egészen elhallgat. Az apród az asztalfőnél áll, a királyra néz s hogy látja, mint merül el jóságtól sugárzó arca igaz áhítatba, szeme könnybe borul. Parlaghi comes is homlokához emeli kezét. S közben eszébe jut, lesz-e még a király udvarában ilyen szép karácsonyestben részük. Esztendőre ilyenkor már a nápolyi királyleány ül az asztalfőn s az asztal körül fölváltva csupa főúr és udvari dáma. A főudvarmester diák korában sok esztendőt töltött el Itáliában. Megfordult szinte valamennyi talián fejedelem udvarában.

Egyaránt tisztában volt az apró zsarnokok s a hatalmasok erkölcsével, pompázatos szokásaival s biztosra vette, hogy az idegen asszonnyal együtt Mátyás király udvarában is idegen szokások és erkölcsök

lesznek úrrá. Az a nem e világba való békesség, mely most mindnyájuk szívét betölti, alighanem mindörökre eltűnik innen. Thurzó János lelke Krakóba száll, ahol új hazára talált. Ha elmondja ott, mint ülte meg Mátyás királlyal karácsony estéjét, a királyi udvar alighanem az idő végezetéig szintén úgy ünnepli majd. Mert bármint gyűlöltek a szomszédban a hatalmas uralkodót, király, herceg szokásaiban, tetteiben, amennyire tőle telt, mind utána igazodott.

S a pár pillanatnyi csend nyomában, amely az officium végeztével támadt, a kárpit mögül diadalmas karácsonyi ének hangzik föl. Az üde gyermekhangok ujjongó csengése, a férfitorkok bűgő érce és mélységes basszusa úgy zeng egymással ölelkező, hullámozó akkordokban, mint egyetlen hangszer, mintha mennyei orgonaszó volna.

A terem tulsó végében, ennek homálybavesző részében a királyi vártemplom világhírű kórusa énekel. Hol csattogó futamokkal, hol csillogó sujtásokkal átszótt karácsonyi himnuszának ritmusa egyre tüzesebben lüktet. Békét és örömet hirdető dallama mind diadalmasabban tölti be zengésével a hatalmas termet.

Ellenállhatatlanul ragadja magával az asztal körül ülők szívét, ennek minden érzését a szédítő magasságok felé. Végül, mint hirtelen felriadó égi harsonaszó, az angyalok glória szavával elhal.

Most lassan széjjelválík a termet kettéosztó vörös selyemkárpit. A király meglepetten áll talpra s nyomában vendégei, az inasok, de még a két ajtónálló is, mind a középső oszlop felé tódulnak. Kétfelől magas, ágas-bogas kovácsolt díszű vastartókban temérdek gyertya ég.

Közbül, hófehér violák tengerében, kérges tölgyfatuskón és oszlophoz símulva, mintha az imént elhangzott karácsonyi himnusz harmóniája öltött volna testet, Vitus mester betleheme ragyog. Legalul hófehér kendőn a gyermek mosolygó, ruhátlan alakja fek-

szik. Jobbra-balra két-két bájos angyal fogózkodik a lepelbe, mintha ringatni akarná. A gyermek mögött, szemtől-szembe fordulva, végtelen boldogságtól sugárzó arccal, vállaira omló dús szőke hajjal, embernyi nagyságban Mária térdepel. Csodásan szép, fejedelmi alakja mellett oldalvást szent József áll komoly arccal; jobbát mellére szorítja, baljával kerek süvege után nyúl. Mögöttük, mintha a valóságnál távolabb volna, hegyoldal, kígyózó utakkal, az utakon apró alakokkal, az út mentén fonott nyírfasövénnyel. Lenn az út szélén koszorúba tűzött hajjal, felkötött szoknyájú, vállfűzős ruhában a gazdátlan evangéliumokbábája fogadja a lesiető pásztorokat szertartásosan, amint ez a királyhoz illik, aki, bár istállóban született, minden idők örök királya marad. S a magasban, fonott sövénnyel kerített karámban, haragoszöld pázsiton hófehér bárányok legelésznek. Az elülső alakok leheletszerű finomsággal színezett arcán halvány rózsák nyílnak, imádságra összekulcsolt formás kezükön meglátszik minden ér.

Puha ráncokban aláomló palástjuk ragyog az aranyozástól, bélésén, köntösükön izzó vörös és mélyseges kék színek ömlenek el.

Az apród előre furakodik, hogy közelebből lássa a szinte eleven, színpompás faragott csodát, majd önfeledten térdre hull. Példáját egyaránt követik a király, a bíboros, a csillagász s a két alabárdos őrig mind. S szájuk önkéntelenül énekszóra nyílik. A karácsonyi himnusz utolsó versét dalolják.

– Ki faragta ezt? – kérdi aztán ismét fölemelkedve a király.

Parlaghi comesnek nem jut eszébe a mester neve s a főszakács felel:

– Stószl Vid, jó barátom! – mondja nagybüszkén.

– Hívassák el ide! – parancsolja Mátyás király.

A két udvari vitéz elsiet. A király és vendégei ismét asztalhoz ülnek. A nagyterem ajtaján erre egymás után vonul be az udvar alsóbbrendű népe, mester-

emberek, lovászok, kukták és egyéb szolgák, mindenki foglalkozásának megfelelő szerszámmal kezében. Sorra járulnak a király elé s térdet hajtanak előtte. Mátyás király minduntalan a lábaihoz rakott pénzesládába markol s mindenkit megajándékoz érdeme szerint.

A BŰN ÉJSZAKÁJÁRÓL,
MELY A
BETLEHEMI BARLANGOT
KÖRÜLVESZI

BABITS MIHÁLY

KARÁCSONYI MADONNA

1.

Hármat fordult a nagy kulcs visszafelé s a fakófájú vasas kapu a kőapostolok alatt meg se rengett; s a kecskearcú sekrestyés elbicegett a téren. Gyönyörű éjszaka volt; a csillagok azzal a hideg tisztsággal lobogtak, mellyel csak télen tudnak. A nagy góttorony kíváncsian nyújtotta nyakát, mintha tekintetével követné a belőle távozó kucsmás alakokat a szűk mellékutcákba.

A levegő üvegből volt és minden átlátszó s az óráútés hangja mint a kristály csengett.

Karácsony éjjele volt.

2.

Artúr lovag házából tivornya zaja hallatszott, döngett a hordó, céda lányok sikolya, duzzadt potrohok nevető rengése. Ezüst serlegek csengése karcolta az éji levegő hűvös üvegét.

De a szent percek egyházi illata bejárta a részeg lelkeket és a lármás csarnokban theológiai vita folyt.

– Mi történhetik most a zárt egyházban és mi érheti, ha ki azt meglesné?

– No ott most öregapád táncolhat halottas gúnyában, ha ugyan felnyomhatja levéznult karjával az ormóttan követ, amire Gerhardus mester olyan hülyének véste rá az arcát.

– Addig igyál hát, míg téged is a kő alá nem dugnak, – ordít egy kicsattanó hatorrú levente.

– Bizonyosan tudom, – mondta Péter Lucentius, a házi pap, és megtágitotta cengulusát – bizonyosan

tudom, hogy ilyenkor asszonyunk, Mária jár egyedül a dómban és a kis fiát viszi fényes karján és mennyei világosság tölti be a hajót. Párisban, ahol az isteni tudományt hallgattam, a halhatatlan Abelardus mester a legmélyebb titkokba is beavatott.

Szűz Mária jár a templomban, ilyenkor, egyedül.

3.

Borfoltok a vastag asztalon, hányásfoltok a lócákon és padlón.

– Én, – mondta Artúr lovag – én szeretném látni Miasszonyunkat, amint a templomban járkál, egyedül.

– Azt pedig, aki látja, – mondta Péter Lucentius – azt pedig, aki látja, élve nem marad.

– Majd jön öregapád, – szólt egy másik vitéz, – majd jön öregapád és magával hív.

– Most azért is elmegyek – felelt Artúr lovag – és megnézem. Mert csüggednek a gyertyák és homály szövi be pókhálóval a boltozatot. Ott azonban most égi fény ragyog, azt mondja a barát. Ti pedig disznók vagytok és nem méltók, hogy veletek legyek. És én nem félek semmitől, az öregapámtól legkevésbé, mert ő pipogya volt addig is, amíg élt.

– Részeg vagy öcsém, – szólt egy nagybajúszú.

– De nem fog bejutni, – bizonyítgatta fontosán Bor vitéz. – Nincs ember, aki e szent éjszakán megint kinyissa a templom ajtaját; nincs ember, aki ne félne Istentől.

– A rossz lélek száll bele, – jegyezte meg Péter Lucentius.

Jöttek a szolgák lobogó fáklyákkal. S a lankadt vendégsereg Artúr nyomában, kivonult a hús levegőre. A lányok sikoltoztak és fáztak. Az izzadt lovagok támolyogtak és félrementek.

Csak Kádár vitéz, aki már nem tudott jární, maradt a teremben. Nem lelte az ajtót s a falnál befogózott

egy ős üres fegyverzetébe; azt hitte, hogy pajtás. A rozsdás vassal falbaékelv vasbábu nem bírta a részeg ember súlyát s vele együtt zajjal a földre került. Kádár csókolgatta s homlokát hűtötte a hús vason s berondította rondaságaival s fetrengtek, mint két disznó. S a koppantatlan gyertyák hanyatló világa hosszú, rémes fénysávokban táncolt ez idilli képen.

A nagy feszület elborult a falon.

4.

– Hé sánta ördög, pokol sekrestyése, szakadna rád az öregpillér, tudom felébrednél.

– Nem, nem tehetem, uraim, nem tehetem, elkárhoznék. Az uraknak mindegy; szegény ember legalább a másvilágon üdvözüljön.

– Ne bántsátok, nem vesszük el tőle a kulcsokat, bűn lenne. Az éj gyönyörű, a tél tava sz. Nézzétek azt a sok fene párkányt, árkádot, rozettát. Van ám itt mi-be kapaszkodni. Az Isten is mászásra teremtette a frankusok templomait.

– Az emberek nem mernek kinézni odúikból, mert hallanak, hahaha! Kimulathat karácsony éjjelén? Gonosz rémek lehetnek! hahaha. Pedig most pompás ám idekint és jobb a levegő a bornál: hűvös, csillapító.

– Vaj, alszik-e a pap?

– A gonosz lélek szállt meg benneteket, – ismételteté Páter Lucentius.

– Részeg vagy öcsém és magasan vannak az ablakok. Az első párkányról levisz az ördög és kitöröd a nyakadat.

– De nem igen ivott.

– Nem volt nála jobb tornász a vajda udvarában. Zára várát megmászta egy ostromon.

– Látni akarom Máriát. Milyen lehet? Olyan-e, mint festik?

– Hogy jutsz fel? Hogy jutsz be? Hogy jutsz le?

– Istentelenség. Ne kísértse kegyelmed az Istent.
– Quintus Curius, – vagy Curtius, – vagy Sester-
cius – fránya verje a nevét, – megleste az asszonyok
sacrificiumát és belecsapott a menykő. Olvastam a
Románusok históriájában.

– A diákok religióját az ördög találta ki. De én
nem félek az ördögtől sem. A Jézuska megszentelte
Antoniust, aki színről–színre akarta őt látni. Én nem
riadok semmitől, hogy a szent Szűzet lássam.

– Mindig ilyen volt. Bolond. – Szólt a nagybajú-
szú.

– De Antóniusról igazat mond, – morogta Lucen-
tius. – Belé szállt a Szentlélek úristen.

A lányok vastag keszeknöket terítettek a sekres-
tyés háza előtti padra és ráültek. "Cseppet sincs hi-
deg, – mondogatták. – Nagyszerű a fekete kará-
csony." Egy részeg ember az utca mellé dőlt.

– Ez a templom olyan, mint a bábeli torony. Ne
mászd meg.

– Mily tiszta az ég!

5.

A keze egészen áthűlt, amint a márványtűkbe és
kőrózsákba kapaszkodott. Végre fenn volt az első
párkányon.

– Bim! bam! – az óriási óra ütött a feje fölött. Állt
már nagyobb magasságokon, de most szédült. Nem
csoda. Nem baj.

Szétnézett. Az ablakok már mind sötétek voltak. A
messze dombon látta várát. Lenn a téren az embe-
rek... Istenem! az emberek!

Mindehhez semmi köze. Benn, a kövek mögött
más világot sejtett.

A hold élesen sütt és besárgította a köveket.

A kövek egész jó lépcsőt csináltak. A párkányok
egymást érték. Az árkádokba megkapaszkodhatott. A

rozették réseibe bedughatta a csizmája hegyét. A kis kőobeliszkekbe meg lehetett támaszkodni.

A félpillérek fejére rá-ráült. A lapos ormokon végigsétált. Ágaskodva fogózott párkánytól párkányig. Nem félt semmit. A meredek támaszkövön nyugodtan imádkozott.

A hold bevonta őt. Messziről tán egy mozgó dísznek látszott, mint egy fali gyík. Mint a dóm zergéje, nem félt semmit.

Egyre azon bámult, mily nagy itt ami alul nézve kicsi. A filigrán cifraságok közelről ormótlan kolosz-szusoknak tetszettek.

Még egy lökés és az ablakot éri. Ó, itt vigyázni kell. A párkány oly keskeny, hogy alig lehet megfogózni. Az ablak vastag festett üveg. Egyetlen kis táblája volt tárva szellőztetés végett. De azon nem fért be. Az ablak vastag, festett üveg.

Szent Erzsébet volt ráfestve a rózsákkal. Így visszafelé, haloványan látszottak az éles, színes vonalak. Artúr alig tudott megkapaszkodni.

Harci csákánya mindig az övéen volt. Az egyik kezével kapaszkodott, a másikkal kivette a csákányt. A keze didergett, meredt. Ingott. Visszakapaszkodott csákányos kezével. A csákányt leejtette.

A csákány nagyot koppant. Zengett, visszazengett.

Lemászott a csákányért. Nem nézett a mélységre. Vigyázva visszamászott. Teljesen józan és számító.

Jól megkapaszkodott, hátravetette a csákányt, és számítva, nagy lendülettel ütött. Szent Erzsébet zuhanva, csörömpölve széthullott.

Rá is hullott fejére; behunyta a szemét. Mit tesz az?

Bedugta a fejét: sötét volt. Csak a hold szűrődött át a színes ablakokon, kísértetiesen.

Semmi.

Óriási mélység és magasság. Belép a belső párkányra. Járt-e itt már ember? S ilyenkor? A finoman szótt félhomány elfogja a lelkét. A fenyő-forma kő-

ívek egymásra borulnak. A fekete pillérek dús lába ködbe vész. Rejtelem, rejtelem. Az oszlopok árnyai új oszlopok, elfeküdt oszlopok. A köerdő nesztelen. Mily kicsin az ember. Íme, egybe falazott végtelenség. A legszebb, a legszebb...

Ah, szűz Mária, segíts! Nem volt ő már így egyszer? Ült ő már egyszer ezen a párkányon, nézett a homályba. Álmában. Ült ő már itt. Borzasztó.

Ha lebukna!

Majd feláll, lassan jár, támaszkodik a falhoz. Ott csillár: a párkány szögletéről át lehet lépni a csillárra. Onnan majd látni a hajót, egészen.

Szűz Mária, ne hagyj el! Szent Erzsébet, bocsáss meg!

Milyen por mindenütt.

Miért is jött ide? Valamit látni akart.

A távolban, lent, rezgőn izzik az örök mécs.

Most... egy nagy lépés... A nagy csillár meging... hintáz... Ráül a csillárra, szétveti a combját, mint a paripán. Lelógatja a lábát a homályba. Az aranyzsinórba kapaszkodik; az aranyzsinór nem szakad el. Hintáz.

6.

Halk zene, finom fény.

Mária, aranyvirág, megindul az óriás hajóban. Ki tudja, honnan jött, s hová megy? Ki meri kérdezni? Amint közelebb, közelebb jön, a középre árad a fény. Nem éles fény, csak gyöngé és édes s az Ő isteni alakjából árad. A sarkok, a szögletek homályban maradnak. Halk, távoli zene hallatszik, gyermekhangok, s a homályból apró angyalfejek ütik ki magukat, alig észrevehetően, szárnyas gyermekfejek.

Artúr szíve dobog, s a nagy csillár hintáz.

Az angyalok királynéja jön, jön. Nem a lábával lép, csak leng, tova, leng a holdsarlón. Ez egy fényes fénysarló, fényből a lába alatt. Halkan, halkan leng az

isteni alak. Magas és karcsú és szép, olyan, mint egy elefántcsonttorony. Halkan, halkan suhan. A ruhája sötét és mégis fénylő és hosszú és lengő, eloszló. Sötét haja lágyan elomlik. Enyhe dicsfény körüli fehér homlokát.

A holdsugár keresztül-kasul szövi a belsőteret, de ki látja? Az izmos pillérek árnyai eltűnnek.

Mária, tenger csillaga, libeg a lapuló sötétség tengerén. Halkan libeg a pilléردőn, a színes, íves ablakok között. Felhőbe borult fent az óriási bolt. A pad-sorok titkos angyalkákkal telnek. A magaskóruson, az orgona sípjai között angyalfejek röpködve játszanak bújósdit. Az orgona fehér billentyűin szent Cecília átlátszó ujjai suhannak.

Dalol az angyalnép.

Mária, menyországnak kapuja, méltóságosan száll. Nagy fényes keszkenő simán födi Asszonyunk vállait. Áldó szemei ragyogó ablakok, melyeken a menyországba látni. Hét tűr döfi szívét. Mária, Magyarország védasszonya, szeretettel mosolyog.

Ah, a szószék galambja szárnyait rezzenti, halkan csobban a keresztmedence, megelevenedik a szegények bibiliája, a kőszentek hódolni jönnek Máriának.

Mária, Istennek anyja, karján tartja fiát. Fiát viszi és fiára néz a fájdalmas anya. Szívében hét tűr. De az isteni gyermek fényes arca mosolyog. Mária halkan, halkan előbbre száll.

7.

Artúr lovagot másnap a kecskearcú, sánta sekrestyés összezúzva találta a kövön, a nagy csillár alatt.

TÓTH BÉLA

ÉJFÉLI MISE

Az Úr 1800-ik esztendejének karácsonyán Kállay Péterné Majthényi Lúcia, az én szépanyám, gyermekágyban feküdt.

Alig egy hete, hogy túlesett a bajon, és bizony még alig tudott mozdulni, de ünnep szombatján mégis kora hajnaltól késő estig kormányozta háztartását a nyoszolyából. Vagy hogy is lehetett volna el ez a fontos nap a nagyasszony akarata, ereje és bölcsessége nélkül?

Ki tart kordában negyven cselédet? Ki vigyáz konyha, pince, kamra akkurátus rendjére? Ki serkent lustákat, ki csöndesít szelesek, ki áll a pákosztosok háta mögött, ki parancsol és tilt, ki dicsér és szid? Ki cselekszi mindezt, ha nem ő?

Mindenütt jelenvaló volt a nagyasszony, ha ott is feküdt az öreg nyoszolya párnái között. Rettegett és imádott alakja ott járt az eszlári udvarház minden zugában. Még nem is szürkült az ég a nyíri róna fölött, már működni kezdett az ő hatalma.

– Tisztára mossa a kezét a három béresné, mikor a kalácsot dagasztja. Az élesztő nehogy savanyodott legyen, mint harmadéve. A fa mozsarakat forrázzák ki, mert ebnek való a mák, ha avas az íze. A töltött káposztába való hétféléből ne maradjon ki egy is, de kiváltképpen ne a füle-farka. Ha a halászhok kilenc óráig nem jönnek, lovas ember vágatson Tokajba; egyúttal hozzon friss fahéjat. Kend, kasznár, ne igya le magát, mikor a borok körül forgolódik; az esszen-ciából is adjon föl hat üveggel. Megvan-e a vaddisznó

becsületesen perzselve? Mert ha nincs, tüzes vasat rá. Mit lebzsel itt, lyányomasszony? Azt hiszi, leesik az aranygyűrű az ujjáról, ha dolog után lát? Fusson, nézze meg, nem sütik-e az árvagyerek kalácsát igen fekete lisztből. Ha már a házamban tartom azt a kilenc fiút, nem mondhasza senki, hogy még nagyünnepkor is vakarón élnek. Befőttet ne bontsanak fel többet húsz üvegnél. Nini, valami pecsenyeszagot érzek. Hogy a fiam uram süttet magának gábelfrüstök-revalót? Soha bizony! Hajítjátok mindjárt tűzbe azt az oldalast? Keresztyén pápisták vagyunk mink, nem törökök. Karácsony szombatján böjtölünk. Lakjék majd jól a fiam uram éjféli mise után. Hogy ő aufklarista? Bánja az egri hóhér. Fonottas kevesebb legyen, mint cipóforma. Kulcsárné, maga meg kerüljön-forduljon, gondoskodjék, hogy a torta mind finom legyen. A francia guvernánt cifra papírost nyirbáljon alája. Hadd vegyük neki is valami hasznát. Mademoiselle, mademoiselle, venez donc, s'il vous plait! No hála istennek, hogy itt vannak a halászok. Jertek be, fiaim... Mindörökké ámen! Mekkora a csuka? Hol fogtátok a kecsegét? Húsz fontos? Menyhal nincs? No se baj. Kulcsárné, mondja meg a konyhán, hogy délre ne cibereleves legyen, hanem savanyú hallevés. Rántsanak is egyet-mást. De semmi traktát nem tűrök. Kasznárné, kend ügyeljen az urára. Mondtam ugyan már neki, hogy becsülje meg magát, de ha egyszer rossz természete vagy. Pecsenyesütéskor meg majd dirigáljon, kasznárné. Mindent szépen, szorgalmasan öntözni kell. A hajdú diót törhet, de kössék be a fejét menyecskésen; nem szeretem, mikor férficseléd elegyedik a mi dolgunkba. A kemencét igen tisztán kell kipemetézni. Bonum mane praecor, admodum reverende domine! Köszönöm kérdését, jól vagyok. Hanem most, isten áldja meg, lóduljon innen, mert nem érek rá semmiféle conversatióra. Megint itt van, lyányomasszony? Hát nem mondtam, hogy szüntelenül

ügyeljen az udvarosné körmire? Mert lop az a bestia, mint a szarka. Fácánt is hoztak? Hányat? Akkor mégis csak menjen a lovaslegény Tokajba. Pomarancs illik a mellé. És fűszerszámmal trágyázzák meg...

Ígyen kormányzott a nagyasszony napestig az ő nyoszolyájából, amellet, hogy szüntelenül bajlódott a kis gyerekekkel, és szidta Petrásnét, a részeses nyíregyházi bábát, amért megint nagyon melegre hagyta a fürdővizet. És az igazi haddelhadd csak késő este kezdődött, mikor a konyhán az éjféλι vacsora készült az egész pompájában. Mennyi apró és nagy baj! Mennyi aggodalom! Mennyi bosszúság! A kilincset egymás kezébe adta a sok parancsváró, tanácskérő, panaszkodó és perlekedő.

De egy fertály órára mégis mély csönd lett a nagyasszony ágyasházában. Mikor a szépapám szokás szerint bejött, és föl s alá sétálva elmondta magában estvéli imádságát. Aztán mint a fölsvont zsílipen, úgy áradt be megint a sokaság. Az inasok teríteni kezdtek az ebédlőben. Elő kellett venni az ünnepi, a nagy ezüstöt, a tálakat, a negyvennyolc tányért, a gyertyatartókat. Az almáriomból előkerült a drágalátos damaska asztalnemű. A kamarából a viaszgyertyák; mert máskor csak faggyú, az ég. Az udvaron immár verték a habostejet, a pecsenyék sistergése messze hallatszott, valamint a csattanás is, mikor a kulcsárné fölpofozott egy álmos szolgálót. Jól tette! Derék asszony érte! A vörös borokat melegre kell állítani. Együtt van-e a krampampulihoz való? Jézusnak szent lelke, nem feledkeztek-e meg a piskótáról?

... Végre megszólalt a harang. A család aprajagyja begyűlt a nagyasszony szobájába.

– Édes lelkem, hogy így hagyunk magadba! – szólt szépapám aggodalmasan.

– Ej, jó uram, ne törődjék velem. El leszünk mi a Petrásnéval ketten. Miattam ugyan senki el ne mulassza a misét. Ha már én nem lehetek ott, legalább legyetek ott ti mindnyájan. Úgy se lesztek messze... A

negyedik szoba ide az oratórium. Ha mi kell, vannak a konyhán is, majd kiküldöm Petrásné. Az ajtót meg úgy-e jól bezártátok?

A ház népe kezét csókolt a nagymasszonynak és visszavonult az oratóriumban. Kint ropogott a hó; a cselédség apraja-nagyja ment a házhoz épített kis templomba. Egy lélek nem maradt a hajlékban, csak túlsó végén, a konyhán őrködtek a tűz körül a szolgálók. Nagy csöndesség lett. Aztán megint megkondultak a harangok a messze haranglábon; és reszketni kezdett az ablak az orgonaszótul. A kántor igen szépen, pásztorosan cifrázta.

– Tegyen a tűzre, Petrásné! – szolt a nagymasszony.

Aztán a bölcsőre pillantott. A kised aludt. Petrásné a kályha körül motozást arra használt, hogy sutytyomban egy jót húzzon a rozsólisos üvegből. Aztán letelepedett a kuckóba és elszundikált. Az ablak most már még jobban reszketett, mert az orgonaszóba vagy kétszáz ájtatos torok, az egész falu éneke is vegyült. A nagymasszony hanyatt fekvé, szépen összetette a két kezét a fehér fodros paplanon...

Egyszerre valami pattanás hallatszott, és a hosszú belet eresztő gyertyák nagyot lobbantak.

A nagymasszony legott tudta, mi történt. Az ablak két lantornás fiókját benyomták kívülről. Mert két fiókban üveg helyett lantornavolt. Betört nemrég. Ablakos tótnak híre hamva sincs ilyenkor télvíz idején. Paraszt módra ökörbendő hárttyával pótolták azt a két kis külső és belső táblát.

Szépányám meg sem moccant, oda se nézett, csak nyugodalmasan azt kérdezte:

– Ki az?

– Dícsértessék a Jézus Krisztus! – szoltott kint egy orrbul jövő, rekedtes hang.

– Mindörökké ámen. Ki vagy? Mit akarsz?

– Angyal Bandi vagyok, tizenhárom legényemmel.

Most valami koccant a rostélyon: puska csövet dugták be a lantorna rongyai közt.

– Hazudsz, fiam! – válaszolta a nagyasszony. – Az az én konvenciósz betyárom. A múlt héten kapta ki a rendes ángáriáját, négy oldalszalonnát, két akó bort, huszonöt rénes forintokat. Az becsületes le-gény. Majd csak húshagyókedden jön megint. Te leg-feljebb Karakó vagy, a pataki klastrombul szökött is-tentelen fráter... Kapcabetyár.

Valami bosszús dünnyögés hallatszott odakint.

– Mi kell hát?

– Pénzért jöttünk, méltóságos asszonyom.

Az orgona, az ének zúgott. Petrásné hortyogott.

– Jaj, fiam, nekem nincsen pénzem.

– Ha nincs-e? Vagy nem tegnapelőtt jártak itt a lengyel zsidó borárosok? Hatezer arannyal rakták vé-gig a nagy ebédlőasztalt a mádi termésért.

– Hát az igaz. De én gyerekágyas asszony nem he-verék itt aranyon.

– Akkor eresszen be bennünket, és adja ide a kulcsot, mert mindjárt lövünk.

– Dehogy löttök, fiam. Hiszen ha lőnétek, tüstént nyakatokra csődülne az egész falu. De ha be is eresz-tenélek benneteket, hiába volna, mert az uramnál van a vasláda kulcsa. Most pedig azt mondom: hord-játok el innen az irhátokat, mert mindjárt vége a mi-sének és hegyibétek jön Eszlár.

Egy kicsit elhallgatott az orgona meg az ének; az-tán megint rögtön rákezdte, vígan, harsogva.

– Az se igaz, hogy mindjárt vége a misének, – dünnyögöt kint a sötétben az a hang. – Mert még csak a glóriánál járnak.

– No lám, édes fiam, mégis csak a Karakó vagy te. Angyal Bandi kálvinyista. Azt se tudja, mi fán terem a glória.

– Ej, méltóságos asszony, nem fonóba jöttem én ide, hogy szót szaporítsak. Ha nem ereszt be bennünket, hát majd rátörjük az ajtót. És akkor bi-zony megforgatom a kést a torkában. És nem kegyel-mezek még annak a csimótának sem. Pedig amúgy

nem görbítenénk meg egy hajaszálát se, csak egy kis pénz vinnénk el békességgel.

Kint csikorgott a hó. Nehéz léptek hallatszottak, és több türelmetlen hang beszélt, ki vastagon, ki vékonyan. Messziről, a konyha felől pedig, mintha sikoltás vágott volna bele az orgonás szent énekbe.

– Odaát mál ölnek valami szolgálót, mert pisszent a rongyos! – szólott Karakó. – Mindjárt lesz itt isnemulass! Hát igazán nem ereszt be a méltóságos asszony?

– Nem én, fiam. Kivel nyitassak ajtót? Magam jöhetetlen vagyok. Ha ezt a részeg bábát felköltöm, lármát csap ijedtében, a nyakatokra csődíti a templomot...

– Már pedig azt ne cselekedje. Akárki nyikkan, akárki mozdul, lövünk.

– A kulcsot! A kulcsot! – dörmögte kint több mérges hang.

– Nem adom, nem adhatom, nincs nálam.

Az orgona megint elhallgatott. Nagy csönd volt. A haramiák nyilván tanakodtak odakint. Végre megszólalt Karakó:

– No Pista, akkor fogd a puskát, el ne vedd az ablakból, tartsd mindig a méltóságos asszonyra. És ha... Tudod már... Mi meg menjünk az ajtónak, legények.

A pap az evangéliumot énekelte. Az udvaron csakhamar valami kaparászás, döngés hallatszott. Feszegették az ajtót.

Hanem hát derék ajtó volt az. Tölgyfa. Keresztülkaszul hevederes. Csupa vastag, nyitott szög. A zárja háromnyelvű. Bent meg két vasrúd a falban. Már most csak az a kérdés: mi tart tovább, az ajtó-e, vagy a mise?

A nagyasszony megint szépen összekulcsolta a kezét a takaró fölé.

Az orgona újra dorombolni kezdett. Az ablak reszketett. De azért hallatszott az is, mikor a száraz lantornahártya zizegett a puskacsövén.

Ami a rossz lelkiismeretű alvókkal minduntalan megtörténik: Petrásné felköhögte magát az álmából.

És legott mutatni akarta, hogy ő nem is aludt. A kop-pantó után nyúlt: elvenni a gyertya hamvát.

– Ne bántsa, lelkem, – mondta a nagyasszony. – És ne sokat motozzon, az isten áldja meg, mert igen álmos vagyok.

A természetes néember élt az alkalommal. Nagyot, keserveset húzott a flaskójából, és olyat sóhajtott utána, mintha valami rossz orvosságot nyelt volna. Az italos fehérszemély tudniillik maga-maga előtt is szégyelli a dolgot, és úgy tesz, mintha medicinával élne kénytelen-kelletlen. És egy perc múlva már megint zörgette a bőrt a fagyon.

A nagyasszony pedig csak feküdt, mozdulatlanul, hanyatt, összetett kézzel, mint a halott. De a szeme élt. Letekintett a bölcsőjében édesen alvó kisdedre.

Így tartott ez még fél óráig. Az orgona, az ének hol elhagyta, hol rákezde. Tudni lehetett, mikor van a credo, mikor a sanctus, mikor az úrfölmutatás. És ezekben a csöndes közökben mindig hallatszott a nehéz ajtó eresztékeinek nyögése, a pántok pattogása, a szegek nyikorgása.

A lantorna meg csak egyre zizegett.

Továbbat a kántor cikornyás nótát billegetett ki az orgonán, képezvén a dudálást, mellyel a csordapásztorok az Úr Jézusnak tisztességet tőnek Bethlehemben.

– Agnus Dei! – szólt most Karakó hangja az ablak alatt dühösen. – Agnus Dei... – és förtelmes káromkodásba keverte a szegény istenbárányát. – Egy fertály óra múlva vége a misének. Ha két minuta alatt nem dől be az az ajtó, hiába jártunk itt, hiába iz-zadtunk! Hegyibe legények!

Recsegett, ropogott a fa, hasadt a forgács... A kántos dudált nagy vígan és ájtatosan. Az a csöpp gyerek pedig mintha mosolyogva hallgatta volna ál-mában ezt a jámbor, cifra muzsikát.

Most nagyot döngött az ajtó. Karakó rúgott rajta egy keserve.

– Álljunk odább, legények! Hé, tik is ki a konyhából!

Aztán az ablakhoz szaladt, egy markolással letépte a latorona foszlányait és a papos éneket csúfolva, ádáz dühvel berikácsolt a szobába:

– I-i-ite, missa est!

– Deo gratias! – felelt áhitatosan a nagyasszony. No ládd, fiam, mégis hasznát vetted, hogy barát voltál!

A következő pillanatban szaladó léptek dobajával volt teli az udvar. Az orgona még szólt egy darabig, aztán ajtók nyíltak sorba, mintha tömjénfüst illata is érzett volna, és szépapám mosolyogva lépett a nyoszolyához:

– Itt vagyunk, édesem. És eleget tevén az isteni szolgálatnak, magunkra is gondolunk: egy had éhes farkas vár itt!

– Bizony! – tapsoltak a kis és nagy gyerekek, sőt még a mogorva kirurgus is.

– Hát csak menjetek az ebédlőbe, lelkeim! – szólott szépanyám. – De attól tartok, a konyhán korom-má égett minden pecsenye. Mert hosszú volt a mise, igen hosszú!

Mikor mindenek kifele vonultak, szaladt a kulcsárné, egyenest a templomból:

– Méltóságos asszony, a kompótokkal nem tudom, hogy...

Szépanyám hirtelen odaintette magához, és azt súgta neki:

– Trézsi, fusson a konyhába és mondja meg a cselédeknek, hogy egy szót se! Én parancsolom...

A kulcsárné kérdő pillantással mered asszonyára. Egy szót sem értett ebből a beszédből. De az én szépanyám nem sokat magyarázgatott, hanem reá ripakodott:

– Ej, hát még itt van? Azt hittem, már vissza is jött!

Vissza is jött a jó asszony csakhamar, sápadtan, mint a rongy és támoltyogva.

– Kit öltek meg? – kérdezte szépanyám csöndesen.

– Senkit...

– No akkor annál inkább nem szabad szólni az ebédlőben. Elég, ha holnap megtudják. Minek volna elrontani az ünnepi vacsorájukat? Egész nap bőjtöltek a szegények. Igaz, csakugyan korommá égett minden pecsenye?

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

A HAMISKÁRTYÁS

AALBERG Cézár szeptemberben szabadult ki a börtönből. Válla megroggyant, kicsit megkopaszodott, a haja halántékán már deresedett, de porcellánszínű arca alig változott. Októberben már együtt lakott a feleségével és hatéves kisfiával, a Nyúl utcában, ahol egy kertrenyíló tiszta hónapos szobát bérelt. Késő délután "jött haza" Cézár. A felesége – szótlansápadt asszony, aki mindig feketében járt – a szobát telerakta tubarózsákkal, melyeknek húsos illata nehezen feküdt a tüdőkre s valami fülledt gyászt és erjedő szomorúságot permetezett szét. A hamiskárttyás benyitott. Erre az anya is, a fiú is keservesen sírni kezdett. Cézár lerogyott a nyikorgó díványra. A felesége és a fia ráborult, az arcukat sovány testéhez szorították, mintha halottat siratnának. Órákig alig szóltak pár szót. A férfi mozdulatlanul feküdt a díványon, mint a koporsóban. Az örömnép nedves szomorúságban ázott szét.

Egy hétbe telt, míg valahogy felocsúdtak. A kisfiú még gyakran sírdogált, az anya még sápadtabb és szótlanabb volt mint addig, de csakhamar folytatták régi életüket... Cézár korán ment haza, minden este maga vitte fel a hideg felvágottat. Együtt ettek. A nap legnagyobb részében otthon volt. A vidéki város csodálta, mennyi ízléssel és tapintattal bújt el a hamiskárttyás az emberek szeme elől.

Mikor otthon ült az aranyat szóró petróleumlámpa alatt, el se tudta képzelni, hogy másképp is élt valaha. A vaskálya égett, olcsó szivarja jól szelelt s a felesége mindig varrt mellette. Cézár álmodozó kezei

boldogan fürödtek a nyugalomban, nyoma se volt rajtuk a múltnak, oly finomak, oly keskenyek, oly tiszták voltak, mintha hosszú-hosszú éveken át gyengéd hangszereken, vagy csipkéken pihentette volna és nem borgőzös kártyák lapjain. Füttyörészett. Érezte a nyugalmat és testén a frissen mosott ruha cirógatását. Csak zöld szemében égett valami a züllött mámból. Különösek, üresek, piszokszínűek voltak ezek a szemek, mint régi palackok törmelékdarabjai, amiket a földön, szemétdomb mellett találunk.

Este, tíz óra felé, elment az "Aranyas" kávéházba. Lassanként társakra is akadt, egy cingár gyógyszerészegéd, meg egy faarcú, fontoskodó városi díjnok. A pincér hozta a sakkot, eléjük terítette a repedezett viaszosvásznat s a tintapecsétet, zöld zsákból lassan szedegette a csempe, szomorú sakkfigurákat. Éjfélig sakkoztak, s azután mind a hárman lefeküdtek.

Egy este Levinszky, a gyógyszerészegéd jókedvében volt, bort hozatott és kurjongatott.

– Te Cézár, – mondta neki – unom a sakkot. Kártyázzunk.

Aalberg Cézár elsápadt. Nem mert rátekinteni, érezte, hogy a szeme égeti a kezét s ujjait hirtelenül elrántotta a sakasztaltól.

– Nem – mondta. – Sohasem kártyázom.

Azután sohasem beszéltek kártyáról.

A kártyát a karácsony hozta vissza. Délután, mikor a fia hazajött, az iskolatáskából a palavesszők és könyvek közül kiesett egy csomag vadonatúj, aranysegélyű kártya és a gyerek lángoló arccal, mámorosan turkált a piros-zöld lapok menyországában.

Cézár sötéten állott meg a fia előtt.

– Mi ez? – kérdezte. – Nem szégyelled magad? A kártya nem gyerek kezébe való.

Cézár zsebredugta a kártyát. Átment a másik szobába. Friss, egészen friss kártya volt, karácsonyi kártya, most került ki a kártyagyárból, még érezni lehetett rajta a festék szagát. Szédült fejjel bámulta. A

csúnya gyötrelmes figurák, a szörnyek, a fantomok, akikkel annyit társalgott, most újra elküldték neki névjegyüket és emlékeztették valamire. Becsukta az asztal fiókjába. Azután újra elővette. Szemrehányást tett a feleségének, hogy a fia kezébe került és föl s alá járkált a sötétedő szobában.

Estefelé meglágyult a hangulat. A karácsonyfát meggyújtották, az apa bort ivott és énekelt. Csak kilenc óra volt még, lefeküdni nem lehetett, nem tudtak mit csinálni. Cézár maga vette elő a kártyát:

– Nem bánom, játszatok – szólta a feleségének.

Minden arc kiderült, leszedték az asztalt, leültek. Az anya egy kis üvegtányért hozott s a rézfillérek csö-römpölni kezdtek.

Cézár bámulta az asztalt.

– Én nem játszom – szólta és a feleségére nézett.

Az asszony azonban már osztott – Cézár vállat vont, megivott egy pohár bort és kezébe vette a kártyát.

– Kezdjük.

A kisfiú pirosra gyulladt füllel várta, mi történik.

– Látod, – mondta neki Cézár – ez a sok pénz mind a tied lesz, nyerd el tőlem.

Mindnyájan a kártyájukat nézték.

Ideges csend dobogott a szobában.

– Nyertem – szólta halkán Cézár és maga elé söpörte a filléreket.

Erre a fiú feltérdelt a székére. Újra osztottak és most az anya nyert, a nyereséget megfelezte vele. De aztán megint az apa nyert. Cézár már bosszankodott, hogy mindig hozzászegődnek a súlyos, szédítő, komoly kártyák s szeretett volna szabadulni a nyereségtől. A kártyák azonban nem tágitottak. Megostro-molták, jöttek félelmetesen követelőzve éjszakai különös ismerősei, a zöld és piros színek, a koronás kártyakirályok, az elkényszeredett arcú legények, akikkel annyit nézett farkasszemet lihegve, verejtékezve, szívdobogva. Már meg se nézte a lapjait, ha-

nyagul hajigálta, a homloka verejtékezett. Mindhiába. A kártyalapok bosszúálló arccal meredeztek rá, mint a betörők és a gyilkosok s a torkát szorígtatták. Halomban feküdtek előtte a fillérek.

– Mit tegyek? – dörmögte bosszúsan a feleségének.

Elővette az összes kártyababonát. Felkelt a székről, megforgatta – balkézszel – a levegőben, leült és osztott. Újra ő nyert.

Fia pedig leste a szerencsét. Okos arcocskája lán-golt az izgalomtól s a szája görbületében már ott settenkedett a pityergés. Nagyokat nyelt. Az apa köhintett, megigazította a szemüvegét és hozzá fordult:

– Vigyázz, most te nyersz.

Puha ravaszsággal hajolt előre a gyerek, mint egy puma-macska, nézte, hogy keveri apja a kártyát. A pénztárt már harmadszor nem ürítették ki, színültig volt vörös rézfillérekkel. Most jó kártyát kapott. Mélyet lélegzett. Jött azonban a másik és a harmadik kártya s szegény kis arcán elsősétedett az öröm.

Cézár szóttanul nézett maga elé. Már éjjélre járt az idő. A felesége és a gyermeke minden pénze előtte volt és nem tudott szabadulni tőle. Szíttá foga közt a levegőt, a száját elpittyesztette, megvető mosollyal fogadta komikus helyzetét, aztán egyszerre átvillant valami az agyán. Hosszú hajlékony ujjaiával végigtapogatta a kártyát és a finom ujjakban újra felébredt a látnoki művészet, a boszorkányos varázs, amivel évekig nyitogatta mások erszényét. A gyalázatos, a piszkos kártya, hogy megalázta őt, a kártya urát, az ezresek urát, egy filléres hajsza. Hirtelenül dolgozni kezdett. Behunyt szemmel, a tapintó szemölcssei rezgésével érezte ki a jó kártyákat s egy villámgyors mozdulattal fogta egybe, hogy a fiának csempéssze oda. Mindent látott és tudott. A lehelleével is operált. Akarata hipnotikus erejével uralkodott a társaságon, az egyik kártya iderepült, a másik a kezelőjében su-

nyílt, egyszerre hadvezére lett a terepnek, mint régen s a szerencsét már is a fia javára billentette.

A bankot még egyszer megduplázták.

Még csak egy apró mozdulatot kellett volna tennie. De már késő volt. A gyerek felugrott az asztalra, a tekintete végigcikázott rajta és szélesre meredt szemekkel, irtózatosan szétfeszülő szájjal ordított rá:

– Csalsz!

Cézár felpattant a székről, három lépést hőkölt vissza és kiejtette kezéből a kártyát.

– Csalsz!

Úgy állott, mint a tetten ért gyerek. A fia bógte, ordította, zokogta:

– Csalsz, csalsz, csalsz!

Nevetni próbált, de az ereiben megfagyott a vér, a halántéka hideg volt, csak hebegni tudott.

A gyerek pedig nem tágitott. Még mindig az asztalon tombolt, arca ragyogott a diadaltól, megvetően nézte az apját, a bankot kifordította az asztalra, az apró kis pénzeket dühösen söpörte le, azután egy marokra valót odadobott az ablaküvegre.

– Csalsz!

Cézár a szoba közepén állott. A gyereket sietve lefektették, csitígták, sokáig tartott, míg – durcásan és sötéten – álomba sírta magát. Az apa pedig nem feküdt le. Megitta az összes bort, a részegségtől bódultan járkált le-föl, hajnalig álldogált az ablak előtt és nézte a havas kopár kertet.

A tavalyi karácsonyra gondolt. Akkor épp így bámult ki a börtöne ablakából.

BETLEHEMI HIT
A JÓAKARAT
MEGVÁLTÓ HATALMÁBAN

DSIDA JENŐ

ITT VAN A SZÉP KARÁCSONY

Itt van a szép, víg karácsony,
Élünk dión, friss kalácson:
mennyi finom csemege!
Kicsi szíved remeg-e?

Karácsonyfa minden ága
csillog-villog: csupa drága,
szép mennyei üzenet:
Kis Jézuska született.

Jó gyermekek mind örülnek,
kályha mellett körben ülnek,
aranyese, áhitat
minden szívet átitat.

Pásztorjátársók be-bejönnek
és kántálva ráköszönnek
a családra. Fura nép,
de énekük csudaszép.

Tiszta öröm tüze átég
a szemeken a harangjáték
szél, éjféli üzenet:
Kis Jézuska született!

1929

PODMANICZKY FRIGYES

KARÁCSONYFA

E lassankint tűnedező gyermekéveim legszebb és legkedélyesebb emlékeit a karácsonyi ünnepek képezték: miért voltak az emlékek oly drágák előttem s mi oknál fogva emlékszem vissza még most is örömmel amaz ártatlan ünnepélyekre, elmondám 1984. december 25-én a "Budapesti Hírlap" napilapban.

E kis tárcacikknek azon részét, melyet mint naplókivonatot e keretbe tartozónak vélek, ide iktatom:

"Mikor az ember öregszik, s az élet bajaival vívott harcok után kedélyünk fásulni s lelkünk komorodni kezd, alig van valami, ami nagyobb megnyugvást s tisztább örömet képes szerezni, mint a múltba vetett egy-egy pillantás, mely élénk varázsolja azon kedélyes, csendes családi képeket, hol a háttérből valódi boldogság sugárzik elő, s a gyermekkor tündér-álmai a szivárvány mosolygó színeivel vannak kifestve, szóval az élet tavaszát, létünk valódi hamisítatlan költészetét.

Ez emlékek hatása elenyészhetetlen; híven elkísérik az embert egész a sírig; a viharok el nem söprik; a boldogság el nem mossa azoknak képét soha; élénken ragyog a messze múltból is. Hisz azoknak melegénél éledt fel kedélyünk először s az ott szerzett benyomások gyakorolnak mindenha legnagyobb hatást kedélyvilágunkra.

Midőn a ma beköszöntött karácsonyi ünnepek alkalmából akarok valamit írni, csak ez emlékeket kell magam elé idéznem, s azok hívó szavamra, mint a mese tündérei megjelenvén, én újra átérzem ama kor

ártatlan örömeit, édes boldogságát, s képes vagyok híven elbeszélni.

Különösen a karácsony ünnepe tartozik kegyelt gyermekkori emlékeim közé, éspedig azért is, mert azóta sem láttam oly fenséges celebritással megülve, mint családjában. Boldogult anyám nem csak mély vallásos érzületét, de az ő családjának ősi tradícióit is átplántálta a karácsony megünneplésében mihozzánk.

A gyermekek nevelésének irányát illetőleg teljes egyetértés létezett szülőim között, mindketten azt tartották, hogy annak kedélyét kell elsősorban nevelni, s erre leghathatósabb módnak az ígérkezett, hogy megkedveltetik vele a családi életet, ha annak fenséges költészete ihleti meg először a gyermek viaszpuha kedélyét.

Emellett azonban puritán szigort gyakoroltak szorgalmunk s magunkviselte fölött.

Büszkén vallom, hogy gyermekkoromban tanultam meg dolgozni, illetőleg folyton foglalkozni, de egyszersmind kedélyesen mulatni is; e két, akkor elsajátított tulajdont megtartottam mindvégig.

Édesanyám sokat örökölt atyjának költői kedélyéből s a vallás külső szertartásait is bizonyos költői áhítattal végezte. Különösen a mód, mellyel a karácsonyi ünnepeket és a szilveszter estéjét megünneveltük, marad előttem feledhetetlen. Szívvilágunk e napokban a nemes eszmék egész légióival gazdagodott meg, s a családi élet poézisa felmagasztosult szemünk előtt.

De hát talán a családi élet is más volt akkor; mint-ha ma már hiányoznék belőle ama patriarchalis fenség, melyet a vallás glóriája övezett körül, összeforrasztva a szíveket egy szent érzelemben; vagy talán csak én látom azt ridegebbnek ma már?...

No, de nem fűzöm tovább a reflexiókat, még komor hangulatot kelthetnének, a karácsony pedig a vídamság, a boldogság ünnepe.

Elmondom röviden, hogy minő lefolyású volt családunkban az én gyermekéveimnek karácsonya. Német divat szerint ünnepeltük meg azokat, s e divatot, úgy látszik, édesanyám honosította meg hazánkban.

A gyermekeknek, amennyiben koruk által arra képesítve voltak, már december első napjaiban egy jegyzéket kellett készíteni azon tárgyakról, melyeket karácsonyi ajándécul elnyerni óhajtottak. E jegyzékek oly szerkezetűek tartoztak lenni, hogy azokon kifejezést nyerjen a gyermek kedvenc eszméiről való felfogása.

Ha azok valamelyikén haszontalanságok és múltó játékszerek voltak följegyezve, az szüleink részéről visszadobattott, s ilyenkor újat kellett fogalmaznunk.

Elérkezvén karácsony napja, ebéd után öt órákor – akkor a divatos étkezési idő 2-3 óra volt – megkezdődött az ünnepély, éspedig a következő sorrendben. Pont öt órákor megjelent az összes cselédség. A teremben néma, ünnepélyes csend honolt. A családfő (mint valódi pater domus*) mindegyikének kézbesített egy-egy karácsonyi ajándékot, szeretetteljes hangon buzdítá őket további hűségre, jó magaviseletre és végezetül szelíd, jóságteli szavakban kifejezte azon óhajtását, hogy a jövő évet is házukban töltsék, mire a cselédek meghatottan távoztak.

Hat órákor háromszoros csengés hirdette a mi karácsonyfánk megérkeztét. Ekkor megnyílt atyánk nappali terme, s mi gyermekek – öten voltunk – egy, a szoba közepén elhelyezett nagy asztalon, mindegyikünk külön megtalálta karácsonyfáját, s az a körül csoportosított különféle ajándékokat.

Még most is előttem lebeg e szeretetteljes kép, az apának komoly, áhitatos magatartása, az anyának jóságos tekintete, a repeső öröm a gyermekarcokon, melyeknek pírján megtört a viaszgyertyák halvány fénye. Mily szívdobogva vártuk ezt évente, mennyi vágy és remény fűződött az esthez, mily szorgalmasan tanulunk, hogy érdemesnek érezzük magunkat reá.

Az est azzal telt el, hogy mindegyikünk apróra megvizsgálta a nyert ajándékokat s mindegyikünk külön, forró, hálás kézcsókkal megköszöné azokat a boldog szülőknek. Irígységről vagy külön pártfogásról szó sem lehetett, hisz mindegyikünk azt kapta, amit kívánt, s ez érzés különben sem találhatott volna utat kebleinkbe, mert az telis-tele volt igazi boldogsággal. Ilyenkor át lett engedve nekünk a tágas ebédlő s korlátlan jog adatot bármily éktelen lármát csapni s forrongást jelenetezni. Mi sem természetesebb, mint hogy mi teljesen éltünk, sőt tán kissé vissza is éltünk e joggal, s gyermekkedélyünk tomboló kedve mindaddig nem ismert határt, míg álmoság és fáradtság szelidebb viseletre nem készítetett minket, szóval míg nyugodni nem tértünk.

Ezt megelőzőleg azonban szüleinktől néhány tanácsot és intelmet kellett meghallgatnunk. Az akkor hallott szavak mélyen vésődtek lelkünkbe s egész éven, mint intő jog lebegtek előttünk.

Szóval az álom angyalai a legboldogabb gyermekeket ringatták karjaik között.

Midőn ez apró emlékek, mint megannyi édes reminiscetia szemeim előtt megjelennek, csaknem zúgolódásra fakad ajkam a végzet örök törvénye ellen, s panaszolva kérdem: hogy miért kell a gyermekekkel a gyermek boldogságának is örökre eltűnnie?

Bocsásson meg a szíves olvasó, ha talán kissé sokat is foglalkozám nagyon is subjectív természetű gyermekemlékeimmel. Tevém azt részben annak demonstrálásáért is, hogy a karácsonynak akkor azon módon történt megünneplését sokkal mélyebb nyomokat hagyott az emberek kedélyében, mint manapság, midőn az már nem egyéb, mint egy részről ajándékokkal való elhalmozása a hozzánk tartozóknak, másrésztől csakis külső mulatozás, mely helyenkint dorbézolásba fajul el.

Fentebb említém, hogy a karácsonynak a mai formák szerint való megünneplését vagy helyesebben

magát a karácsonyfát édesanyám honosította meg házámban, s ezt joggal mondhatom.

Midőn szüleim Pestre jöttek első ízben telelni, még sehol karácsonyfát (fenyőgallyakat) nem árultak, maguk szüleim is az elsőévekben papírosból készítették azt.

Az első karácsony, melynek megünneplésére visszaemlékezem, az 1828-i volt. Hívem emlékezem arra is, hogy az első években, rokonságunk tagjai, de sőt idegenek közül is számosan jöttek megtekinteni, mi módon ünnepeljük mi azt meg.

Hogy divatos kifejezést használjak, e mód akkor sensatiót csinált, s minden szemlélője sietett azt megismertetni ismerőseivel, barátaival, de általánosan csak a 40-es években tudott elterjedni.

Előttem a karácsony megünneplése mindenkor oly kegyeletteljes tény volt, hogy azt elmúlasztani súlyos veszteségnek tartottam volna. 1883-ig csaknem minden karácsonyestét családi körben töltöttem, részint édesanyámnál, részint fivéremnél, részint pedig az utóbbi években rokonaimnál.

Kivételt csakis az 1834., 1835., 1836. és 1837-i évek képeztek, melyeket mint tanuló Miskolcon töltöttem. Az 1845-i karácsony alatt Magdeburgban válek, az 1849-i karácsony-napokat pedig ezredemnél töltém Lodiban, míg az 1864-it Párisban, hol kétszeres súllyal nehezedett rám az elhagyatottság és elszigeteltség komor tudata.

Az 1883-i karácsony volt rám nézve a legszomorúbb, melyet valaha átéltem; ekkor halt meg ugyanis barátom és atyámfia ifj. Ráday Gedeon gróf, honvédelmi miniszter, kinek derült családi tűzhelyénél annyi boldog karácsonyestét töltöttem el egy évtizeden át, azon időben, midőn már saját otthonommal többé nem rendelkeztem.

Mindamellett nyugodt, elégyült kedéllyel mondhatom, hogy a karácsonyi ünnepek édes boldogságából hosszú éveken át kivettem részemet. Hála érte a Min-

denhatónak! S ha most kissé ridegebb színben lép is elém a Megváltó születésnapjának évfordulója, vigasztal azon tudat, hogy örök sorsa az élőknek veszteségeket szenvedni, halottakat siratni.

Kívánok mindenkinek oly boldog karácsonyünnepeket, minőket én élveztem.

Mikor testvéröcsém, Ármin 1886. november 28-án, Óbudán mint koronauradalmi jószág igazgató meghalt, én Aszódon, december hó 1-én végbement temetése után fiaitól emlékül csak azon bronz csengőt kértem el, mellyel öcsém húsz éven át minden karácsonyestén jelt adott a gyermekeknek és cselédeknek, hogy felkészült a karácsonyfája.

* pater domus = a ház ura

KRÚDY GYULA

ÉNEK A KIS PÉTÖRRŐL

I.

Tűz van!

Felugrottunk. Sápadtan, megdöbbenve néztünk egy pillanatig egymásra.

Igen, vacsoránál ültünk, midőn a szomorú és ködös októberi estén ezt kiáltotta valaki az utczán. Gyerekhang: sikoltó, tele azzal a rémséges borzalommal, amit e pusztító elem kelt az emberi lélekben.

Kiszaladtunk az utczára. Aludt körül az alföldi kisváros, a házak felett úszó ködön át sápadtan világlott a hold félszarva; még csend volt, még nyugalom a lezárt ablakok mögött, de ím egynéhány percz múlva, a míg az a tüzet kiáltó gyerek végigfut az utczán, vajjon kimarad odabenn a lámpa barátságos fénye mellett a biztos szobában?

– Tűz van!

Messziről hallatszott már a hang. A haladó éjszakai idő sűrű, fullasztó októberi ködje lassan leüllepszik az utczára. És nincs egy lámpa az utczán; a kisvárosi magisztrátus a holdra bízta az afféle haszontalanságot, a mi utat világít a korhelyeknek, lumpoknak és egyéb éjszakai baglyoknak.

De ím e perczben, mintha a pokol nyílna meg, hozzánk az ötödik szomszédban vérvéresen csapnak fel a lángok, bevilágítva az éjszakát. Egy kis szalmáspu tri vetett lobot; a magasra csapó lángok mint ha az eget akarnák felgyújtani. S egy sikoltás, egy hosszú és dermesztő sikoltás hasítja keresztül az éjszakát; messze hangzó ropogással támadnak új lángok a kis házikó felett. Felébredt ím már a gazda, de az a tüzet kiáltó gyerek hol fut már, hol riasztja lelket

remegtető, szívverést megszibbasztó híradásával a nyugalomra térőket?

Megkondult a toronyban a harang. A házak ablakaiban gyertya-világ jelenik meg, fekete rajként lépik el hosszan, két oldalt az utcát a házaikból kifutók. Szaladnak a tűz felé. És a ködben, a sűrű éjszakában tova, feljebb a város központja felé száll a hír:

– Újra a Sas – zúgban ég!...

A Sas zúgban immár negyedszer e héten. Mintha ki akarnák pörkölni az egész városrészt.

A harangkongás végigszáll a város felett. Felriadnak az emberek. S az a kis szalmásházikó úgy lobog, mint egy nagy pásztortűz az éjszakában, messze bevilágítva a házak között. Bam, bam, bam, bam... Egyik torony a másiknak adja a vészjelt, ahány tornya van a kisvárosnak, mindegyikben megkongatják a harangokat. De vajjon mit használ az már annak a kicsi házikónak, a melyiken nagy, haragos ropogással hamvad el siető gyorsasággal a szalmafedél; már a mennyezet gerendái kapnak tűzbe, mintha a mentésre igyekvőket akarná megcsúfolni a pusztító elem... Ekkor az utca végén, a város felől, egy vérvörös pont jelenik meg a ködön át a sötétben. Trombitaszó hangzik, majd éles süvítése a sípnak: a tűzoltók vágatnak szekereiken. A tűzoltók nyomában kocsis taligát ér: a sok kíváncsi, a látványosságot kergető publikum megy melegedni annak a szegényembernek a házikójához, a melyikből reggelre csak a kormos falak meredeznek az ég felé. Jó szerencse, ha apró gyerek benn nem rekedt az égő házban, a mi ilyenkor szegény embernél, a kinek bizony nagy gondot kell fordítani arra a kevés bugyrára, a mi van, megszokott történni...

Bizony az a kis házikó itt az Inczedy-soron porig leégett. Úgy hitták a gazdáját, hogy Czece Pető, szegény zsellér-ember, a kinek öt gyereket adott az ég, de nem adott ötnek való kenyeret. Most már kilincselhetnek sorba az atyafiaknál, a kik pedig oly mostohán éreznek az emberhez, ha szerencsétlenség ér-

te. Itt a tél nyakunkon, mi lesz ezekkel az apró gyerekekkel? Tavaszig, mikor, hál' Istennek, nem kell az embernek mégsem úgy kétségbeesni: tanyát ad minden bokor. Csak tavaszig húzzák ki. De most télvíz előtt!

A tűzoltók eloltották az utolsó parazsat is. Elvégezték a dolgukat, elmentek; eloszladoztak a kíváncsiak is. Czece Pétör ott maradt az éjszakai ég alatt a síró gyerekekkel, az asszonnyal, a ki jobban rí minden gyerekénél, ha azokra a hidegülő kormos falakra téved a tekintete. Már pedig ott csügg azokon folyvást, mert az asszony már fel tudja fogni érett ésszel azt, a mit az apró gyerek még nem is sejt; az asszony érzi a küszöbön a közeledő tél fagyát, a havat s a hideget, a melyik öl.

A férfi kétségbeesetten tekint körül. Mintha valami víz volna a szemében ennek az erős, délczeg embernek? A füsttől bizonyosan. Mert Czece Pétör nem rí gyerekasszony módjára. Ha leégett a hajléka, majd felépti tavaszra, csak a tél, a tél...

Meg összeszorítja az öklét. Ki, tapossa a bélét annak a gyújtogatónak. Leüti, mint egy veszett ebet. De vajjon nem így tesznek mind a kárvallottak? Jólelkű szomszédok jönnek aztán és szétviszik a gyerekeket az éjszakára.

– Jó az Isten, mondják Czece Pétörnek. Pétör azt feleli: Jó! És mikor így szól, Czece Pétör arra gondol, hogy az a jó Isten majd kezébe adja azt a gonosztevő gyújtogatót, a ki leégette a fejük felől a nyugalmat adó fedélt, kivetette őket a hóra, az utczára, koldusnak.

II.

A kis Pétör, legkisebb gyereke apjának és tán ezért a legkedvesebb, az angyalokkal álmodott egy este s két nap múlva meghalt. Torokgyíkot, vagy tudná Isten micsoda szegényember-betegséget szerzett ott magá-

nak a tűznél a hűvös éjszakában. Jó emberek gondoskodtak a temetéséről. Kiterítették, fehér ruhácskát húztak rá, két kicsi kezét egymásba borították a mellén. Mintha élne, mondaná:

A ki ételt – Italt adott,
Annak neve legyen áldott...

De nem mondja. Soha többé a te gyönyörűségedre, szegény Czece Pétör. Öklömnyi gyereked nem mosolyog többé rád, nem nyújtja többé feléd kicsi kezét, mikor elmondod az áldást kenyérszegés előtt. Nem kell a kis Pétörnek többé kenyér, ha kalács is a neve, ha marczipán, ha kakastejjel süttötte édesanyja. Akkor sem többé.

Az a nagy, erős, délczeg ember, a ki lelkében bizodalommal, kétség nélkül gyúrte fel a ruhát két erős karján a munkára, mikor porig égett kicsi hajléka; mihez fogjon ilyenkor? Hát mit lehet szólni, mit lehessen remélni, mikor apjának legkedvesebb gyereke dermedten, hidegen fekszik a terítőn?

– És ti többiek, édes kicsi cselédeim... Menjetez ti is a Pétörke után.

Isten bocsá'!... Czece Pétör! Elvesztetted azt a kis eszed is, ami még volt? Hát maradna még neked valami az életben, ha nem derülne mosolygóssá a Kalári pufók arczocskája, ha csipi-csókát játszol véle? Ha nem fonhatnál ostort Jancsikának, lovat nem faraghatna kétmunkás kezéd estveli harangszó után Miskának? És Julisra sem gondolsz, a ki az abéabot bőtüzi szép csengő, messzehangzó szóval a te nagy gyönyörűségedre?

Pétör, Pétör, Czece Pétör! Térj eszedre, ember! Emlékezz Jóbra, a bibliai Lázárra, a kit porig sújtott az Úr hatalma, hogy újra felemelje őt!

És a kis Pétört elhantolták, csendes imaszóval az apja, zápor könnyhullatással az anyja. Kevesebb kenyér kell egy falattal, de mikor az a falat oly édes volt,

a mit oly nagy örömmel vont volna el magától az ember, vagy az asszony, csak a kis Pétör ne ment volna el anyagnak, a kis Pétör, kiről e mese szól, a kis Pétör, az édes kicsi Pétör...

III.

Rügyfakasztó április nagy munkában találta Czece Pétört meg a feleségét. Hogy épít a szegény ember házat? Hát úgy, mint az a csicsergő fecskepár ott az eresz alatt: sárból. A gyerekek, a melyik nem iskolás, keverték a sarat meg hányták bele az olcsó pelyvát, a mi majd összetartja a falakat.

Nem volt Czece Pétörnek semmiféle építészdiplómája, de mikor elkészült az apró viskó, új-szalmából ráhúzta a fedélt, azt gondolta ő is, meg a felesége is és a gyerekek is, hogy ez a viskó olyan viskó, a melyikben a király is ellakhatna. Bár csak egy szobácska volt benne, kicsiny az ablaka, mintegy pillangó szárnya, de ha olyan kicsi is volt az az ablak, boldogság lakozott mögötte, a melyik palotában sincs néha.

Csak egy gondolat nyugtalanította Czece Pétört. Hiába dolgozott, törte magát egész nap, esteli haragszó után csak nem akart szemeire repülni a jótékony álmok. Forgolódott fekhelyén, néha felsóhajtott, de oly fájdalmasan és mélyen, hogy az alvó hitves szíve belenyilallott s felneszelt:

– Pétör!

Az ember hallgatott. Minek háborítaná meg az ő szegény asszonyának lelkét azokkal a gondolatokkal, melyeknek súlya alatt majd leroskad ő is. De az asszony csak kérdezte:

– Megint, Pétör; még mindig Pétör?...Persze, hogy megint, persze, hogy még mindig! Nem felejt ez az ember, Istenem. Hisz másnak is elvette az Isten, a mit adott, de aztán egyszer csak megnyugszik az Ég rendelésében. Itt a ház! Leégett. De felépítették. De,

Istenem, a kis Pétört, az ő barna, búbánatosan komolyszemű kis fiát nem adja vissza senki...

Miért is van az, hogy a szegény ember jobban szereti az ő véréből lett vért, testéből lett testet, mint a gazdag úr? Nevelést nem adhat neki, munkába fogja ökölnyi korában, aztán úgy nő, mint a fű a sok gyerekek a háznál. Úntalan kevesebb lesz a kenyér, de szereti mégis azt a gyereket, ha koplal is, ha fázik is, ha szenved is.

Elmúlt a nyár a maga nagy, nehéz munkás hónapjaival. Őszre fordult az idő, egyszercsak hó esett. Czece Pétör azon vette magát észre, hogy itt van a küszöbön szent karácsony estéje.

Igen nagy hó esett ezen a napon. Csúnya szél süvített a keresztesi gát felől. Az utcán, az ajtó előtt halomba hordta a havat a vihar. Fehér karácsony, zöld húsvét, vigasztalja magát, a ki fázik. Hát, ha akármilyen szegény is az ember, zöld fenyőt, ha csak egy apró kis fát is állít ezen az estén. Aranyos papírosból fon lánczot rá az asszony. Pétör meg elindul beszerezni egyet-mást, a miben a gyereke örömét leli.

Feljött az esti csillag, ott vannak már a fa körül. Ugrál a négy gyerek, az örömtől kipirul az arcuk. Megjött az angyal...

És a fán ragyog az a néhány apró viaszgyertya, ragyog az a kevés csillogó apróság, a mi a Czece Pétör szegénységéből kitelt. De mert kevés, annál édesebb. Julisnak képes-könyv, Kalárinak bábu, valóságos faló Miskának, Jancsinak ostor, a melyiknek síp is van a végében. És milyen szépen szól e síp!

Csak mintha Czece Pétör nem tudna örülni. Mintha neki volna valami mélységesen szomorú borongás a homlokán. Az asszony félve pillant felé s lopva törül ki egy könnyet a szeméből.

És ezen a szent estén, mikor mindenki vigad, mindenki örül, ez a két ember olyan szomorú, olyan bús. Hát nem furcsa ez, mikor egy szegény ember annyira

szereti a gyereket? Hát csak gazdagnak van joga ehhez?

– Öten voltak harmadéve, súgja az asszony.

– Öten, mondja a férfi.

Óh, milyen édes volna most is ötért dolgozni, öt éhes kis embernek szelni kenyeret, ötöt ölelni egyszerre keblére...

Az asszony a gyermek Jézust dicsőítő angyal énekébe kap, halkan, csendesesen...

És az angyal mintha csilingelne is az ajtó előtt...

Hallga!...

Nem az. Csak a szél hordja a havat. Be-bebömböl a kéményen: rosszemberék, féljetek!

– Ki sír? – kérdé egyszerre Czece Pétör és körülnéz.

Hallgatnak.

Csakugyan, mintha vékony gyereksírás hallatszana kívülről. Pétör indul az ajtó felé.

Kilép. Havas, zúzmarás az éjszaka, nagy fekete felhők szaladoznak az égen, messziről a betlehemest járó gyerekek csengettyűszava hallik. De mintha gyereksírás, czérnavékony nyöszörgés-féle is hallatszanék!...

Pétör körülnéz. Valami fehér csomag fekszik itt a pitvar-ajtó előtt. Felemeli. Egy vastag dunna; abból hallatszik a nyöszörgés.

Az ember csak nézi, nézi azt a mozgolódó valamit, aztán befordul vele a belső házba. Csillog a szeme, nevetésre áll a szája. Így szól:

– Visszajött a kis Pétör, mondja az asszonynak. S egy czéklavörös kis emberkét kezd kibontogatni a pólyákból. A gyerekek karikára nyitják szemeiket a csodálkozástól, az asszony mond valamit egy rossz anyáról, de csak úgy szelíden, igen szelíden... Az angyalok pedig aranyos csilingeléssel kacagnak ott fenn az égben. Czece Pétörnek is elvitte a kis Jézus a karácsonyi ajándékát. Mert valóban a kis Jézus hozta ezt a czéklavörös kis embert, s igazában nem is az

a rossz cselédlány tette le ott az ajtó előtt a havas éjszakában...

*

Ez a kis Péter története.

Tessék elhinni, hogy ilyenek is történnek még ma, nemcsak házassági drámák s pikáns szenzációkkal terhes válópörök.

CYPRIÁN

AZ EMBERGYŰLŐLŐ

Kényelmes, de szürke szobájában egyedül ült az embergyűlölő. – Belesüppedve a nagy, fekete bőrszékbe, a fekete márványkandallóban lobogva égő fahasábokat nézte. Mellette kis, ébenfa asztalon hosszúnyakú üveg állott, ebből időnkint sötét vörös bort öntött egy komor alakzatú, nehézkes talpú zöld pohárba. Mert olyan embergyűlölő volt, a ki önmagát nem gyűlölte. Szerette a meleg szobát, a jó ételt és italt, a puha ágyat, szerette a zajt is, mely az utcáról tompa morajként hatolt be szobájába, csak épen embertársait nem szerette. Sok mende-monda hírlik gyűlöletének okáról, – valaha igen nevezetes férfiú lévén, – szónok, politikus és író egyszemélyben, a politikusok és írók körében sokat beszéltek hirtelen letöréséről és tudvalevő dolog, hogy a politikusok és írók versenyeznek és egymást múlják fölül a változatosabbnál-változatosabb pletykák gyártásában. Ő maga, a szomorú hős azonban, akár értesült, akár nem e hírekről, hallgatott, sem nem czáfolt, sem nem állított, következképpen a pletyka nekibátorodván, rágalommá fújódott föl s végül pedig minden emberi szóbeszéd végső sorsára jutva, elmerült, aláhanyatlott a feledés szürke tengerébe.

Valószínűleg oly politikai ballépést követett el, melynek nevetséges voltát nemcsak a világ, de ő maga is átérezte, mivel a saját erejével magas polczra jutott embernek több az irigye, mint a barátja, főként ha erejét nem a hazug szerénység nagyon is áttetsző leplébe takarva fitogtatja, hanem nyílt önérzettel meri hirdetni és bevallani, egyetlen ballépés letaszítja a

mélységbe, melyet magasba tekintő szeme nem vett észre. S a ki egyszer megszokta a bámuló szemeket s a tapsot, az sohasem fogja megszokni a gúnyos arczokat és a kárörvendő fütyülést. – Eltemetkezett tehát elegáns garszon lakásában, a falakat borús tájképekkel aggatta tele s bútorait fekete bőrrrel vonatta be vagy épen ébenfából készíttette, szóval, mint afféle jómódú Diogenes, alaposan kipárnázta hordóját és a politikai izgalmaktól megszabadulva, egészen neki gömbölyödött termete s csak arczának fanyar, petyhüdt sárgasága árulta el, hogy tud volt pályatársai diadalairól és mizantróp lelkét az irigység nem hagyja érintetlenül.

Most azonban karácsony este volt, kívül sűrűn havazott, a megszokott, hétköznapi zaj csak mérsékelten hatolt föl hozzá, ezt is el-elnyomta a lángoló fahasábok víg pattogása. A föl-fölvillanó lángnyelvek szeszélyesen játszadozó fényes sávokat vetettek szerte-szét a szobában s a hová ráesett e vibráló, bizonytalan és mégis éles világítás, nemcsak a homályt űzte el, de a komorságot is. A ködös tájképet például mintha a tavaszi nap ragyogó sugára érné, az ébenfa bútorok merő arany csipkével vannak díszítve, sőt az embergyűlölő fonnyadt arcza is bíborpírban ég és sötét szeméből a parázs izzó tüze verődik vissza. Ez az első karácsony, melyet egymagában tölt el. Tavaly a miniszter családjához volt hivatalos, tavaly "a jövő embere" volt, s a miniszterelnök bizalmasa, az ellenzék félelme, ma, habár külsőleg gúnyos, merész arccal néz volt barátai és jelenlegi ellenségei szemébe, tökéletesen tisztában van elhibázott életének semmiségével. Az első napon dühét kétségbeesés, a kétségbeesését cinikus lemondás s a lemondását üresség foglalta el szívében, s valóban a tétlen közömbösség volt az, mely lassan-lassan elborította és fölemésztette tetteirejét s életét jóformán csak a fizikai szükségletek kielégítésére szorította.

Öntött a vörös borból és ivott. A vér kissé fejébe

szállt, a kandalló parázsa is erős, száraz hőséget árasztott. Fölállt s a széles ablakhoz ment. – Az utcán alig egy-két embert látott. Azok is siettek, jól behúzták magukat bundájuk gallérjába, kisebb-nagyobb csomagokat szorongattak kezükben vagy a hónuk alatt, a hópelyhek vígan tánczoltak körülöttük, az ablakok a nagy palotákban mind-mind fényesen ragyogtak ki a sötét falakból. – Az ablakok mögött ez estén bizonyosan boldog emberek ünnepelnek, a karácsonyfa fényénél kialszik a gyűlölség, lángra gyúl a szeretet, eloszlik a bánat, föléled az öröm és menyeyei béke költözik a szívekbe.

Az embergyűlölő zordonan húzta össze szemöldökét. E szent ünnep bűvös hangulata, mely szinte misztikus derengést árasztott az utca sötétjébe, az ő lelkében csak bosszús, kesernyés gondolatoknak adott életet. Szánt-szándékkal zárkózott szobájába, egyedül akart maradni, inasát, vén gazdasszonyát is elküldötte, mert mint igen sok embergyűlölő, elhagyatottságának fokozásával hiúságát is dédelgette. Pompás szánkó suhant el ablaka alatt, a lovak csöngőjének éles hangja erős visszhangot vert és betöltötte az egész utcát. E vidám, ártatlan csilingelés végkép elszakította türelme fonálát és már elfordult az ablaktól, hogy ismét visszatérjen fekete kandallója mellé, mikor az utca közepén furcsa kis idétnen alakot pillantott meg.

Gyermek volt férfi kabátban. A kabátnak ujjai is a havat söpörték s onnan fölülről nem is látszott egyébnek, mint egy esetlenül mozgó öltönydarabnak. Az embergyűlölő gúnyosan mosolygott. Íme hát, megjelent a nyomor a fényes paloták közt. Az árnyék! A szenvedés! Az elhagyatottság! Talán a csírázó bűn! Mohón figyelte a mozgó kis alakot. Meg-megállt, aztán tovább ment. A szemközti kapualja pár perczre elnyelte, de csakhamar újra megjelent s az egyik hosszú ujj az arcz körül kotorászott. Bizonyosan kiverték, tehát sír s az is csinosan egészíti ki e kará-

csanyi képet. A gyerek most azon ház felé tartott, a hol ő lakott. Nem láthatta, mi történt vele, várt, várt, de nem jött ki többé. Az embergyűlölő sajátos bosszankodást érzett. E házban valaki keresztényi könyörületességet gyakorol? És e kis féreg is meleg szobában, vidám emberek közt ül és jóllakik, hogy mindenkor megemlékezzék karácsony estéjéről! Nem! Szólt hangosan az embergyűlölő és mintegy válaszként az előszoba csöngője megszólalalt. – Összerázkódott. Csaknem biztosra vette, hogy az apró emberke vár ott künn. Aztán elmosolyodott és gyors léptekkel ment ajtót nyitni. A felső és alsó társadalom két kitasztítottja fog találkozni e szent estén. Izgatta e furcsa véletlen s a nélkül, hogy más egyébre gondolt volna, megnyomta a kilincset.

Hó és hidegség áradt be. – S ott állt előtte a hóval borított s hideget lehelő kis figura. Arczát nem láthatta, de vékony, remegő gyermekhang hatolt fülébe:

– Dicsőség Istennek, béke az embernek. Krisztus ma született!

Ez olyan betanult mondat volt, a kis kölyök minden érzés nélkül reczitálta, de vékonyka hangjának fázós, panaszos remegése valahogyan meghatotta a férfi fanyar szívét.

– Rázd le a havat és gyere be.

– Én? – kérdé ijedten a gyerek.

– Persze. Ott benn meleg van.

A gyerek még mindig kétkedőleg nézett föl magas pártfogójára, de azért rázogatta magát és a hó összefagyott rétegekben hullott le kalapjáról és kabátjáról. Mikor úgy, a hogy készen volt, újra megszólalt:

– Hol a konyha, kérem?

– Minek az neked?

– Hát nem ott a helyem?

– Nem, gyere utánam.

Az embergyűlölő bevezette kis vendégét, ki csaknem elvakult a nagy világosságtól. Gyűrött posztókalapját forgatta dermedt ujjai közt, szeme csak nagy

nehezen szokott hozzá a fényhez. – Arcza sápadt volt és sovány, még a hideg sem tudta kipirosítani. – De szemének kissé zavaros kéksége ártatlan és naiv félelemmel tekintgetett szét a pompás szobában és minduntalan megakadt a magas, komoly úron, ki sötét, zord arczczal figyelte. Oly zord, sötét arczczal, hogy a gyermek megrémült és újra elhadarta mondókáját.

– Dicsőség Istennek, béke az embernek. Krisztus megszületett.

– Ámen! mondta rá önkéntelenül az úr. Aztán nyers hangon kérdezte:

– Mit csatangolsz az utcán? – Ha Krisztus ma született, miért nem maradtál otthon.

A gyerek csodálkozva nézett föl.

– Nálunk nem születik, csak az uraknál! És elküldtek, hogy kérjek tőlük abból, a mit Krisztuskától kapnak!

A nagy politikusnak az ötlött föl eszébe, hogy e gyermek szavai az egész szociális kérdés megoldását foglalják magukban.

– És kaptál?

A gyerek könnyezni kezdett:

– Urat nem láttam, a cselédek meg elkergettek.

– És hogy kerültél hozzám?

– A házmester mondta, hogy itt csak urat találok. És nagyon melegem van, a pinczében soha sincs meleg.

– Vesd le a kabátot!

– Nem tudom. Össze van bogozva.

Valóban rongydarabokkal s foszladozó zsinórral és rozsdás drótokkal volt össze-vissza kötözve, látszott rajta, hogy gondos kéz tette az óvintézkedéseket a hideg ellen. Az embergyűlölő némi ügyetlenkedés után kihámozta vendégét a rettenetes kabátból, aztán leültette a tűz mellé és folytatta a beszélgetést.

– Van anyád?

– Van, de ő beteg.

– És apád?

– Ő részeg!

Oly természetesen mondta ezt is, mint az előbbi. Az embergyűlölőt ép e természetes nyíltság döbben-tette meg. A síránkozó hang talán raffinált, hazugság lett volna, de a közömbös, nyílt szó rettenetesen őszinte és igaz.

– Hát testvéreid vannak?

A gyermek sajátságosan, szinte öregesen nézett maga elé:

– A testvéreim mind meghaltak. Én még élek!

A nagy úr összerázkódott. – Mintha a halál ülne ott szemközt vele, vagy inkább egy kis, nyomorult halálraítélt, ki szomorú végzetének titkos sejtelmével megbarátkozva, közömbösen várja a kérlelhetetlen órát és közömbösen beszél is róla. Elment a kedve a további kérdezgetéstől, de szemét nem tudta levenni a furcsa kis alakról. Ez azonban megszólalt.

– Anyám azt mondja, hogy testvéreim nem éheznek. És ott részeg ember sincs, a hol ők vannak.

– Tudod, hogy hol vannak?

– Tudom – és fénylett a szeme, – Krisztuskánál vannak. Mert Krisztuska csak a földön szereti a gazdagokat, – a mennyországban a szegényeket veszi maga mellé.

Az embergyűlölő lehuntya szemét. – Mintha a bágyadt kis arczról kápráztató fényesség sugárzott volna le és egyszerű szavai mintha enyhe, édes, meleg balzsamként oldanák föl a kérget szívéről. Szánakozni akart e gyermekek és irigyelni kezdte, úgy képzelte, hogy szívesen elfogadná nyomorúságát, szenvedését, – hite miatt. – Odament hozzá és megsímogatta arczát, lehajolt hozzá és megcsókolta homlokát és akkor a félénk gyermek egyszerre sírva fakadt.

– Éhes vagyok! – szólt keseregve és sovány kis öklét a szájába vette.

Az embergyűlölő a nagy ébenfa szekrényhez sietett, a szekrényből lágy fehér kenyeret, – a fekete

asztalra fehér abroszt terített, oly ügyesen és oly boldogan, hogy szigorú arcza egészen átváltozott. A kis ficzkót mellé ültette és gyönyörködött mohó étvágyában, sőt maga is megkívánta az ételt és versenyezve fogyasztották a szekrény gazdag tartalmát. Közbe az erős vörös borból is öntött a gyerekek és a hogy a sápadt arczocska lassan-lassan nekipirosodott és a bágyadt szempár kifényesedett, kimondhatatlan, soha nem tapasztalt édes, szelíd érzés fogta el. Megsimogatta a gyermek kezecskéjét és halk, jóságos hangon mondta:

– A kis Jézus vezetett hozzám, fiacskám! Ő adja neked mindezt a jót.

A gyerek tágra nyitotta szemét.

– Nem láttam a Jézuskát az úton és most se látom!

Az embergyűlölő kissé meghajította fejét és úgy felelt.

– Jézuska láthatatlan. Ő a szívekben lakik.

– A te szívedben is?

Az embergyűlölő elsápadt és szomorúan mosolygott.

– Valamikor ott is lakott és úgy érzem, most visszaköltözött. – Igen, úgy érzem!

A kis fiú elgondolkozva és csodálkozva nézte. Már nem félt tőle. Szigorú szeme jóságosan és szeretettel tekintett rá, arczán különös fényesség ragyogott és összetette kezét és félénk és reménykedő hangon szólalt meg.

– Akkor mondd meg a Jézuskának, hogy anyuskának is köldjön kenyeret, meg bort.

A férfi elkomolyodott. Rátette kezét a gyermek homlokára és tiszta, erős hangon felelt:

– Megmondom!

– És fát is küldjön, hogy ne legyen hideg.

– Fog küldeni.

– És ha itt van Jézuska, én vele akarok aludni, én, én álmos vagyok!

A melegtől, az ételtől s a vörös bortól elbágyadva lehunya szemét és kis feje lehanyatlott az asztalra.

Az embergyűlölő fölállt, lábujjhegyen közeledett a kis alvó felé, leterdelt eléje és lassan, óvatosan, gyöngéden kezdte lehúzni lábáról a nagy, a nedves, az idomtalan czipőt...

ADY ENDRE

A KARÁCSONY FÉRFI – ÜNNEP

Bethlehem, a te hajnalod
Férfi – hajnal volt. S férfi – bánat,
Hogy fia fogant Máriának.
Mienk az arany, myrrha, tömjén
S a nagy fájó gondolatok

Mienk az élet s kötelez:
Kisdéd – sírás velünk veszekszik,
A nagy Titok fejünkre fekszik.
Óh, testvérek, miénk az élet,
Bennünket bíztat és sebez.

Óh, élni bús és élni szép:
Áldott az, aki befogadja.
Ma, akinek van édesanyja,
Hím testvérem, borulj elébe
S csókold meg sírva a kezét.

KINCS ISTVÁN

A KIS JÉZUS AJÁNDÉKA

No nekem örök időkre emlékezetes marad a karácsony napja. Hiszen, hogy a gyerekeembernek akkor se legyen öröme, mikor az egész világ örül és ünnepel, hogy az emberfiát egész esztendőn keresztül a kis Jézus bőkezűségébe vetett reménnyel tartsák s a végén mégis csak bottal fizessék ki, oda épen csak olyan szerencsétlenség kíváncsít, amilyen nekem van tán a világon egyedül.

Biz Isten, megkívántam az árvák sorsát. Ha egész esztendőn keresztül ütik – verik is őket, karácsony napján mégis békét hagynak nekik, behívják a házakba, megetetik, megitatják s hegyébe pár jó szót is kapnak még. Hanem én... No igen, mindjárt sorát ejtem a dolognak, hogy-miként történt.

Ott kezdem, hogy mi ádvent második hetében disznót öltünk. A boldogtalan állatot feldarabolták: fele a füstre, fele meg kolbász s nem tudom minémű állapotban az éléskamrába került. Jól éltünk, annyit mondhatok. Karácsony felé már, úgy számítottuk, a sonka is lekerül a fűstről s hiába, bárki mit beszél, a száraz gyümölcsök között mégis csak a sonkái az elsőség.

Hanem karácsony előtti harmadnap hatalmas csetepatéra virradtunk. Édesanyánk cselekedte meg azt a lármázást. Az hozta ki a sodrából annyira, hogy az éléskamrában hibázott úgyszólván minden füstölt kolbász. Pár függött már csak mindössze a póznán.

Nosza keresni kezdték a tolvajt. Minden cselédet kifirtattak, hanem egyik sem vállalta a tolvajságot. Valamennyi azt hajtogatta, hogy vakuljon meg, ha

kolbásznak csak a színét is látta. Végre ránk, gyerekekre került a sor. Minket édesapánk vallatott.

Sorba állított bennünket: öten voltunk össze-vissza. Legfelül Jancsi állott haragos szemöldökkel, legalul pedig a kis Krisztina. Szegény, ugyan nem lophatta el a keresett holmit, mert belefulladt volna talán az első harapásba. Jómagam Jancsitól voltam a második. Ártatlanságom tudatában kíváncsian vártam, vajjon mi lesz a vallatás eredménye.

Jancsi tagadott, én tagadtam, a többi tagadott.

Szegény apánk már izzadni kezdett a keserves igazságszolgáltatásban. Úgy látszik, minden áron közülünk szerette volna a tolvajt előkeríteni. Végére, hogy már semmire sem ment velünk, ránk mordult:

– Most esküdjetek meg, hogy nem ti voltatok. Tudjátok, mi az eskü?

– Tudjuk, – feleltem Jancsival majdnem egyidőben.

– No hát rajta. Jancsi, te kezded.

Bátyám mindjárt készen volt vele. Mint a Miatyánkot elmondta:

– Esküszöm, hogy fiakolbászt sem loptam.

Rám került a sor. Én kicsit húzódoztam. De hogy is ne! A tisztelendő úr éppen akkoriban magyarázta az iskolában az esküt s erősen szívünkre kötötte, hogy nemcsak a hamis eskü vétek, hanem még az is vétkezik, ki szükség nélkül esküszik. S én most kolbász miatt hívjam az Úristent tanúságra?

Apám ráncba szedte homlokát, mikor húzódozásomat látta s bosszúsan mordult rám:

– Ahán, meg van a tolvaj!

Megrettentem a gyanúsításra s nyomban elesküdtem testemet, lelkemet, ha életemben valaha is loptam volna kolbászt.

Szóval no, édesapánk firtatásának kutyakevés eredménye volt. A tolvaj nem került meg. Elvégre is mit tegyen? Eleresztett bennünket.

Én kaptam a tarisznyámat s egyenesen az iskolába futottam. Azt hittem, ott mindjárt elfeledem az otthon történeteket.

Pedig nem úgy történt. Mindig ott forgott a fejemben az a kolbászhistória. Különösen azt nem értem fel a magam kevés eszével, hogy a ki ellopta, mit csinált vele: megfőzte – e, vagy talán nyersen ette meg?

Mellettem, jól emlékszem, szakadt gúnyájú gyerek ült. Halvány volt az arca, bánatos a tekintete; úgy tudtam, szegénynek se apja, se anyja. A legjobb tanuló volt közöttünk. Különben Kisbojtár Imrének hívták.

Azt gondoltam, hátha ez a Kisbojtár tudna valami felvilágosítással szolgálni a kolbász ügyében. Előadtam neki kételyeimet s Imre pompásan megoldotta. Azt mondta, hogy a kolbász főve is jó, nyersen is jó. Ő példának okáért egyszer evett meg életében egy darabkát nyersen, de olyan jót soha nem cselekedett még le a torkán.

S hozzá a szeme csillogott a sóvárgástól. Meglátzott rajta, hogy szegény fiú sokat éhezik. Biz Isten, most sem vetne meg egy darabot a kérdéses kolbászból.

Harmadnap karácsony már. S nekem egészen önkénytelenül tolult a kérdés ajkaimra:

– Hát karácsonykor mit eszel, Imre?

– Kenyeret, – volt a felelet.

– És miért nem kalácsot? – kérdeztem elbámulva, mert hozzá voltam szokva, hogy mi gyerekek nagy ünnepen mindig kalácsot ettünk.

Kisbojtár Imre nem felelt. Elfordult s jól láttam, két könny gördült ki szeméből. Megsajnáltam. Csak most jutott eszembe: igaz no, hiszen ez az Imre árva; szegénynek nincsen anyja, aki kalácsot süssön a számára. Félesztendeje temették, én is harangoztam neki.

Különös gondolatom támadt.

– Imre, – szóltam biztató hangon, miközben keze után nyúltam, – ne félj, lesz neked mit enni karácsonyra. Megmondom édesanyámnak s az küld neked mit enni karácsonyra. Megmondom édesanyámnak s az küld majd kalácsot, talán kolbászt is.

Szegény fiú szemében felcsillant a hála könnye. Én is annyira meg voltam hatva, hogy majdnem elpi-tyeredtem.

Vége lett az iskolának, hazaszéledtünk valamenynyien. Otthon folyton azon törtem a fejemet, hogyan kellene a dolgot bevezetnem, hogy anyám bizonyosan juttasson a szegény Kisbojtár Imrének valamit. Csakhogy mindig el volt foglalva a sütéssel, főzéssel. Ha meg lett volna kis szabad ideje, akkor a szomszédasszonyok fogták le. Így múlt el az este, így a másik nap délelőtt. Egyetlen délutánom volt már csak mindössze s ha nem teszek hamarosan, akkor aligha szomorú szívvel fekszik le az én kis pártfogoltam.

Pedig nem úgy fog lefeküdni ezen a szent estén, csak azért sem fog úgy lefeküdni. Azért vagyok az anyám fia, hogy nekem is legyen valamelyes jussom a házban.

Hanem mindannak dacára dobogott a szívem, mikor az éléskamra kulcsát elfordítottam. Lázassággal dolgoztam. Felkaptam egy, csak az imént a kemencéből kikerült hatalmas dióskalácsot, lehúztam pár kolbászt a póznáról s azzal uccu, oldalaztam az ajtón kifelé. Vissza nem néztem volna egy vak lóért. Az utcán már futni is kezdtem. Hamar kiértem a majorba. Ott tartják a béreseket könnyörületből az árvát. Előkerítettem a gyereket s az ölébe csúsztattam drága terhemet.

– Nesze, Imre – mondtam kimondhatatlan boldogsággal, – nesze, nézd, az anyám küldte.

Először hazudtam talán életemben, de lelkiismeretem nem tett miatta szemrehányást. Imre keblemre borult s szinte zokogva mormolt valamit. Mintha azt

mondta volna: ezt meg kell köszönöm édes jó anyádnak.

Vidoran mentem haza. Félórával előbb még azon töprengtem, vajjon nem látott-e valaki, de most mint ha csak elfűjták volna egyszerre minden skrupulusomat. Otthon még nótára is gyűjtöttem.

Nem látott senki.

Böldög egyetértésben töltöttük el a szent estét. Későre járt már az idő, mikor lefektettek; magunk is birkóztunk az álommal. Mindenáron színről-színre akartuk látni a kis Jézust, aki ma éjjel látogatja meg a jó gyermekeket, hogy mindenütt felejtessen valamit. Mert hát rakott szekérrel bajos volna neki visszamennie az égbe: a lovai talán meg sem bírnák felfelé. Hanem hiába, valamennyiünket elnyomott a buzgóság. Elaludtunk s édeni álmokat hoztak nekünk a fehérszárnyas kis angyalok.

Felkeltettek. Künn sötétség bámult be az ablakon, hanem a szoba világos volt, az asztal közepén hatalmas karácsonyfa állott s arról száz gyertya szórt vakító világosságát körös-körül.

Pillanat alatt talpon voltunk s körülfogtuk a karácsonyfát. Mindjárt osztozkodni akartunk az ajándékokon, azaz legalább tudni, melyik mézes patkóhoz formálhatunk just.

Apánk magyarázta meg a tulajdonjogot. Mind a négy testvéremnek kidiktálta már a jussát, csak rólam nem ejtett még fia szót.

– Hát nekem mit hozott a kis Jézus? – próbáltam figyelmet rám irányítani.

– Neked? – szólt ő komolyan, – igen, fiam, neked is hozott valamit. Nézd, neked ezt a pálcát hozta.

Azzal felkelt, kézre fogta az asztalon nyújtózkodó hosszú nád-palcát, megragadott a galléromnál fogva s ütni kezdett, ütni, de rettenetesen.

Elordítottam magamat ijedtem. Hanem azért jól kivettem édesapám minden szavát, amit mondott:

– Adok én neked, tolvaj! – hangzott a haragos kifakadás ajakáról, – nesze a te karácsonyi ajándékod. Levásárlom azt a sok elhurcolt kolbászt a bőrödről. Tegnap hát meglestelek, most csak nem tagadod le? Vagy akár megint megesküdnél hamisan, te sehonnai, imposztor, gazember?

S hogy beszéd közben hányszor suhogott a pálca, azt csak a jó Isten tudná megmondani. Sírtam, rítam, bőgtem, hogy remegtek bele a falak. Hanem atyám haragja még mindig nem volt kielégítve.

Egyszer csak nem éreztem már semmit: elájultam.

Mi történt azután velem, nem tudom, csak annyira emlékszem, hogy rettenetes álmaim voltak. Álomban is mindig verést kaptam, pedig hangos szóval könyörögtem, rimámkodtam szülőimnek. Elmondtam, hogy nem loptam én még életemben, csak tegnap, – tegnap könyörültem meg egy szegény árván, annak vittem az eleséget. Csak az egyszer bocsássanak meg, én megkeményítem szívemet és nem könyörülök meg többé soha semmiféle éhezőn.

Mire felébredtem, Jancsi bátyám ott térdepelt. Apám rettenetesen szidta.

– Te gazember te, hát miért nem tudtad előbb bevallani, hogy te voltál a tolvaj? Akkor nem verem halálra a másikat. Most esik meg a szíved rajta? Most, hogy már megkapta a magáét? Agyonverlek mindjárt téged is... No, de a másiknak sem ártott. Tulajdon két szemmel láttam, hogy vitte a gazember azt az elemóziát tegnap.

Az ajtó megnyílt. Kisbojtár Imre lépett be rajta, az árva.

Egyenesen édesanyám felé tartott, megfogta kezét s csókot nyomott reá, mondván:

– Isten fizesse meg, asszonynéni, amit tegnap nekem karácsonyra küldött.

– Mit küldtem én neked? – kérdezte anyám hűledezve.

– Hát azt a kalácsot és kolbászt, amit Pista hozott. Azt mondta, asszonynéni küldte az árvának, hogy ne kelljen kenyéren eltöltenem a karácsony ünnepét.

Jól láttam, édesanyám remegett, mint a nyárfa-levél. Szemében csillogni kezdett valami; bingó léppéssel jött ágyamhoz, ölébe kapott és homlokon csókolt. S amellet alig tudta elmondani:

– Édes, kedves kis gyermekem. Te vagy az én szeretett jó fiam.

A zokogás szavát majdnem elfojtotta.

HARSÁNYI LAJOS

ZÚGÓ MÁRTONÉK KARÁCSONYESTJE

A Hold sarlója hidegen csillog a torony mögött. Az utcákon és az apró háztetőkön kéken csillan a hó. A kéményekből sötét venyigefüst bodorodik. A fehér tarisznyás kántáló gyerekek hazatértek. Az utolsó ostordurranás is elhangzott, mellyel a legények a szent estét köszönteni szokták. A falu csendes, de minden ablaka világos. Bent a házakban ünnepi illatok úszkálnak. A kamrákban fűszeres kocsonyák és füstölt húsok hideg illata. A konyhákban a töltöttkáposztáké és forró feketekávéké. A szobákban kalács, dió, fahéj és a fenyőfa jó szaga. A leterített asztalon ég az ünnepi lámpa. Mellette áll a kis fenyő. Néhány gyertya ég és aranyos dió és alma csillog rajta. A karácsonyesti ünnepi vacsorát már megették. A húsételek az éjféli mise végét várják.

Az asztalnál ünneplő ruhában, pipázva ül Zúgó Márton a sok kisunokával, menyeivel és egyetlen menyecske lányával, a Veronkával, aki ölében szoptatja kisfiát. Távolabb, a búbos kemencéhez közel, másik asztal is meg van terítve. Annál ülnek a vők és a házas fiak és dióra kártyáznak.

A karácsonyfán néha meg-meglibben a gyertya lángja.

– Akkor is volt hó? – szólal meg az egyik unoka.

– Volt! – mondja Márton gazda.

– Hát akkor hogyan legeltettek a pásztorok?

– Sehogyan se! A sok marha a karámban állt. Oda vetettek nekik szénát. Sok szénakazal volt ott.

– És a pásztorok aludtak?

– Ki aludt, ki nem! Némelyik feküdt a kazal tövében. Fejére húzta a szűrét, úgy aludt. Mások távolabb pipázgattak. A fiatalok kártyáztak.

– Huszonegyest?

– Bizonyosan!

– Egy bojtár harmonikázott.

Az unokák elandalodnak kissé. Szép a harmonikaszó. Kivált téli estéken. Úrangyala után.

– És mikor jött az angyal?

– Először nem az angyal jött. Először az üstökös jött. A hosszúfarkú csillag. Két fényes szeme volt, mint a csigabigának. Süstörgött, sziporkázott az égen, mint a gőzmasina. Gyémánt gőzmasina. A többi kis csillag ugrándozott körülötte, mint a szöcskeraj az ember lába előtt a mezőn. Egyik fölfelé ugrándozott, a másik lefelé. Egy ilyen lefelé ugrándozó csillag mindig lejjebb jött és a pásztorok már attól tartottak, hogy közibük esik.

– A csillag?

– Az! De nem csillag volt. A csillag fénye meghadsd. Két nagy szárny lett belőle, közepéből pedig egy gyönyörű angyal s hirtelenül odalibbent a pásztorok elé a havas rétre. Mintha valami nagy madár szállt volna elébük. A pásztorok igen megijedtek, mert még soha se láttak angyalt. A marhák is elbődültek. A birkák egymásra torlódtak. A bika csaknem elszakította a láncot, mellyel a korláthoz volt kötve. A pásztorok el akartak bújni a kazlak közé. Sőt olyan is volt, aki futni kezdett a havas pusztaságba.

– Miért féltetek az angyaltól?

– Mert igen szép volt! Szárnyai tüzesen csattogtak. Piros ruhája lobogott. Lábán nem volt semmi. Meztláb állt a havon és apró körmei csillogtak, mint a gyöngyház.

– Nem fázott a lába a havon?

– Nem! Mikor leszállt a hóra, egyszerre olyan langymeleg lett körös-körül, akárcsak májusban. A csattogó szárnyaiból pedig kábító ibolya- és szekfű-

szag áradt ki. És amikor megszólalt, a pásztorok hátán végigborzongott a gyönyörűség. Mert olyan volt a hangja, mint a hegedűé.

– És mit mondott?

– Iszen tudod! Tanultátok az iskolában.

A nagyobbik unoka feláll a székről és elmondja:

– Ne féljete pásztorok, nagy örömet hirdetek néktek! Ma született a Megváltó Dávid városában. Ez lesz a jel: találtok egy kisdedet pólyába takarva, jászolba fektetve!

– És kezével a város széle felé mutatott, – folytatja Márton gazda – ahol az üres istálló állt. Benne Szent József és Szűz Mária. A tüzes szárnyú angyalt pedig ezer apró kis angyal vette körül s a nagy angyal úgy állt ott köztük, mint mikor a Holdnak udvara van.

– És visszamentek az égbe?

– Vissza! Egész úton azt énekeltek: Dicsőség a magasságban Istennek, békesség a földön a jóakaratú embereknek!

A Veronka ölében elaludt a csecsemő. Az anya fölkel és lábujjhegyen a tulipános bölcsőhöz viszi. Gyöngéden belefekteti és betakarja. Aztán újra visszaül az asztalhoz. Ez az egyetlen este, amikor az aszszonyok nem dolgoznak, hanem ünnepi áhítatban az asztalnál ülnek és kezüket ájtatosan összeteszik.

– Aztán? – szólal meg újra a kisebbik unoka és megcsillan sötét szeme.

– A pásztorok néztek az elszálló angyalok után. Kitért karra, térdenállva néztek utánuk. Mikor aztán az angyalok eltűntek, a pásztorok hirtelen felugráltak és hangosan kiáltozni kezdtek. Olynagy volt az örömük, hogy a kazlak mellett táncolni kezdtek örömben. Csizmaszárukat csapkodták és báránybőrsüvegeiket a levegőbe dobálták.

– Menjünk! Menjünk! – kiáltoztak hangosan. – Nézzük meg a Kisdedet, aki most született minékünk!

A számadójuhász azonban azt mondta:

– Valakinek itt kell maradni a marháknál!

Azonban senki sem akart ott maradni.

– A kis bárányok elszélednek! – mondta a számadójuhász komolyan.

– Vigyük el azokat is! – kiáltotta egy bojtár s máris nyakuk köré kaptak egy-egy báránykát.

A számadójuhász feltolta homlokán nagy báránybórsüvegét.

– Az ám! Vinni kell valamit a Kisdednek!

Nosza egyszerre előkerültek a tarisznyák. Kinyíltak a régi katonaládák, mikben az élelmet és a ruhá-neműt tartották. Egyik, szép kerek birkasajtot takart tiszta vászonkendőbe. A másik nagy, piros füstölt sonkát göngyölt régi újságpapírba. Előkerültek a só- és paprikatartó-tülkök. Azokat a kisbojtár fogta. Egy öregebb gulyás két tábla füstöltzalonnát akasztott a nyakába füstös madzagnál fogva, ahogyan a füstről lekerültek. Mindegyiküknél volt valami, amivel a Kisdednek kedveskedni akartak. Akkor aztán vidám kurjantások közt megindultak a város széle felé a havas úton. Néhány tanya mellett is elmentek. Azok ablaka-it erősen megzörgették.

– Hé, János bátyám! Keljenek fel!

– Megszületett a Messiás!

– Jöjjenek megnézni!

A kis tanyák ablakai gyorsan kivilágosodtak. A János bácsiék, meg a többi tanyabeliek gyorsan felöltöztek s mikor a pásztorok rövid, szaggatott szavakkal elmondták az angyali jelenést, hirtelen ők is összekaptak egyet-mást, főleg kolbászt, meg zalonnát, mert legtöbbjénél már megvolt a disznóölés. Vagy legalább egy csupor tejet, kockacukrot, fekete-kávét és néhány csomó túrót. Az asszonyok nagyken-dőt dobtak a vállukra és a pásztorok után eredtek. A nagy sietségben még a konyhaajtót is elfeledték bezárni.

– Aztán? – ragyog a kis unokák szeme.

– Az istálló előtt megvárták egymást. Köhécseltek.

Igazgatták a ruhájukat. Nagy csendben szorongtak. Egymást tessékelték előre. Egyik se mert bemenni. Végül is egyik tanyásné kopogtatta meg halkán az istálló ajtaját. A nagykendőből kiszabadította a fülét és az ajtóhoz nyomta, hogy kap-e választ.

Kapott!

Az istállóból Szent József szép hangja hallatszott ki:

– Szabad!

Erre a tanyásné óvatosan benyomta az ajtót és belépett az istállóba.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

A többiek után. Mindnyájan levették csúcsos báránybőrkuccmájukat, mintha csak templomba léptek volna be. Némelyek még a szenteltvíztartót is keresték az ajtó mellett.

– Ekkor az x-lábú jászol felől vakító fénysugár lövellt a pásztorok szemébe. A jászol szalmáján ott feküdt a Kisded, aki leírhatatlanul szép volt. A haja aranyból. A szeme két nefelejcs. Az arca piros rózsabimbó. Mellette ült boldog mosollyal a szép Szűz Mária. Mögötte Szent József állt és büszkén tartotta hatalmas bunkós botját. Szemével bátorítóan intett a pásztoroknak, akik erre mindnyájan odatérdeltek a Kisded elé és ájtatosan keresztet vetettek. Ajkuk imát suttogott, de szemük megbűvölve állt a Kisdeden és szívüket édes boldogság töltötte el. Nem is tudtak hosszan imádkozni. A tanyásné széttárta meleg nagykendőjét és elő vett alula egy szép virágostányért, amelyen hat csomó friss túró fehérlett, mint a hó.

Alázatos, könyörgő szemmel nyújtotta a Kisded felé, aki nézte az asszonyt nefelejcskének szemével. Szűz Mária mosolyogva nyúlt a szép tányér felé. Átvette és Szent Józsefnek nyújtotta.

– Köszönöm! – mondta halkán az asszonynak.

– Erre a többiek is megbátorodtak és sorra elővették ajándékaikat. Szűz Mária mosolyogva bólintott mindegyiknek és Szent József alig győzte elszedni a sok ajándékot. Az egyik bojtár kiakasztotta nyakából

a kis bárányt és a kis Jézus mellé állította a szalmára. A bárány nyugodton állt és örömet engedte, hogy a kis Jézus megsimogassa puha gyapját és meghúzza rózsaszínű fülecskéit.

– Nem bégetett?

– Nem!

– Egy leány pedig szép cserép piros muskátlit vett elő nagykendője alul és a Kisded jászola szélére állította.

– Piros muskátlit?

– Azt! És mindnyájan megbűvölten térdeltek és nézték a kis Jézust és olyan boldogok voltak, mint életükben még sohase és hallották az istállóban az angyalok szárnyainak csattogását...

Zúgó Márton elhallgat. Az unokák tágranyílt szemmel néznek a lámpa fényébe. Az asszonyok ájtatosan sóhajtanak és imára kulcsolják a kezüket. A férfiak kezén megáll a kártya és nem zörög a dió, amelyre játszanak. A szobában magasztos csend van. Szinte hallják, amint a szobában csattognak az angyalok szárnyai.

Künn az éjszakában mintha a világ minden hangja énekelne...

ADY ENDRE

KIS, KARÁCSONYI ÉNEK

Tegnap harangoztak,
Holnap harangoznak,
Holnapután az angyalok
Gyémánt-havat hoznak.

Szeretném az Istent
Nagyosan dicsérni,
De én még kisfiú vagyok,
Csak most kezdek élni.

Isten-dicséretre
Mégiscsak kiállok,
De boldogok a pásztorok
S a három királyok.

Én is mennék, mennék,
Énekelni mennék,
Nagyok között kis Jézusért
Minden szépet tennék.

Új csizmám a sárban,
Százszor bepizkolnám,
Csak az Úrnak szerelmemet
Szépen igazolnám.

(Így dúdolgattam én
Gyermek-hittel, bátran,
1883
Csúf karácsonyában.)

PÉCZELY JÓZSEF

SZÉP KARÁCSONY ESTE

A jeges északi szél vadul járta szilaj táncát. Eszeveszetten ugrált, toporzékolt. Közbe-közbe nagyokat rikkantott. A tél könnyű hóruháját jobbra-balra csapva libegtette, forgatta. Majd mámorában feldühödve tépni, szaggatni kezdte. Feldobott belőle egy-egy csomót a magasba. Szétszórta. Aztán nagy hirtelen összenyalálva egy ölrevalót, síró, jajgató füttyszóval végig septe a pusztán...

Az egyik hóbafulladt rozoga tanya fűtetlen szobájában egy kis család összehúzódva, némán hallgatta a tél dideregtető muzsikáját. A banyakemence kuckójában két kis gyermek kucorgott az anyjuk mellett. Az ember az asztalnál ült. Két tenyerébe temetett fejjel. Előtte egy csorba cseréptál. Abban nyolc-tíz hajába főtt burgonya. Az asszony tette oda:

– Egyen kend!

Az ember nem mozdult. Nem hallotta a kínálást, nem látta az ételt. Kinn járt a hóborította mezőn. Az az hogy nem volt az hóval borítva. A nap sütött. Meleg sugarai pattogtatták a fák rügyeit, bontogatták a burokba zárt gyenge leveleket s végig simogatva a föld hátát, kicsókolták az életet a fekete hantok alól.

Mi minden szép ígéretet is mutatott a tavasz?! Tele hombárt, tele csúrt. Sok-sok örömet, boldogságot, megelégedést. Olyan volt a május, hogy kívánni se lehetett különbet. A föld öltözködött. Napról-napra szebb és szebb ruhákat vett magára. Már-már úgy cifrázkodott, hogy kápráztatta a szemet... Aztán jött egy csúnya fekete felhő. Mintha kapával szaggatták volna. Mikor az ég kárpitján földúródott, beleremegett az

ember lelke. Mi lesz ebből? Olyan tarajai voltak, mint a sárkánykígyónak. De még ráemlékezni se jó. Letarolt mindent. Olyan volt az egész határ, mint a koldusnak a szeméten szedett rongyos ruhája... A jég elvert mindent. Örömet, boldogságot. A napi betevőt, ruhát, téli fűtőt, a két kis gyerek iskolakönyveit... S most itt a karácsony este. Még pár óra s itt van. Úgy számították a tavaszon, hogy ezévben már igazi karácsonyfát állítanak a gyerekeknek. Arany diókkal, ezüst csillagokkal. Alatta hajás baba a Juliskának, képes könyv a Péterkének... Az asszonynak bársonyból való cipő... Az asztalon ünnepi étel, bor, kalács...

Tenyerével végig simította a homlokát.

– Burgonya... – motyogta, amint maga elé nézett. De mindjárt azt is hozzágondolta, hogy még ezért is "hála Istennek", mert hátha ez se volna? Így is csoda lesz, ha kibírják újig. Szerencse, hogy a gazdája megtartotta továbbra is tanyásának, mert az esetben, ha fölmond neki, még az se volna, ahol az ilyen idő elől, mint ez a mostani, elhúzódhatnának...

Az asszony újra odaszólt az embernek:

– Egyen kend!

Az ember megbiccentette a fejét s kivett a tányéból egy burgonyát. Beleharapott...

Amikor a másodikat fogyasztotta, hirtelen hátrafordult az asszonyhoz:

– Hallod? ... Mintha dudáltak volna...

– A szél... – mondta az asszony.

Az ember megrázta a fejét:

– Duda vagy tülök...

De ekkor már kopogtak is az ajtón.

– Szabad! – vetette oda az ember s felállt az asztal mellől.

Az ajtót egy bőrkabátos ember nyitotta ki.

– Aggyon Isten – köszönt.

A tanyaiak fogadták a jókíváнатot. Az asszony, meg a gyerekek húzódozva, félve. Az ember azonban mindjárt tudta, hogy a bőrkabátos csak utas, akivel

valami baj történhetett az országúton. Vagy a kocsijával, vagy a lovával. A bőrkabátos mondta is:

– Kilyukadt az autónk egyik kereke s bedültünk az árokba... A gazdám, meg a felesége bejönne az időre, amíg rendbe teszem a kocsit. Odaki „rémes” az idő... Aztán ha maga is segítene... Nem kívánjuk ám csak úgy!

De már akkor ott volt a sofőr gazdája, meg a felesége. Szép fehérhajú öreg úr, asszony. Drága bundákba takarózva...

– Tessék, tessék! – invitálta őket az asszony. – Igaz, hogy mi csak így szegényesen, de ami tőlünk telik, jó szívvel...

S törülte kötőjével a széket, az asztalt, miközben odaszólt az embernek:

– Kend meg segítsen...

Az ember, meg a sofőr kimentek. A vendégek leültek az asztal mellé...

A gyerekek kíváncsiskodva dugták ki szöszké fejüket a kuckóból. Tágranyílt szemmel bámulták az idegeneket...

Az öreg úr levetette a bundáját. A szék karjára igazította.

– Úgy-e, alkalmatlanok vagyunk? – indította meg a szót a vendégasszony.

– A világért se! Hogy tetszik azt gondolni?

Majd egy kis mentegetődzéssel azt mondta, hogy ha tudták volna, hogy vendégeik lesznek, jobban befűt, mert még van egy kis maradék kóró-ízék... De hát spórolni kell a tűzrevalóval is.. Az idén nem termett semmi. Mindent elvert a jég! Az ő komenciójukat is! A feles, a harmados tengerit, búzát... Később elmondta, hogy ezt a mai szent karácsonyestét se így számították...

Végül hozzátette:

– Majd jövőre... talán. Ha az Isten ránk is gondol...

– Mi is karácsonyestére igyekeztünk a lányunkhoz – mondta a vendégasszony. – De már legfőlebb

ha éjtszakára érhetünk oda. A kisunokáknak vittünk volna egyetmást...

– Ez lesz az első karácsonyest – ingatta meg ősz fejét az öregúr –, melyet nem tölthetünk együtt...

– Nem baj – nézett a szemébe mosolyogva a felesége. – Itt töltjük. Itt is van két kis gyerek. Egy kis fiú, egy kis leány... Úgy-e szoktak karácsonyfát állítani? – fordult az asszonyhoz.

– Akartunk... azaz... eddig csak azt a nagy muskátlit állítottuk az asztalra, amelyik ott van az ablakban.. Még lánykoromból van egy szép rózsafűzérem színes papirosból, azt ráakasztottuk, aztán közrefogtuk a két gyereket s elénekeltük a „Mennyből az angyal”-t... Kétszer, háromszor is.. Hát majd most is... A gyerekek már alig várják...

A vendégek valami szokatlanul meleg bizsergést éreztek a beszéd alatt... Hát ilyen igen egyszerű karácsonyest is van a világon? Egy cserép muskátli rózsafűzérrel.. s egy ének. Más semmi.

Összenéztek... s egyet gondoltak.

Az öregúr fölállt s csak annyit mondott:

– Behozom...

S már ment is kifelé.

– Lehetne a konyhán egy kis vizet forralni? – kérdezte a vendégasszony. – Teafüvet, cukrot hoz be az uram...

– Hogyne, hogyne! Mindjárt begyújtok!

S kisietett.

S kisfiú, meg a kislány leugrottak a kuckóból.

– Maradjatok! – hessegette őket vissza az anyjuk.

– A néni nem bánt benneteket!

– Hogy bántanám?... Gyertek ide!

A két gyerek a nyájasan adott szóra odabátortalankodott a „néni”-hez, ki fejsimogatva kérdezgette, vallatgatva őket:

– Hiszen ti már – csodálkozott – iskolások vagy-

tok. Első osztály... Juliska is, Péterke is.. Jövőre már olvasni is tudtok!

– Már most is! – feszítette ki kis mellét Péterke.

– Én jobban! – tromfolta le ikerbátyját a Juliska.

S mire az öregúr visszajött, a két kis gyerek már ott ült a fakanapén a felesége mellett s csacsogták a pár hónapos iskolai élményeiket...

A nagy bőrrönd kinyílt...

A gyerekek szeme, szája tátva maradt. Soha nem látott drágaságok voltak a bőrröndben... Köztük egy nagy képes könyv, meg egy nevetőszemű hajas baba. Majdnem akkora, hogy iskolába járhatna...

A fehérhajú öregúr leemelte az ablak pereméről a nagy muskátlit s az asztal közepére helyezte. Aztán egymás után szedte ki a bőrröndből a sok-sok kincset: cukrot, csokoládét, szalámit, sajtot, képeskönyvet, nagy babát s odatette a muskátli alá. Az asztal szélét körülrakta színes kis gyertyákkal. Meggyújtotta... Az asszony még valamit súgott a férjének, mire az kivette a tárcáját s egy nagyobb bankót a muskátli ágai közé tett.

A két gyerek nem tudott szólani, csak nézte az asztalra helyezett drágaságokat. Péterke leginkább is a nagy képeskönyvet, Juliska meg a hajas babát.

Odaki a sofőr megnyomkodta a dudát. Háromszor egymás után, amivel jelentette, hogy az autó rendben van.

A szoba ajtaja kinyílt. Az ember akart belépni rajta, de a küszöbön visszatorpant.

– Gyere hé! – szólt hátra az asszonynak, ki a tűzhely körül forgolódott.

– Mi az?...

– Nízd! – mutatott be a szobába... az asztalra.

Az asszony összecsapta a két tenyerét:

– Uram! Istenem!

S könny buggyant ki a szemén...

A vendégek útrakészen az ajtó felé indultak...

– Na, jöjjenek be – mondta az őszhajú öregúr. –
Mi megyünk...

– S az ott?... – kérdezte az asszony.

– A maguké.. Jézuska hozta az alatt, amíg maguk
odakinn dolgoztak...

Az ember lassan, meg-megállva lépegetett az asztal
felé. Nyomában az asszony.

A két gyerek leszállt a fakanapéról. Péterke az apja
kezét, Juliska meg az anyját fogta meg.

Álltak az asztal körül szótlanul s nézték a csodát.

Mert csoda volt az. Annyi sok finom élnivaló,
drága ajándék s pénz. Egészen újig eltartó gondtalan
élet.

Való ez vagy csak álom?...

Péterke hol az apjára, hol meg az anyjára nézett.
Kezdi-e már az éneket? Hogy hiába várta, vékony kis
cérna hangján ő kezdte el:

„Mennyből az angyal...”

Juliska azonnal segítette neki:

„Lejött hozzátok...”

Aztán az édesanyjuk lágy hangja is belevegyült az
énekbe, majd kisvártatva az édesapjuké is...

“...Hogy Betlehembe sietve, menve, lássátok!”

Míg az ének szállt-szállt föl az ég azúrja felé, az-
alatt a vendégek csendesen behúzták maguk mögött
az ajtót...

Amikor az autó elrobogott velük, az őszhajú assz-
zony ráhajolt az ura vállára s boldogan suttogetta:

– Ilyen szép karácsonyesténk még sohasem volt!

MOLNÁR KATA

BÉKESSÉG

Jézuska-jövetele, gyertyafényes előestéje a szépségesen szép ünnepnek, csütörtökre esett abban az évben, el nem felejthetném, ha akarnám se, – kétszer gyújtott gyertyalángocskák írták belém azt az estét, amikor Valaki meghívott az Ünnepre, amely a legfehérebb abrosszal teríti meg az asztalt, csak ennyit mond felette: Békeesség – tarthatna a fogyatlan lakoma az idők végezetéig... óh, hogyha kisétkűek nem volnánk, szűken földi gyomrúak két halhoz, öt kenyérhez...

Olyan volt az ég fölöttünk azon az estén, mint egy szikrázó sötétkék harang, amelyikben ujjongva miriádnyi fehér hang puhasága bimbálózott, – hullott a hó s az erdőszél fái, amelyekre ránézett az ablakunk, fehérek voltak már mind és világítottak a sötétben, mint az angyalok. A kiskapunk azonban az utcácskára nyílt, nem az erdő felé s az utcácska csupa élet volt a fehérlő sötétben, csupa lábnyom, csupa lépés... a kis piactér az utcánk végénél olyan volt, mint egy eleven karácsonyfa; szikrázott a csillagszóróktól, pirosan világítottak a sátrak, az emberek jöttek-mentek fehérre-havazottan, mindenki hangos volt, mindenki boldog ünnepeket kívánt, a kofa, a ragyogva és meggondoltan most vásárolgató szegényember, a gyertyaárus, akihez az utolsó percben nekem is ki kellett szaladnom mégegyszer, hogy aztán két koszorú fűgét is vegyek még tőle, nehogy megmaradjon neki.

A fácskákon már kezdtek helyükre ágaskodni a gyertyák, színesre izgult várakozásban a fénylő pilla-

nat elé, mint az ajtó kilincsénél a gyerekek; de még nem voltam készen s künn egyre sürgetőbb lett a topogás, motozás, cincogó susmogás; amelyik nagyon nekibátorodott, koccantott egyet-kettőt halkán az ajtón, vagy megnyikkantotta félig, nyomban el, is eresztve a kilincset; aztán csak hallom: "Apu, apu!" Jaj, hát végre; kattantom hamar a villanyt, hogy a sötétben Béla besurranhasson; szaladtok innen rögtön, siserák! Nincs itt semmi, semmi a világon, csak ülök itt benn a sötétben és várom a Jézuskát, biztosan azért nem jön, mert őrzitek itt az ajtót; hogy is repülhetne be, ahol helyet sem hagytok neki? Óh, no nézd, ez a csöpp, nincs kinn a földből akkorára, mint egy gomba, bogrónyi az orra, de megmozdítja, szimatol vele és már visitana, de csak lehelni mer: "Karácsonyszag van odabenn!" Apósom, anyósom türelmesítik őket, ott várakoznak ők is a kicsik között; először töltik velünk a karácsonyt, határon túlról érkeztek csak tegnap; s holnap, holnapután itt keresi meg majd őket szétygökérvett rokonság, öreg kamerád, réglátott barát nő; s ezzel eldőlt már akkor, amikor tudtuk, hogy jönni fognak, hogy mit hoz ami magunk Jézuskája: hat szép, kényelmes széket a kicsi lakásba, tiszteletadást, ártatlan hivalkodást rokon felé, vendég felé.

Béla lány, lombos bajusza olyan, ahogy arcomat éri a sietősen megvilágosodott szobában, mintha az utcán valamelyik fáról akasztotta volna le hirtelen, meg kell törölköznöm utána, arca mint az ablak között fagylődó piros alma. "Megvan?" izgulok felé s int mulattatva, súgva: "A hátamon hoztam el!" Az utolsó két széket, amelyet délelőtt még nem küldhették át, mert nem volt kész vele a kárpitos. Nem merem elcágni magam, megpróbálom lenyelni a nevetetnékemet: "Legalább nem láttak meg, hogy két székkal jössz az utcán?" "Dehogynem, pontosan mindenki, aki most az egyszer másfelé mehetett volna. Nagyszerűen éreztem magam, ekkora holmit senkise vitt. Nézd

meg hamar, kint hagytam a verandán, addig behozom a többi a faskamrából, ideállítjuk körbe valamennyit a karácsonyfa mellé". Nyitom loppal a télen használatlan dupla üvegesajtót; s beemelem... aztán csak nézem a két széket, míg Béla behozza a többi. Ezek nem azok, amelyeket én kiválasztottam. A lábuk, a támlájuk... a kárpitozás ugyanaz, de... Istenem, Istenem... Jön Béla futva, emeli be a másik négyet kettesével, gyorsan, kihűl a szoba, brrr... no, most aztán hamar a dobozokat, hol vannak a játékok, a fára már nem kell semmi? Hol a kiscsengő? hogy kéznél legyen... no! ... no – mi az?

Ekkor látja meg az arcomat. Rámnéz, aztán a székekre. Már késő, hiába is erőlködném. Különben is, – legfeljebb csak a mai estét menthettem volna meg, ha el tudom titkolni. Gyorsan a karácsonyfa felé fordulok, mert indulóban a könnyem, – vége a féltve-féltett, egyetlenül megbánthatatlan örömu napnak. Most... most jönnek a gorombaságok. Előbb a kereskedőt kezdi el szidni, aztán a kárpitozót, az utolsó pillanatra hajszódot sietséget, a vendégeket, aztán az egész felfordulást, aztán... aztán engem.

– Szzs sz... azzzt a... hát már megint mit csináltál?!

Ha én tudnám, hogy mit csináltam! De hiszen azt sem tudtam, hogy ő csinálta-e. Valószínűleg a kereskedő csinálta az egész bajt, de itt csak én vagyok, a kereskedő most nincs itt.

– És az üzletben sincs már! – dörren fel Béla – Már zárták az üzleteket, amikor eljöttem! Kifizetted te ezeket a székeket?

Azóta sokkal kevesebb dolgot fizettem ki olyan rendesen, mint azt a hat széket. Kifizettem már egy héttel a szállítás előtt.

– Úgy! Hát persze. Előre. Gondolhattam volna. Könnyű abból, amire nem magának van az embernek gondja! Holnap ünnep, holnapután ünnep, vasárnap ünnep, hétfőn hajnalban utazom, szerdán éjjel jövök haza, ha ugyan végzünk a rovincsolással és nem csü-

törtökön, – hát bolond az a bútoros, ha szóbaáll veled hat kifizetett székért, amelyet átvettünk, elhoztunk, itt tartottunk és használtunk és egy hét múlva kiderítjük, hogy felemás! Hát most veszed a kabátodat és jössz velem. Ezt a két székét én visszaviszem, még ha a város másik végén lakik is az a makabeus! De jössz velem te is. Hanem azt se teszi a kirakatába, tudom Isten, amit tőlem kap ezért, amiért így romlik el miatta karácsonyi esténk!

Isten tudja, akármilyen sírnivalóan szívtelen volt is ez az elintézés így, kezdett lázadni már bennem is a méltatlankodás a felemásra rontott öröm felharagvó védelmében, de azért nem tudtam megtagadni a bútorostól, ami az övé volt:

– Ugyan, Béla.. hogy lehet csak így, hogy makabeus... keresztény embertől vettem... –

– Keresztény? Neked ez az elintézés keresztény? No hát majd meglátom én azt a keresztényt.

És indultunk, Béla hátára lendítette kegyetlen méregben a két székét, csak most jött meg velük... Istennem, Istenem, tulajdonképpen sírni kellene az egészen... futottunk bukdácsolva, csaknem vakon a hóesésben, egyre elszántabban, egyre harcrakészebben, egyre szomorúbban és egyre gyávábban, egyre keményebb és egyre lassúdo lépésekkel...

Az udvarra berontottunk, hogy meg ne hátráljunk. A csendes kisudvaron benn, az ablak mögött már fénylett a karácsonyfa. Kicsi fa volt, egészen egyszerű. Egy magányos ember ült alatta csöndben, öregedő fejével a lángocskák felé figyelve, a mi bútorosunk. Ahogy óvakodtunk ott az ablak alatt a lépcsőnél, egyszerre láttunk meg mind a ketten egy kis öreg hintalovat az asztal mellett, ahol ült. Aztán egy lassú, puha lábmozdulatot láttunk. A hintaló megmozdult és ringott. Üresen.

Tán soha meg nem tudja, hogy ott jártunk nála, ha rögtön az ünnepek után el nem küldi azt a két székét, amelyet akkor este éppen Béla nézett el véletle-

nül. Az embertől, aki a másik kettőt visszavitte, megkérdeztem, volt-e gyermeke a gazdájának.

– Egy fia, de elesett még a harctéren. Négy év előtt halt meg a felesége is.

Mi ezt akkor, ott az ablak alatt még nem tudtuk. Csak azt éreztem, hogy a kis hintaló az egyszerre felhasadt, eleven szívémen ring és úgy ring, mint egy bölcső. A kicsi fa ragyogott, hallgatott és nagy csend volt bent, kint. Bélára néztem és láttam, hogy ekkor teszi vissza fejére sapkáját. Csupa friss hó volt a haja.

– Vidd te az egyiket – mondta nagy zavarban, igen csöndesen és a székekre mutatott.

Nem tudtam még csak mosolyogni sem. Egészen megértettem, rögtön. Vállamra segítette az egyik széket, kifordultunk csöndesen a csöndes udvarból és indultunk hazafelé a fehér úton.

Nem is tudtuk, csak ekkor, hogy még nincs is olyan nagyon késő. A hóesésben az utca csupa lábnyom volt, csupa lépés; mint mink, jöttek-jöttek a sötét alakocskák a kis házak felé pakkokkal, fácskával, senki se nézett meg minket; és megannyi csodát láttunk ekkor: – fehér volt mindenki, aki jött, aki ment, ez este egyazon örömének szolgálón egyazonképpen sietős és fehér, – mint az angyalok... Az ember nem tudhatta, kinek megy neki, szárnyak suhogtak itt, ott, mindenütt, a levegő tele volt nagy fehér tollak szelével, a kémények füstje futott fölfelé olyan egyenesen, ahogy csak lehetett a kis kürtőkből, amelyeknek alája egyszer Ábel gyújtotta meg a tüzet, a belehelt kicsi ablakok úgy sárgállottak a házacskákra függesztve, mint a mögöttük most aggatózó aranyos diók; és a fehérén sietők benéztek mosolygó leskeléssel minden egyes ablakon, – mint az angyalok... És gyúltak a lán-gocskák itt, ott, mindenütt és megringtak a hintalovacskák... az üresek is... Valaki megszületett, aki ilyenkor ott van minden szívben... még abban is, amelyik fáj... és azt mondja: Békesség!

IJJAS ANTAL

A HILVERSUMI HEGEDŰ

Karácsony csodálatos éjszakája abban a híres és fantasztikus kis kávéházban a Ferenc-körút végén, künn lágyan vizes pelyhekben esik a hó. Az utcák feketén s üresen fénylenek, a szél néha sodorni kezdi a havazás sűrű, súlyos és nedves fátyolát, a hófátyol elsöpördik a kávéház függönyözetlen ablakai és üvegajtaja előtt, az utca fényei aranyvörösen ragyognak a hó és víz hálóján át. S a rádióban egy Palestrina-kórus.

Hangjait a kölni székesegyház gyermekkara énekli bele a rádióantennákról szétvillanó rezgéskörök trillióiba – az antennák gigantikus acéltornyai lágyan himbálódznak magasba futó drótköteleik között az éjszaka és a lég tengerében – s ezer és ezer voltokkal üzenik szét a zengő hangdobozoknak a karácsony énekét. A mélyen és maróan édes hangok kataraktája átítatja a kis kávéház fényét, füstjét s a fogasokon lógó száz újságot, ami közt mi régi, megátalkodott törzsvendégek, még ezen az éjszakán is ülünk.

Furcsa egy társaság ez itt a villanyfények kék cigarettafüsttel átszótt arany vizében, ide verődve össze, mint valami bizonytalan és vert sereg. Csak a Tanár Úr hiányzik. Zöldarcú, vékony, ijesztően bizonytalan emberke, kopott, megható és nevetséges eleganciával öltözve, mindig pontosan éjfélkor bukkan fel az éjszakából, szeme – két merev, nyugtalan fekete fényben égő és pislogó gomb – áhítattal bámulja meg a három pincérlányt. Negyven – vagy talán ötvenéves ember. Francia lapokat olvas és az ördög tudja, kicsoda. Legtöbbször azt hiszik róla, hogy francia nyelvmester, de honnét jön mindig éjfélkor? Csil-

lag úr, a silentiumra ítélt ügyvéd, akit valami zavaros ügye miatt fosztottak meg az ügyvédgyakorlattól, s meg szokott fordulni ilyen helyeken, azt állítja, hogy afféle alportás egy zugszállóban. És éjfélkor leváltják.

De még nincs itt, még messze van az éjfél. S a rádió zeng, a hangszórót odatették a kályha melletti asztalra, hogy ott énekeljen, kristályt és aranyat ontva, piszkos kis emberéletek felett s a liturgia csillagos egének karácsony éji boltozatát vetítse a cigarettafüsttől keserűre és piszkossárgára pácolt kávéházi mennyezet helyére. Dehát, ki ismeri itt a gyönyörű és rettenetes Izaiás hatvannegyedik fejezetét? Nincs nálam magyar szentírási szöveg, hát megpróbálom utánazengeni az ének latin sorainak, dadogva barbár nyelvemen:

"Ó, majd ha széttöröd maga körül az Ég
zárait és alászállsz:
akkor majd szétfolynak a hegységek teelőtted,
mert te valóra váltasz minden csodát, amire várunk,
...És örökkön öröktől fogva
nem volt szem, amely látta volna
és nem volt fül, amely hallotta volna,
mi az, amit te készítettél
azoknak, akik Tereád várnak!"

Ez az ádvent negyedik vasárnapja után való csü-törtök breviáriumi lectioja, s a szívem görcsös lesz és nehéz. Mi az, amire én várok itt, magányban és könyveim közt csavarogva, mint füledt ingeket válto-gatva magam körül hónapos szobám parányi zugát, a könyvtár folyóirat-olvasótermének faberakású falait és ezt a fantasztikus kávémérést, fantasztikus embe-reivel. A berváriumot imádkozom hajnali miséken, most júniusban végeztem kilencedik félévemet egy vidéki egyetem filozófiai karán. Tanár úrnak szólí-tanak engem is tiszteletből, író vagyok, talán jó volna le is doktorálni. Húsz pengővan a zsebemben, amit

félig előlegül, félig karácsonyi ajándéku! kaptam egy tanulmányomért, – a tanulmány Sonnenscheinről szól és amikor befejeztem, az utolsó lapát szemet dobtam a kályhámra, és vigyáznom kellett, hogy a befejezés ráférjen az asztalfiókból elővett utolsó papírlapra. Jobbvállam csúnyán ég néha odafent, – valószínűleg tüdőcsúcshurut lesz. S ha nem ilyen nedves a hó, sétálnék egyet éjfé!i miséig.

És ekkor így szól hozzám a fekete Bözsi, az egyik kiszolgáló kisasszony:

– Tanár úr kérem, a főnök úr vendégei lesznek egy teára!

S leteszi elém a teát kopott alpaccatálcán, rumot és teasüteményt. Mellettük aranyzsinórral körülkötött fenyőág, igazán csak néhány tűlevél, "a személyzet karácsonyi ajándéka". Nagyon kedves, és szórazottan a gondoktól félig álomban, adok neki húsz fillért. – Na, mi az fiam?

Ezt kérem. A lány zavartan mosolyog, nem tudja, mit vár, de én tudom. Egy jó szó alamizsnáját várja, mert ő is egyedül van, mint mindnyájan itt, s tudjátok meg: az asszonyi lélek titokzatos zárait könnyebben felnyitja a magány, mint a miénket. De az én arcom hideg és merev, – vajjon mi közöm az ő magányához és bánatához!? Ki ad jó szót nekem, kivert kutyának? S a lány elmegy.

És akkor felharsan a hangszórón Izaiás próféta jövendölése, amit az éjfé!i misén fogok hallani majd:

"Tudd meg, hogy először rabságba esik Zebulon és Neftali földje

de azután újra tisztességre jut,

...Mert fiú született nekünk, gyermek, adatott nekünk,

Akinek vállain az uralom palástja

S a nevei ezek:

Tanács, Erős Isten, Jövendő Atyja,

S a Békesség Királya!"

Már bánt, hogy olyan rideg voltam. S a harmadik asztaltól átjön Stark úr. Stark úr ügynök, komor, éles redőkkel átszántott öregedő férfi, de valamikor rabbinövendék volt, latinul is jól ismeri a szentírási szöveget és még most is sokszor olvas mazoréta-szövegeket az asztalnál, ahol tilalmas ételeket eszik. Modorra éles és biztos, az egész ember érdes, akár a rás-poly. A felesége, aki miatt annak idején otthagya pályáját, elvált tőle, ő pedig letört és évek óta ügynököl.

– Milyen szépek latinul is! – mondja rekedten és a vállamra teszi a kezét. Héberül mondja az ének mellé a szövegeket, s a hangja mély és keserő. A keze remeg és remegnek a lábai ezek a szegény lábak, amelyek Jeruzsálemtől Madridig és Budapestig futottak, gőg, fájdalom s évszázadok között. Én nem válaszolok; minek? Az én magános és kóbor szívem is énekel itt a titokzatos éjtszakában, kétszáz méter magas, rugalmas acéltoronyvázak énekelnek a földgömbön és ringanak az éjtszakában, s az ősi Nép egy fia csak mondja, mondja, nyers, sziszegő, érdes és monoton nyelven a vágyat a Megváltóról. Az éjtszakai zsolozsmát kórusban mondják szerteszét a földgömbön, szerzetesházakban és karmelita apácák kolostoraiban.

A rádió elnémul, az ajtó nyílik és belép a másik tanár úr. Szenzáció. Ma már féltizenkettőkor megérkezett. Megérkezett, csupa lucsok a kis öreg a hótól és köszön áhítatosan és alázatosan a kiszolgáló lányoknak.

Ezt adja szegény borraivaló helyett, de mind szívesen fogadják, még a hideg, büszke és szép Myra is, – úgy libeg tálcáival a kopott asztalok között, akár egy száműzött tündér; szőke, tudatos és jeges kis szépség, kiszolgáló kisasszony volt a legnagyobb pesti áruházban, de kivágták, ma ő szolgálja ki a zöldarcú, apró gnómot.

A rádió hallgat, de Csillag úr és a tulajdonos erősen kutatnak, hogy mit találhatnak a világűrben. És íme, kiderül, hogy M. S., a világhírű hegedűművész,

aki most tért vissza a indus gyarmatokon tartott körútról, hangversenyt ad, mintegy ajándékkul, karácsony éjtszakáján Hollandiának, a hilversumi nagyadón át.

S elkezdik csavargatni a rádió korongjait.

Én türelmetlen vagyok és menni készülök, soha nem érdekelt a hegedűszó és szeretnék ott lenni a mise kezdetére. Már a nyakamban van a sálam, amikor megszólal a hegedű. Velem együtt már többen is idegesen készülődnek, de ők is visszaraknak mindent a fogasra és leülnek.

Mi az a varázslat, ami megtölti aranyával ezt a füstös odút itt, ahová olvasni s enni járunk, idegesen, éhezve és mégis étvágy nélkül, azért járunk ide, hogy társaságban legyünk és mégis egyedül. Egy varázslatos, idegen madár énekel a hilversumi stúdióban és a hangja: kristály. És aranyat ont a könnyre és a gennyre, ami felgyúlt a szívünk mélyén.

Ki mondja el, mit mond a hegedű? Mindenkinek mást mond. Nekem íme ezeket mondja:

– Tudd meg,

hogy amint írva van a karácsonyi vigília primájában:

5199 esztendővel a Világ teremtmése után, és 2759

éve a Vízözön óta,

2015 éve Ábrahám után

s 1510 évvel azután, hogy Izrael Népe kivonult

Egyiptomból,

a 65-ik évhétben Dániel jövendölése óta,

a 194-ik Olimpiász alatt és 752 évvel Róma

alapítása után,

Augusztus császár uralkodásának 12-ik esztendejében amikor Béke volt az egész Földön:

Jézus Krisztus, a fiú és örök Isten, meg akart testesülni, a Szentlélek fogantatása és a Kilenc Hó letelte után Bethlehemben, Júda Törzséből, Máriától, a Szűztől.

Az ember körülnéz, mintegy álomban. Miért oly komor és keserű Csillag úr ebben a pillanatban? A

lakkbère nincs kifizetve és hitelbe eszik itt, de azért máskor vidám szokott lenni. Óh nem! Az a világ terheli meg, amit ez a születés hozott a földre. És Stark úr ott áll a márványsztal mellett. Héberül beszél: Izaiás próféta egyik jövendölését mondja ebben a zenében. Pedig ez a zene nem más, mint könnyű és édes dallam, oly könnyű és édes, mint a vízbe hullott falevél és amint átszáll az éjtszakán, a sötétben kivilágítva égő városok felett a távíródrótok fázó hárfái felett: ama könnyű és édes bájt lebegtet, amit az asszonyi kéz hozott ránk. Akik itt vagyunk, mind egyedül vagyunk, asszony egyikünk életében sincs. És mégis, milyen különös csoda: mind érezzük, hogy volt életünkben asszony. Olyan hiány ez mindnyájunk életében, amit nem tölt ki asszonyi mosoly – amit csak azt tölt ki, aki a földkerekség minden vágyát van hivatva betölteni.

Szegény „Tanár Úr” – úgy sír, mint valami elhagyott kisfiú. Zöld, epés és különös gyermek arcán csak úgy csurognak lefelé a könnyek. Csak most látszik, mennyire vén és gonosz ez az arc. A gyenge gyerekarc maszkja mögül előtűnik az emberi romlottságnak valami feneketlen örvénye. Ki ez az ember? És miért váltotta ki belőle ilyen görcsös konvulziót ez a lágy, szerelmes zene? Nem lehet megtudni sohasem!

Künn esik a hó. Olyan súlyosan söpri a szél, mint az esőt és én készülődöm. Készülődöm, mert karácsony éjtszakáján nem lehet kibírnia Hangnak ebben a varázslatában s ebben a hatásban, amit itt, körülöttem kiváltott. Senki sem tudja, hogy az Örök Igéret kincseit mulasztotta el, csak én, és kilépek az éjtszakába. Öt perc múlva éjfél, velem szemben aranyvörösén égnek a Mester-utca lámpái a nedves szél áramában. Karácsonyi otthonok fenyői az emeleti ablakokban és:

„ne féljetek Júda és Jeruzsálem, holnap eljő
hozzátok Ő és veletek lesz örökké!”

A CSILLAG UTÁN

MÓRA FERENC

KARÁCSONYI MISZTÉRIUM 1928-BAN

A mennyek országának vannak olyan titkai, amiket csak a kisgyerekek ismernek, akik még közel vannak az éghez és a költők, akik közel vannak a kisgyerekekhez.

Például tudják-e azt a felnőtt, okos emberek, hogy a mennyországban minden karácsonykor csinálnak a kis Jézusnak egy betlehemet? Egészen olyant, amilyennel régebben a betlehemesek jártak itt lent a földön, míg a világ hatalmasai be nem tiltották a karácsonyi kántálást, de sokkal nagyobbat. Olyan életnagyságú betlehemet, amibe a Máriácska maga is belefér, s a jászolba belefektetheti a kis Jézust igazi valóságban. Abban a percben, mikor ez megtörténik, az angyalok rázendítik a Gloria in excelsis-t, a Kisdéd mosolyogva tapsikol virágbimbó kezével, mosolyától megfényesedik az egész mennyég, a fényesség lesüt ide a földre, és az emberek idelent azt mondják, hogy megszületett a Jézus.

Szent József, a lilomos ácsmester, mindig azon a napon szokott munkába fogni, mikor a földi sötétségben kigyulladnak az első hajnali mise gyertyái. Idejében kell kezdeni, mert lassan lehet haladni az égi betlehemmel, hiszen minden hozzávalót a földről kell felszállítani. Emberformába öltöznek az angyalok, mint a régi fametszetes bibliákban, megrakják aranycsillaggal a tarisznájukat, s azon veszik meg idelent a gerendát, a nádat, a deszkát, a szöget, a minden egyet-mást, ami egy tökéletes betlehemhez megkívántatódik.

Hát az idén is így volt. A mennyei mérnökök idejé-

ben elkészítették a terveket – hiszen a mennyei mérnökség éppen abban különbözik az idelent valótól, hogy legfeljebb egyszer kell megsürgetni. Amúgy azonban ez is mindig póthittel dolgozik, de erről természetesen ő se tehet.

Szent Pál apostol is idejekorán élesre köszölte az aranyszakállú názáreti ácsmesternek azt a jó, öreg ácsbárdot, amely a szent család képein mindenütt a sarokba támasztva látható. (Azért Szent Pál, mert tudnivaló, hogy kissé bizarr eszmetársulásnál fogva ő nemcsak az újságírók védőszentje, hanem a köszörűsöké is.)

Az angyalok közül Rafael volt megbízva vele, hogy a bevásárlásokat elvégezze idelent a mindenféle árusok közt. Az emberekkel való bánásmódot ugyanis ő szokta meg legjobban, még abban az időben, mikor az ótestamentomi istenfélő Tóbiás fiával azt a hosszú utat megtette Rágeszbe, amelytől a serdültebb korúak olyan érdekes dolgokat olvashatnak az apokrifusokban.

Azóta azonban eltelt néhány ezer év, és az emberek mintha megváltoztak volna egy kicsit. Az arkangyal lehorgasztott fejjel tért vissza a földi expedícióról. A négy növendékangyal, aki lent járt vele, üres kézzel állott mögötte.

– Rossz világ van odalent, uram! – jelentette Szent Péternek, az egek kincstartójának. – Kinevettek a szálházban, mikor deszkára alkudtam, pedig ez még csak a kezdet kezdete. Legalább egy összemarék aranycsillagot kérek még.

Szent Péter megcsóválja a fejét, mint ez mindenütt szokás a kincstartóknak, de azért csak belemarkolt a csillagosládában.

– Hát amiket levittél magaddal? – kérdezte, mikor észrevette, hogy a tarisznya üres.

– Azokat lent hagytam foglalóba – magyarázta Rafael. – Azt mondták az árusok, hogy ha egy órával

későbbben megyek, akkorra még drágább lesz minden. Ezzel teszik egymásnak emlékezetessé az emberek a karácsonyt.

De az emberek időmérője nem az angyaloknak van kitalálva. Nekik nem kell ahhoz egy óra, hogy térüljenek-forduljanak ég és föld között. Ők olyan gyorsan érkeznek, amilyen gyorsan Isten mosolya leér a földre, vagy a gyermeki imádság fölér az égbe.

Mégis megelőzte az angyalokat a drágulás. Mire az angyalok újra lesuhogtak a szálházba, akkorra tíz percenttel fölment a gerenda ára, beleszámítva a forgalmi adót is.

Pedig hát még hátra volt a vasáros, a nádáruló, a vásznas – a Jézuska pólyájához –, a méccsel kereskedő, s még csak azután jött volna a neheze!

A jóra való betlehembe báránycák is kellenek, egy méla szemű, kajla szarvú ökör is kell, amelyek párájával melengesse a kisdedet, s a számárkát se lehet elengedni! Hát még a gomolyatúró s a többi tejtermékek, amiket a csordapásztorok tiszte a jászol elé rakni. S két fenyőszálat is oda kell strázsának állítani a betlehem elé!

– Mire készen leszünk, az idén már nem marad csillag az égen! – vetett ráncot Szent Péter homloka. – Vajon nem jobb volna-e, ha a Gyermek megint lemenne megszületni, mint kétezer évvel ezelőtt? A csillagok megmaradnának, és a föld mégis világosabb lenne, mint az ég.

A gondolatot sokan jónak találták, de Máriácska gránátvirág arca elfelhősödött. Neki a föld nem adott egyebet, mint hétfájdalmú törét. S ő megint odaadja a fiaskáját a földnek?

Azt határozták, hogy leküldik a négy evangelistát, nézzenek szét a világban, kínálkozik-e valamelyik zugában puha és meleg fészek a Szeretetnek, aki Megváltónak neveztetik az írásokban?

A tanulmányútról János adott számot, a látnok.

Azt mondta, Pátmoszban nem látott olyan apokalipszist, mint amilyen most van a világon. A föld nem szelíd róna, legelésző báránnyal, hanem komor vadon, ahol az égből ledobott sátán táborozik parázs-szemű seregével. Rongyos istálló ugyan található, de nincsenek emberek, akik tiszta szívvel ereszkedjenek térdre a világ világossága előtt. Az evangéliumokból csak Heródes poroszlói maradtak meg, ők a föld urai, a Gonoszság, a Rémités, a Kapzsiság, a Gyűlölet, a Hazugság, a Bosszú és töreik elérnek az alfától az ómegáig. Hogy lehetne ide leereszteni egy csetlő-botló kisgyereket, akinek útlevele sincs, és szeretetet csempész magával, ami mindenütt tilos beviteli cikk, ahol emberek élnek? Eltévedne nagyvárosok nyüzsgő utcáiban és falusi sarakban, s ijedt rebegését senki meg nem hallaná a kevesek tivornyás zajában, akiknek mindig karácsonyuk van, s megszámlálhatatlan sokak jajgatásában, akiknek könnyfojtását és vérsírást a karácsony se állíthatja meg. Senki a karjára nem venné, senki föl nem engesztelné leheletével fagyos lábacsáját, senki meg nem etetné, senki föl nem ruházná, inkább még az egyetlen ingecske is lesikkadna róla kézen-közön.

– Nem adom, nem többet, hét világ megváltására se! – mondta elfehéredett arccal a Máriácska, és ahogy lehervadt róla a mosolygás, elfehéredtek az égen a felhők, és elkezdett esni a hó.

Mit volt mit tenni, Rafaelt újra fel kellett tarisznyázni aranycsillagokkal, és karácsony böjtjére mégiscsak elkészült minden. Szép, nagy tornyos betlehemet ácsolt össze Szent József, s olyan jászlat bele, hogy az igazi Betlehembe is beillett volna. Nem hiányzott abból semmi se, csak éppen a szalma.

– Ejnye, hogy azt meg elfelejtettük! – haragudott magára Rafael. – Pedig egy tanya mellett láttunk akkora kazlat, hogy abból bizonyosan Isten nevében is adtak volna egy nyalábbal.

– Nem is kell több, csak éppen amennyivel a módját megadjuk! – kotorászott Péter a csillagosládában. – Biz itt már nincs több egy ezüstcsillagnál, de hát azért a kis szalmaért ez is elég lesz.

Nem telt bele egy miatyánknyi idő, már vissza is tért az angyal, de szalma nélkül.

– Azt mondja a gazda, hogy nagy úr lesz tavaszra a szalma, ennyiért nem bonthatja meg a kazlat.

Már most mit csináljanak? A szigorú Tamás azt mondta: szólni kell a Jóistennek, idézze maga elé a szalmauzsorást. De hát erről szó se lehetett, az Úristen éppen a karácsonyi örömeket csomagoltatta, s ilyenkor a halál is annak számít. Küldeni sehova se küldik, s csak oda mehet, ahova hívják.

Utoljára Mihály arkangyal gondolt egy okosat. Majd ő lekíséri Rafaelt, neki kardja is van, így nagyobb lesz a tekintély.

– Megálljatok csak! – szólt utánuk a Máriácska, ahogy megindultak.

– Majd adok valamit, amiben a szalmát felhozhatjátok.

Azzal leoldotta a kötőcskáját, és utánuk eresztette az angyaloknak. Idelent el nem tudták gondolni az emberek, akiknek eszébe jutott az égre fölneézni, hogy hogy került az a parányi ezüst foltocsk a fekete, téli felhők közé.

De ez se használt semmit, megint csak üres kézzel tért vissza a két angyal.

– Nem lehet azzal a tökéletlennel bírni – tördeste a kezét Rafael. – Ahogy meglátta Mihályt a karddal, azt hitte, ebből megint rekvirálás lesz, és megmondta kereken, hogy most már az Istennek se ad egy gyújtat szalmát, inkább maga fölgyújtja az egészet.

A boldogságosok tanácstalanul néztek össze. Ők sokkal jobban megtartják a földi törvényeket, mint az emberek az égi parancsolatokat.

– Most már mi lesz? Az embereknek az idén ne szülessen meg a Jézuska?

Végre a Máriácska elmosolyogta magát, és idelent kisütött egy percre a nap.

– Jaj, de csak mindjárt elapad előttem a víz! Hát nem tudjátok, hogy a Tejúton mennyi szalma lehullott a Göncöl-szekeréről? Hamar kapkodjatok össze belőle annyit, amennyiből az én fiacskámnak megágyazhatunk. De siessetek, mert hallom, hogy Cicelle már hangolja a hegedűjét.

Az angyalok szétrebbentek, öreg lábaival maga Szent Péter is kikattogott szalmát szedni az egek országútjára, és így lett, hogy az idén is lenevetett a Jézuska a betlehemi jászolból erre a világtalan világra.

És ha éjfélkor fölnéztetek volna az égre, amerre az angyalok járnak, a felhőkön keresztül is láthattátok volna, hogy ma éjszaka ritkább a Tejút, mint máskor: az angyalok felszedték róla a szalmát.

BABITS MIHÁLY

CSILLAG UTÁN

Ülök életunt szobámban,
hideg teát kavarok...
Körülöttem fájás-félés
ködhálója kavarog.
Kikelek tikkadt helyemből,
kinyitom az ablakot
s megpillantok odakint egy
ígéretes csillagot.
Ó ha most mindent itthagynék,
mennék a csillag után,
mint rég a három királyok
betlehemi éjszakán!
Gépkocsin, vagy teveháton –
olyan mindegy, hogy hogyan!
Aranyat, tömjént és mirrhát
vinnék, vinnék boldogan.
Mennék száz országon át, míg
utamat szelné a vám.
„Aranyad tilos kivinni!”
szólna ott a vámos rám.
„Tömjéned meg, ami csak van,
az mind kell, az itteni
hazai hatalmak fényét
méltón dicsőíteni.”
Százszor megállítanának, –
örülnék, ha átcsúszom:
arany nélkül, tömjén nélkül
érnék hozzád, Jézusom!
Jaj és mire odaérnék,
hova a csillag vezet,

te már függnél a kereszten
és a lábad csupa seb,
s ahelyett hogy bölcsőd köré
szórjak tömjént, aranyat,
megmaradt szegény mirrhámmal
keserűszagú mirrhámmal
kenném véres lábadat.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

KARÁCSONY ÖRVÉNYEI

Az Isten, a szent Szűz s Jézus lelkének karácsonya. Mindegyik egy különálló világ! Öröm, mélység, bensőség... mindegyik csendes és magányos... mint a hegycsúcsok élete... zavartalan. Mézzel folyó a szent Szűz karácsonya s szívünkhöz legközelebb áll, értjük s tiszteljük. Gyönyörködünk e rózsás, liliomos lelken, mely egyedüli díszé az istállónak; úgy nézzük őt, mint a felfutó rózsát, mely a barlangot díszíti... Gyönyörködünk e virrasztó szűzön... az Úr szolgálója. – Minden gondolatot meghalad az Isten karácsonya. Fia megtestesülésének öröme új csillagot tűz ki ragyogó egére; angyali lágy, bársonyos szárnyakon ereszkednek le s glóriát énekelnek... S milyen Krisztus karácsonya? Ezt a belső, mélységes világot az élet háromféle örvénye jellemzi:

a/ Az első az Istenlátás... „vidit lucem magnam”¹ Ádámnak álmokban, Mózesnek, Izaiásnak látomásokban szólt az Úr. A tudomány is látni akar, de csak elfödött arcot lát. Az első teremtmény, mely Istenlátó volt, Krisztus lelke. A végtelen neki nyílt meg, örvényes hullámait lábai elé gördítette. Ezt a látást, ezt a fényt, ezt a mennyországot élvezte Krisztus lelke az első karácsonyi éjben.

Szent betlehemi éj, mely e nagy világosságot barlangodba rejtet s kettős sötétséggel fődöd s takarod el, belőled kel majd a nap... Szent éj, mely az élet éjét jelképezed s telve vagy néma kérdésekkel, mily hangos feleletet adsz nekünk, kik a „Napkeletet, az örök világosság sugárzatát” keressük.

b/ Második vonása Krisztus karácsonyának a bűn-

telenség. Nevezhetem finomságnak, tisztaságnak, lelkiségnek a világ hiányos, torzult, zavaros életével szemben. Valami kristályos átlátszóság van e lelken, hol a homálynak nincs helye, csupa harmónia, lehetszerű szépség. Alacsonyra, kisszerűre, nemtelenre nem való. Napsugaras lélek, mely fényre van teremtvé, azért leheli a szív tisztaságot Krisztus Jézus karácsonya.

c/ Harmadik jellege a szentség. Szent az, ami Istené... szent a kehely, az oltár... Krisztus lelke az Istenségtől szent. „Lelkem”, mondja neki az Isten s elénekli az „Énekek énekét.” Senkit nem szeret úgy, mint lelkét. Azért koszorút köt: „coronam gratiarum”² szivárványt lehel homlokára, szépséget arcára, „genae tuae sicut columbae”³, mézet csepegtet ajkára, „et lac in ore ejus”⁴; kenetessé teszi.

Szent karácsony-éj, Krisztus öröme! Istentől ittas a te lelked, – az első boldog lélek! Testvérem s királyom! Hamuval behintett fejek fölé emeled koszorús homlokodat s biztatsz! „Levate capita vestra.”⁵ Én Uram, én Istenem! Nemcsak a gyermek könnyeit nézem szemeidben hanem az Istenlátás izzó napját is; nemcsak istállódat szemlélem, hanem mennyországot is ragyogó lelkedben; jászolodban diadalszékre ismerek! Megjelent a mi hősünk! Rex regum⁶, dicsőség s erős: „gloria unigeniti a Patre”...⁷ Eljött üdvözíteni. Képét lelkünkben hordozzuk s örömmel indulunk utána!

Miért hívja a pásztorokat? Az angyalok kara fönt s a pásztoroké lent énekelte az első karácsonyi officiumot. Két kar: fölség és egyszerűség. Istenünk is ilyen itt; ragyog végtelenségének arculata, de el van takarva gyermekarccal. Mi abban a hitben, mely a végtelen egyszerűségben keresi, akadunk rá Istenre s mindenre; ráakadunk az Úrra Bethlehemben... s az Oltáriszentségben; mily boldogító s vakmerő igénytelenség. Ráakadunk apró, közönséges cselekedeteink örök értékére; ignoráljuk a Végtelennek nehézségeit,

az örvényeket s kinyitva szánkat, azt a vakmerő szót mondjuk, hogy „Atyánk”. – De hisz nem Bethlehemben ereszkedett le hozzánk először. Leereszkedett, mikor gondolt világot, csigát-bigát, csacsogó hullámokat, táncoló napsugarat; de mindenek fölött akkor, mikor gyermek lett s ez együgyűségében isteni méltóságra s erőre emelte az emberiséget. – Imádlak téged, együgyű kis gyermek, szólj hozzám, hozzám, kinek egy ügye, egy kincse van: halhatatlan lelke; taníts meg, kérlek, az Isten gyermekeinek azon merészségére, mely nem akad fönn azon, hogy közel van hozzá az Isten, hanem gyermekszívvvel néz rá gyermekajkkal szól hozzá; szólj Uram, az együgyűhöz, kinek együgyűsége a legfölségesebb művészet, mindent Istennel kitölteni; kinek együgyűsége öröm, vídamság, boldogság!

Azért hívja a pásztorokat, mert nincs lelkükön a világelet terheltsége... Ők nem letört, elcsigázott emberek, kiket megmérgez szívbén, kedélyben a kultúr-munka s a gazdasági élet harca és gondja. Ők nem fonnyadt, blazírt lelkek, kik belefáradtak az életbe; kiknek a hit, a vallás legfőlebb ír s vigasz. Isten ments! Csakis írt és vigaszt keresni és jajgatni, az kórházi hangulat; a vallás nem beteges érzület, hanem lelkes szolgálata a mi Urunk Istenünknek. Ne legyünk mi lézengő rekonvalescensek, kik az Urat csak betegápolónak nézik. Érte s neki élünk s halunk! Erőtéljes élet a mi Istenszolgálatunk. Tehát bele ifjú erőkkal, nagy aspirációkkal, önzetlenül.

Azért hívja a pásztorokat, mert nem elpuhultak. Esőben, szélben, csillagos, téli éjben virrasztanak nyájuk mellett. Különös szimpátiája van a lelkek pásztorának az éjben virrasztó pásztorok iránt. – A kényelem s a kényesség nem a lélek fészke; száraz, ropogós gallyból van az rakva, mint a vadgalamboké. Nélkülözésekkel is neveljük a lelket; köves földet szeret. Szilákat, melyeken lelkivilág fejt ki pompáját, meg lehet szeretni. „I nostri benedetti sassi”⁸

mondták a vegliaiak, mikor szép, termékeny vidékről vetődtek haza; édes, áldott sziklák, a hit magaslatának s az önmegtagadásnak sziklái; áldott sziklák, ha édesebb, nemesebb, lelkibb élet fakad belőlük és rajtuk.

„S békesség a földön a jóakarató embereknek.” – Nem halál, hanem harmónia. Békét kell teremtenem magamban, hogy vérem, ösztönöm, szenvedélyem engedelmeskedjenek jóakaratomnak. Jóakaratom akkor lesz, ha ész és hit világoskodik nekem s e kettős világosság nyomában erősen s kitartóan akarok. Jóakaratom nem annyi, mint lágy, engedelkeny, cukorvizes akarat; jóakaratom az, mely a célnak megfelel; tud kemény, tud lágy, tud édes, tud szigorú lenni, ahogy azt az Isten akarja. – Akkor békém lesz Istennel, emberrel s önmagammal. Ó, mily nagy jó, de egyszersmind ritka jó a jóakaratom, mely a bűnt kerüli, a rosszat legyőzi, a bajt elviseli! Kezdetek jót s jól akarni; ez a földi mennyország; az égi dicsőség.

JEGYZETEK:

¹ vidit lucem magnam – nagy fényt látott

² coronam gratiarum – a kegyelmek koszorúját

³ genae tuae sicut columbae – szemeid mint a gerlicéé

⁴ et lac in ore eius – és tej az ő szájában

⁵ levate capita vestra – emeljétek fel a fejeteiket

⁶ rex regum – királyok királya

⁷ gloria unigeniti a Patre – az Atyától való egyszülött dicsősége

⁸ In nostri benedicti sassi – a mi áldott szikláink

BABITS MIHÁLY

TI GAZDAGOK! KARÁCSONY

Ti gazdagok! Karácsony
s újév közt
jól aludjatok!
A karácsonyfa éjjel
magától kigyullad és ragyog.

Különös sápadt gyermekek
játszanak
a halk gyertyák alatt.
A csengő cseng, a gyertyák
lobognak,
az ágak inganak,

mintha szél volna a szobában.
Reggelre
az asztal zöld fűvel teli
s a gőgös gazdag gyermek
játékját
felnyitva s rendetlen leli.

De kinek nincsen gyermeke
s nincs játék
bús karácsonyfája alatt:
az felébredhet éjjel,
nem lát mást,
csak az ismerős ágakat.

Szekrény és ajtó és fogas,
a sötét fán
minden dísz aludt fényű kincs.
Önmaga ül a fa alatt –
bús gyermek
s keresi a játékot ami nincs.

1924. karácsony

HARSÁNYI LAJOS

MIÉRT REMEGNEK ÚGY?
(KÉRDÉSEK HERÓDES UDVARONCAIHOZ.)

Miért remegnek úgy?
Hisz tele van a város katonával!
Jeruzsálemet Cézár kardja védi.
Az írástudó mind selyemben jár.
A farizeus tapsot kap az utcán.
Heródes nem beteg. Rend van és béke.
Sőt tavaszodik. Az olajfák nyílnak.
Hát mért remegnek úgy?

Félelmük oka a nagy, bujdosó fény?
Az üstökös? Ne féljen már tőle!
Eltűnt. A tenger nyelte el örökre.
Az ég kitisztult. Csupa csendes csillag.
A Hold csónakja oly nyugodtan úszik.
Hispánia felett! Oly szép az élet!
Hát mért remegnek úgy?

Hogy illata erős a liliomnak?
S Burgundiában sok az ibolya?
Ki bánja? Csak Augustus császár éljen!
A kattok, brittek és gallusok.
És Dáciában legyen hadvezér!
Pannóniától félni? Kár! Minek?
Pannóniában nincsen légión!
Hát mért remegtek úgy?

Az angyalok daloltak és december
Idusára tizenkét nappal egy kis Gyermeke
Született? Ó, botor ijedtség!
Ki fél egy gyermektől, kinek nincs atyja?
Nincs fegyvere. Nincs katonája! Nincsen
Semmi hatalma, csak egy ifjú anyja?
Hát mért remegnek úgy?

Világ Cézárja: a fegyver az úr most!
Egy gyöngye Gyermeke csak nem dönti meg tán
Heródes trónusát? Az írástudók
S farizeusok egyesült hatalmát!
Mivel? A semmivel? Egy kis vesszővel?
(Az igazságnak vesszejével,
Amely előtt népek, s ijedt királyok futnak!)
Hát mért remegnek úgy?

FEKETE ISTVÁN

NAPLÓTÖREDÉK 1944-BŐL

1944 december 25.

Karácsony első napja.

Soha ilyen karácsonyt!

Szólnak az ágyúk, kelepelnek a géppuskák és a harcok – állítólag – már a hűvösvölgyi hadapródiskolánál folynak.

Állítólag!

Azt hiszem, nem volt kor, amelyben ennyi „állítólag”, ennyi „ha”, és ennyi hazugság született volna. De már talán a hazugság se igazi hazugság.

A fák símán és csendben állnak az ablakom előtt és a téli dermedtségben unottan hallgatják, hogy marcangolják egymást az emberek.

Karácsony napja van.

„Békesség a földön az embereknek.”

A tereken a fenyők derékba vannak vágva; a szent ünnep, a vallásos kultúra és szeretet nevében: elvitték őket karácsonyfának...

Reszket az ablaküveg. A gellérthegyi üteg valami repülőgépre lő felesleges hangossággal, és alattuk az úton egy kis kutya futkos megzavarodva. Talán azt hiszi, zivatar van?

Hát igen. Új világ születik a Béke örök szent ünnepén, remélhetőleg igazán a Béke világa. Vajúdik a világ és nyög bele. Hogy mit érez, nem tudom, csak a magamét érzem s ez nekem elég.

Tegnap egy kosár légvédelmi ágyú lövedékhüvelyt szedtünk össze a ház körül. (Itt szórakoztak a fejünk felett.) Egyet elvittünk Áronnak – a karácsonyfa alá.

Egy nyúl mászkál nagy nyugalommal itt az ablak alatt. Néha billegeti a fülét. Túl nagy a láрма, nem gondol arra, hogy körvadászati van. Az emberek most egymásra vadásznak és – nagyobb vadállatról lévén szó – nagyobb kaliberű fegyvert használnak.

A telefon még jó. Csodálatos.

Délelőtt a rádió misét közvetített és miközben lágyan hullámozott a karácsonyi ének, dübörögve mentek a tankok a budaörsi úton és hujjogtak a gránátok a házunk felett.

Szén még pár napra van. Pár napig tehát fűtünk. Szerencsére hőszigetelőt kaptam ajándékba. Jól melegít. Ha bedöglök a villany, ennek is vége. Aztán jön a bunda, aztán a személyes kalória.

És azután?...

Most egy kis csend van. Csend alatt azt kell érteni, hogy az ágyúzástól nem potyognak ki az ablakok. Messzebb azért „szépen” lőnek.

A madarak eltűntek a környékről. Az előbb egy kis rigó igyekezett inaszkadtaból át a Sashegyen. Elkésett a kis öreg és most szaporán evezett hazafelé. Közben le-lenezett a földre, mintha a fejét csóválná.

– Megbolondultak ezek?

– Meg, Rigókám, meg. De nem is voltak épeszűek sohasem.

Esteledik.

Mint máskor.

1944 karácsonya.

Ágyúszó hörög a budai dombok felett.

December 26.

Nevem napja.

Korábban keltem, mint a család és felmentem Törekýékhez egy fél kenyérért. Ez a fél kenyér értékében olyan kicsi, lehetőségében olyan kézenfekvő, hogy említésre sem érdemes...

De most 1944 van és István napja.
Görögországban egy kiló kenyér – állítólag! –
egymillió drachma.
Nem szeretem a nagy számokat.
Még békében se.

Egy katonai autó van letéve garázsunkban. A
„Sturm”. Nagy autó. Most katonai célokat szolgál.
Ezelőtt talán a vas-, fűszer- vagy textilszakmában dol-
gozott. Lehet, hogy nagyobb eredménnyel. A sofőr
hiába erőltette a kocsit – dél óta –, nem tud kimen-
ni a meredek úton.

– A kuplung – mondja –, a kuplung. Adtam a so-
főrnek egy fél vizespohár rumot, de ettől se ment ki.
A rádióban jó muzsika.
Lezárom.
Úgy sincs már muzsika a világon.

Szemben a Sion. A zárda. Fél század sorakozik az
udvaron. Kemény vezényszavak – a századost ismer-
em –, a tömeg áll a félhomályban és egy kis öreg
apáca száraz leveleket hord a kerítés mellé.

A katonák elmennek s az apáca a hullott avart
hordja, hordja.

Csak a tél csendje jár az utakon s az éjszakába
vesző szürkület.

Egy ház ég alattunk a kőbánya mellett. Ég a ház.
Nem látom, hogy oltanák, nem szól a sziréna és fürge
tűzoltók nem mászkálnak a létrákon. Ég egy ház –
Istenem –, több is veszett Mohácsnál...

És ha az a ház a mienk lenne?

Az más...

És az emberszeretet? És az együttérzés...

Nem érzem.

Mi ez?

Csód – uram –, csód!

Most csend van. Besötétedett. A tüzérek most számítják ki a lőelemeket. Ide lövünk, oda lövünk. Jobbra, balra pár száz méter nem számít.

Az a tüzér civilben szintén civil. Könyvelő, nyomdász, házmester vagy tisztviselő. De most tüzér! Katona. Harcos!

Talán a saját otthonát lövi?

Jó, hogy mondtam – azaz írtam –, hogy csend van és nem lőnek. Hát lőnek. Nem a tüzéség, de a gyalogság. Patt-patt-patt-patt-patt...

Fütyül a golyó, lehullik és szégyenkezve elbújik az avarban, mert ő ezt nem akarta.

A tüzéségi lövedék az nem bújik el. Kétszer mérges. Ha nekiütődik valaminek, mérgében még egyszer durranik.

A gyalogsági lövedéket valami kisebb mérnök tervezte, a tüzéségit azonban valami álmodozó matematikus. Valami lompos zseni, akivel alig álltak szóba, nem „tegezte” le senki s akinek „zsenialitása” most gyermekeket és karácsonyfákat tép szét.

Hülye!

December 27.

Nyugtalan éjszaka volt. Valami csikorgó tank ébresztett fel éjfél táján. Nem tudtam elaludni, hát olvastam. Regényt a múlt század Angliájáról. Hát volt valaha ilyen élet is? Ürücomb, lazac és béke? Nyár és ünnep nagy kerti fák alatt? Terített asztal és nyugodt álom; szeretet és kivilágított utcák?

János feleségével beszéltem – a telefon még mindig jó – s ő mondja, hogy nagybátyját a lakásban agyonvágta egy gránát.

– „Eddig rendben lenne a dolog” – mondja –, de nem tudják eltemetni...

A telefont nem győzőm dicsérni, de a villanyt már nem dicsérhetem. Reggeli után elaludt és most gyertya mellett írok.

– Tessék, ez az utolsó – mondta egy Lakos nevű kereskedő valahol Dunántúl. – Nyugaton vannak városok, ahol napokon át gyertya mellett éltek az emberek. Ez a gyertya huszonnégy óráig is elég...

Békésen lobog a gyertya – szinte szól hozzám – és gyermekkorom éjszakáit idézi.

Szeretek gyertya mellett írni öreg házban, hol kőkockák vannak az ambituson és bolthajtás őrzi a lakók álmát; szeretek gyertya mellett írni, hol álmosan dörmög a kályha és vén kutyák vakkantanak céltalan, őszi estéken; szeretem a gyertya puha fényét, hol gondtalanul alszik a kert, az öreg fenyők, és az aggodás férgei megbújnak hideg padlásokon – de most –, most ez a puha kis láng embertelenséget, félelmet és kilátástalan másnapokat jelent.

Fényében mégis remény van, hogy világossága nem lobbanik el teljesen és imbolgó fénye távoli, meg nem született, boldog emberekre világít.

BABITS MIHÁLY

KARÁCSONYI ÉNEK

Miért fekszel jászolban, ég királya?
Visszasírsz az éhes barikára.
Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt:
mégis itt rídogálsz, állatok közt.

Bölcs bocik szájának langy fuvalma
jobb tán mint csillag-úr szele volna?
Jobb talán a puha széna-alom,
mint a magas égi birodalom?

Istálló párája, jobb az neked,
mint gazdag nárdusok és kenetek?
Lábadhoz tömjén hullt és arany hullt:
kezed csak bús anyád melléért nyúlt...

Becsesnek láttad te e földi test
koldusruháját, hogy fölvetted ezt?
s nem vélted rossznak a zord életet?
te, kiről zengjük, hogy „megszületett”!

Szeress hát minket is, koldusokat!
Lelkünkben gyújts pici gyertyát sokat.
Csengess éünkön át, s csillantsd elénk
törékeny játékunkat, a reményt.

MŰVEK ÉS SZERZŐK

1. Magyarországi névtelen: Karácsonyi Himnusz. Döbrentei kódex, 1508. – Horváth Cyrill: Középkori magyar verseink. Akadémia kiadó, 1921.
2. Dallos Sándor: Karácsony éjjelén. – Élet, 1936 évf. (1438-1442 o.) Dallos Sándor (1901-1964) a két világháború közötti katolikus irányzatú irodalom egyik jeles prózaírója.
3. Újfalussy Judit (klarissza fejedelemsasszony): Krisztus urunk születéséről. – Részlet a Makula nélkül való tükör című művéből. Nagyszombat, 1712. (25. rész) A barokk magyar irodalom egyik legsikeresebb népkönyve. Számos kiadást ért meg. Jézus családfájának apokrif forrásokra visszanyúló feldolgozása.
4. Pázmány Péter (1570-1637): Hogyan szólítgatá a Boldogságos Szűz az ő kisded fiát a betlehemi istállóban? Prédikációk (részlet). Az 1636-i első kiadás után sajtó alá rendezte Karnyuszkai György. P.P. összes munkái VI. köt. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1903 (134-135. o.)
5. Névtelen Magyar Ferences: Minő öröme vala az Istenszülő Máriának, mikoron az három szent királyok imádák az ő édes szülöttét. Debreceni kódex, 1605. – Nyelvemléktár XI. köt. Akadémia, Budapest, 1882. (176-184. o.)
6. Arany János: Ráchel és Ráchel siralma. – Arany János (1817-1882) összes költeményei, 1941. (31-34. o.)
7. Sík Sándor: A galileai asszony. Sík Sándor (1889-1963) a modern magyar katolikus költészet egyik legnagyobb hatású költője; esztéta és irodalomtörténész. Esztetikája, különösen Pázmányról szóló monográfiája mindmáig nélkülözhetetlen alapmű.

8. Hogyan jelent meg először Magyarországon Urunk Jézus Krisztus az ő anyjának ölében? Részlet Szent Gellért püspök nagyobbik legendájából; Szabó Flóris fordítása. – Árpád – kori legendák és Intelmek. Szépirodalmi, Budapest, 1983. (84-91. o.)

9. A gyermek Jézus kis köntöse. – A Magyar Sion c. lap 1901. évfolyamában ismertetett németországi legenda. Az ismertetést írta: Némethy Lajos. A történetet némiképp szépírói szándékkal a kötet szerkesztője Sinkó Ferenc (= Fráter Vince) mondja el.

10. Urunk Jézusnak gyermekségeért. Részlet a debreceni legendáskönyvből, a karácsony estére való predikációból. 1519. – Régi magyar legendák tára. Toldy Ferenc kiadása. Emich, Pest 1858.

11. Tarczai György: Mátyás király karácsonya. Részlet a Vitus mester c. regényéből. Tarczai György Divald Kornél (1872-1931) szépírói álneve. E jeles tudós, lelkes magyar a felvidéki Stószról származtatta Weit Stoszt, a világhírű krakkói Mária oltár alkotóját. Ez a felfogás tükröződik a Vitus mester álma című regényében is. Szent István Társulat, Budapest, 1918. (146-158. o.)

12. Babits Mihály (1883-1941): Karácsonyi madonna. A táltos kiadása, Budapest, 1920. (99-108. o.)

13. Tóth Béla (1857-1907): Éjféli mise. – Vasárnapi könyv (57-58. o.); Budapest, az Érdekes újság könyvtára.

14. Kosztolányi Dezső (1885–1936): A hamiskártyás – Össz. elbeszélései. Boszorkányos esték, novellás köt. (38-43. o.) Révai kiadás.

15. Dsida Jenő (1907-1938): Itt van a szép karácsony – Összegyűjtött versek és műfordítások. Magvető, Budapest, 1983. (497-498. o.)

16. Podmaniczky Frigyes: Karácsonyfa. Bárány Podmaniczky Frigyes (1824-1907) a Hazánk című folyóirat szerkesztője.

17. Krúdy Gyula (1878-1933): Ének a kis Pétorról. – A Magyar Szemle emlékalbuma (35-44. o.) – Krúdy Gyula kezdő éveiben munkatársa volt az első magyar katolikus lapnak, a Magyar Szemlének, az Élet elődjének.
18. Cyprián: Az embergyűlölő. – Magyar Szemle 1902, 51. sz.(606-607. o.) – Cyprián a Magyar Szemle szerkesztőjének, Andor Józsefnek (1871-1918) az álneve.
19. Ady Endre (1877-1919): A karácsony férfi ünnep. – Összegyűjtött versei
20. Ady Endre: Kis karácsonyi ének. Összegyűjtött versei 232. old.
21. Kincs István (1867-1942): A kis Jézus ajándéka. – A magyar ég alatt (64-70 o.) – Kincs István pap prózaíró, novellái elsősorban az Élet-ben jelentek meg.
22. Harsányi Lajos: Zúgó Mártonék karácsonyestje. – Magyar Katolikus elbeszélők. Franklin, Budapest, 1937. (96-101. o.) Harsányi Lajos (1883-1955) papköltő. Sík Sándor mellett leginkább értékelt úttörője a modern magyar katolikus lírának. Különösen a pannon táj ihlette költeményeit.
23. Péczely József: Kis karácsony este. – Élet, 1934. (978-980. o.) Péczely József (1876-1944) egyike az Élet rendszeresen publikáló elbeszélőinek.
24. Molnár Kata: Békesség. – Élet 1936. évf. (1449-1450. o.) Molnár Kata (1899-1967) egyike a méltatlanul elfelejtett írónőinknek. Jellemrajzaival, lélekelemző készségével tűnt ki.
25. Ijjas Antal: A hilversumi hegedűs. Az üzenet. Novellák, Pázmány Péter kiadás. Budapest, 1937. (162-168. o.) Ijjas Antal (1906-1980) újságíró. A próza minden válfaját művelte. Írói készségeért a katolikus olvasóközönség nagyon becsülte. A második világháború utáni magyar katolikus újságírásban is jelentős munkát végzett.
26. Móra Ferenc (1879-1934): Karácsonyi misztérium 1928-ban.

27. Prohászka Ottokár (1858-1927): Karácsony örvényei.
28. Babits Mihály: Ti gazdagok! Karácsony, 1924. Babits Mihály összegyűjtött versei. Szépirodalmi kiadó, Budapest, 1982. (388-589. o.)
29. Harsányi Lajos: Miért remegnek úgy? – Harsányi Lajos összes versei, Szent István Társulat kiadása, Budapest, 1943. (220-221. o.)
30. Fekete István (1900-1970): Naplótöredék
31. Babits Mihály: Karácsonyi ének 1937. – Szépirodalmi. Budapest, 1982. (643. o.)

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
--------------	---

HAJDANI ÉS MAI MAGYAR LÁTOMÁSOK A BETLEHEMI BARLANG MISZTÉRIUMÁRÓL

Magyarországi Névtelen: Karácsonyi himnusz	11
Dallos Sándor: Karácsony éjjelén	12
Újfalussy Judit: Urunk születéséről	25
Pázmány Péter: Hogyan szólítgatá a Boldogságos Szűz az ő kisded fiát a betlehemi istállóban	33
Névtelen Magyar Ferences: Minő öröme vala az Istenszülő Máriának, mikoron az három szent királyok imádák az ő édes szülöttét, az kicsinyded Jézust és mikoron nagy és bőséges ajándékokat hozának nekie	35
Arany János: Ráchel és Ráchel siralma	49
Sík Sándor: A galileai asszony	54

RÉGI ÉS ÚJABBKORI MAGYAROK

A KISDED JÉZUS

ÉS AZ Ő ANYJA NYOMÁBAN

Szent Gellért Nagy Legendájából:

... Hogyan jelent meg először Magyarországon Urunk Jézus Krisztus az ő anyjának ölében	67
Fráter Vince: A Gyermeke Jézus kis köntöse	71
A Debreceni Kódexből:	
Urunk Jézusnak gyermeksegeért	84
Tarczai György: Mátyás király karácsonya	85

**A BŰN ÉJSZAKÁJÁRÓL,
AMELY A BETLEHEMI BARLANGOT
KÖRÜLVESZI**

Babits Mihály: Karácsonyi Madonna	99
Tóth Béla: Éjféli mise	106
Kosztolányi Dezső: A hamiskártyás	115

**BETLEHEMI HIT
A JÓAKARAT MEGVÁLTÓ HATALMÁBAN**

Dsida Jenő: Itt van a szép karácsony	123
Podmaniczky Frigyes: Karácsonyfa	124
Krúdy Gyula: Ének a kis Pétorról	130
Cyprián: Az embergyűlölő	138
Ady Endre: A karácsony férfi-ünnep	146
Kincs István: A kis Jézus ajándéka	147
Harsányi Lajos: Zúgó Mártonék karácsonyestje ..	154
Ady Endre: Kis karácsonyi ének	160
Péczy József: Szép karácsony este	161
Molnár Kata: Békesség	167
Ijjas Antal: A hilversumi hegedű	172

A CSILLAG UTÁN

Móra Ferenc: Karácsonyi misztérium 1928-ban ..	181
Babits Mihály: Csillag után	187
Prohászka Ottokár: Karácsony örvényei	189
Babits Mihály: Ti gazdagok	193
Harsányi Lajos: Miért remegnek úgy?	195
Fekete István: Naplótöredék 1944-ből	197
Babits Mihály: Karácsonyi ének	202
Művek és szerzők	203

